

HARSÁNYI ZSOLT
CSAK AZÉRT IS

REGÉNY

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET RT. KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-45-3 (online)
MEK-13679

ELSŐ FEJEZET

Valami dolgom volt az úgynevezett új Lipótvárosban. Bámulatos része ez Budapestnek; máról-holnapra sarjadt ki a földből, amelybe háborút és forradalmat vetettek s amely erre modern bérházak aszfaltos utcáit csírázta. Még jártam ott, mikor fatelepek és üres telkek váltakoztak az egész területen. Emlékszem tavaszi alkonyokra, mikor arra jártam, végnélküli fakerítések mentén vitt a gyér járókelők kitaposott ösvénye a sárban, embert alig lehetett látni s a Duna felől kósza óbudai harangszót hozott át a szellő. Emlékszem még egy-egy mélabús utcarészletre, egy-egy gyepes foltra, holmi kalyibára, amelyet valamely telepen hulladékdeszkából róttak össze s amelynek tetején rozsdás kályhacsődarabból dőlt a füst. Emlékszem komikus kis fűszerkereskedésre, amely madárfészek gyanánt tapadt a hosszú palánk oldalához s azt a benyomást keltette, hogy aki belép, ott bent nem tud felegyenesedni, hanem meg-görbülten kell vásárolnia.

Egyszóval itt jártam nemrég, ugyanezen a vidéken és a hajdani kószálások néptelen területén csikágói vakmerőséggel odavarázsolt vadonatúj városrészt találtam. Külön város épült itt, a régi városnak úgyszólván tudta nélkül, négy utcára szóló palotákkal, üzletekkel, taxiállomásokkal. A régi nagy bérházak, amelyek hajdan meztelen oldalfalakkal bámultak elszigetelt különségükben a néptelen környékre, most leigázott bennszülöttek gyanánt álldogálnak a vas-betonból való sokkal magasabb újonjottek vadonatfiatal sorában.

Egy ilyen régi bérház előtt haladtam el és szemem megakadván egy kirakaton, megálltam. A kirakat egy papírkereskedése volt s én azért maradtam állva, mert játékokat pillantottam meg. Látogatóba mentem, mégpedig olyan házhoz, ahol nagyon szeretem a két kisfiút. Gondoltam, viszek nekik valami ajándékot, inkább a magam örömére, semmint az övékre, mert a kisfiúk örömét látni, engem jobban gyönyörködtet, mint őket magukat.

Ahogy más a bélyeget gyűjti, én éppen úgy gyűjtöm a neveket. Nagy gyűjteményem van a legfurcsább nevekből és szeretek elpepecselni filológiai megoldásukkal. Ezért szokásom minden boltban megnézni a cégtábláját, ezért pillantottam fel a papírkereskedés cégtáblájára is, mikor beléptem. És ezt láttam a cégtáblán: „Özv. Recsky Ödönné papírkereskedése”. Ugyanabban a pillanatban átvillant a fejemen, hogy a Recskyek nekem távoli rokonaim, sőt hosszú évekkkel ennekelőtte gyakran hallottam emlegetni a családban egy bizonyos Recsky Ödönt, aki valaha jóbarátja volt apámnak. De mindez csak úgy tárgyaltanul ötlött keresztül gondolataimon.

Kellemes, rendes, tiszta papírkereskedés volt, ahova beléptem. Rögtön láttam, hogy az üzlet összeköttetésben van a boltosék lakásával is, mert a helyiség egyik sarkában a nyilvános telefon deszkafülkéje mellett egy csigalépcsőt láttam felfelé kanyarodni, teteje belement az első emelet szintjébe.

Mostanság megszokta az ember, hogyha benyit egy szegényes boltba, ott finom és kellemes megjelenésű embereket lát a pult mögött: jobbfejta idős hölgyet, vagy olyan leányt, akiről az intelligencia egy jobb színvonala azonnal meglátszik. Az ember már meg sem lepődik, ha cigarettavásárlás közben meghallja a trafikban, hogy az alkalmazott kisasszony az idős trafikosnét méltóságos asszonynak szólítja. A háborúutáni dolgok legelején az emberek fantáziája mindmegannyi izgalmas és érdekes hajótörést sejtett az ilyen boltokban, de azóta az ilyesmit már rég megszoktuk. Most mégis felfigyeltem, mikor megláttam azokat, akik ebben az üzletben kiszolgáltak.

Kezdem azon, hogy jó tágas volt ez a bolthelyiség, két pult is elfért benne. Egyik oldalon egy kurtább, mert a hatalmas vaskályha ott nem adott több helyet, a másik oldalon egy hosszabb. A kurtább pultnál egy rendkívül magas és sovány hölgy állott, feltűnően erős és horgas

sasorra gőgösen meredt bele a levegőbe, ő maga azonban majd elolvadt az előzékeny nyájasságtól. Jótékonyági intézmények közgyűlésén lehet látni ezt a nő-típust, a pártában maradt grófkisasszonyt, vagy előkelő gentry-lányt, aki a merev és rideg korrektség előkelő fagyát terjeszti maga körül. Ez a hölgy mintha mindenáron ennek a fagynak vádjá ellen akart volna tiltakozni, úgy igyekezett udvarias és szolgálatkész lenni. Mikor közöltem vele, hogy valami apró gyerekjátékot szeretnék venni, az udvarias szólásformák egész özönével tessékelt át a másik pulthoz: a sok szíveskedjék és méltóztassék és átfáradni és kegyeskedjék és parancsoljon valóságos Niagara gyanánt ömlött rám.

A másik pultnál aztán két még érdekesebb hölgyet láttam, akikről első pillanatban meg lehetett állapítani, hogy a két hölgy anya és leánya, annyira hasonlítottak egymáshoz. Nagyon szépek voltak mind a ketten, húszra becsültem a leányt, negyvennél valamivel többnek a mamát.

A mamához kerültem először. Elém rakott egy csomó játékot s míg én válogattam, serényen más vásárlókat is kiszolgált. Én inkább őt figyeltem félszemmel. Nem tudom, miért, de azonnal és a leghatározottabb biztonsággal tudtam, hogy ez nem lehet más, mint a családomban valaha annyit emlegetett Recsky Ödön felesége. Illetőleg, mint a cégtábláról olvastam, özvegye. Annyi természetes méltóság volt a szerénységében, annyira dáma volt ott a pult mögött, hogy ezt azonnal mindenkinek észre kellett vennie. És az arcán valami olyan félreismerhetetlen kifejezése ült a szelíd és lemondó fájdalomnak, a hosszú szenvedések fáradtságának, hogy rögtön mély részvétet éreztem iránta. Azonfelül olyan szép volt, hogy arra is figyelni kellett, az ötven felé közeledő asszonyok bizonyos típusának finom, hervatag szépségével, amelyről még nagyon jól el lehet képzelni, hogy egy idősebb úr, vagy egy nagyon fiatal fickó bolondságokat csinál érte. S ugyanekkor a képzeletcsalódások és emlékek kibogozhatatlan útvesztőjében egy nevet bukkantottak fel hirtelen gondolataim: a szép Bándy Etelkát. Így hallottam valaha emlegetni: „a szép Bándy Etelka”. Most már emlékeztem, hogy annak a bizonyos Recsky Ödönnek a szép Bándy Etelka volt a felesége.

Mialatt szórakozott kézzel válogattam a játékok között és mindegyiknek megkérdeztem az árát, csak hogy az érdekes asszony különösen kedves és meleg hangját halljam, egyszer csak rettentő csörömpölés zaja dördült el a csigalépcső teteje felől. Ugyanakkor a sasorrú hölgy, akihez először fordultam volt, felsikoltott a hátam mögött.

- Jesszus, a nagymama!

- Csak maradjatok, - szólt rögtön az anya. Már bólintott is felém, mintha csak estélyen tenné és egyszermind egy fejmozdulattal intett a leányának, hogy foglalkozzék velem. Azzal nekiindult a csigalépcsőnek. Utána pillantottam és észrevettem, hogy nehezen bírja a lépcsőt. Nyilván fáradt volt a pult melletti álldogálástól.

Most tehát a leánytól kezdtem a játék árát megkérdezni és őt vettem szemügyre. Első pillanatban teljesen az anyja ifjabb kiadásának tűnt fel, de hogy most észrevétlenül jobban megnéztem, kisült, hogy erősen különbözik tőle. Álla valamivel erősebb volt, két arccsontja kicsikét tatárabb, haja sötétebb, szeme bátrabb, határozottabb, szinte azt mondhatnám: aktívabb. És egész lényében volt valami friss, fiús, erőteljes, majdnem kihívó. Ahogy vizsgáltam az arcát, mikor egy más vevőhöz fordult, egyszer csak visszanézett, éppen kutató szemembe. És nem kapta el a tekintetét, hanem állta az enyémet, nyugodtan, barátságosan, a kacérság leghalaványabb gyanúja nélkül, egy kis huncut iróniával. Vannak ilyen lányok, akiknél az embernek az az érzése, hogy ha leánygyermeked volna, ilyennek szeretnéd.

Megvettem két játékot, két teljesen egyformát, hogy a megajándékozandó fiúk között tragédiát ne okozzák. A papírkereskedőnő lánya már csomagolta is az árut azzal a villámgyors és gyakorlott ügyességgel, amelyet boltosoknál mindig úgy meg szoktam bámulni. Ennél a

lány nál még jobban kellett volna bámulnom, hiszen a természetes az lett volna, hogy ez a szakzerű készség elüssön egész valójának természetes előkelőségétől, és mégis úgy volt, hogy ez a kereskedői ügyesség nagyon is illett hozzá. Talán el is tűnődtem volna azon a furcsaságon, hogy ez a lány mennyire a boltos benyomását teszi önkéntelen, rangjának sérelme nélkül, de erre nem értem rá, mert egy ismerős férfihangra meg kellett fordulnom.

- Kezét csókolom, Lenke, - mondta a férfihang.

Valóban az ő hangja volt, a Gyöngyössy Miklósé.

- Szervusz, Miklós, hát téged mi szél fújt ide?

Kezét fogtam vele. Már egy-két éve ismertem. Rokoni levéllel jött hozzám, hogy adjak neki egy pár sort valami nagyfejűhöz. Már az első pillanatban nagyon kedves embernek találtam, később sem tartottam róla egyebet, mikor társaságban, estélyen itt-ott összetalálkoztunk. Sőt egyszer valami bárban akadtunk össze és valahogyan kettesben maradván, elmélyült közöttünk a társalgás. Akkor elmondta élete történetét. Jó másfél óráig mesélte, de a lényegét röviden össze lehetett foglalni belőle: tisztí kardbojt, leszerelés, kótyavetyére került családi földecske, hiábavaló futkosás állás után, végre alkalmi üzletek, amelyek kezdenek sikerülni. Ezért nem is csodálkoztam olyan nagyon, mikor egy ismeretlen papírüzletben az utamba toppant. Biztosan valami üzleti dologban jár itt is, - gondoltam magamban.

- Én ismerős vagyok - felelte a vállamra csapva, - de te mit csinálsz itt? Különben nem nehéz kitalálni, biztosan tollat, tintát, papírt veszel, hogy írhasz.

Azzal máris a Lenkének nevezett hölgyhöz fordult. Hangosan, vigan, könnyedén, csárdás-táncos-modorával, ahogy szokta:

- Tudja, ki ez az úr, aki maguknál vásárol?

És már mondta a nevemet, mintha bálban mutatna be egy hölgynek. Ugyancsak azonnal bemutatott a Lenke édesanyjának is, aki ugyanakkor jött vissza, lefelé a csigalépcsőn. Elkezdtünk beszélgetni. Két perc múlva már a rokonság kérdésénél tartottunk. Felemlítettem, hogy annakidején sokat hallottam a családban Recsky Ödönt, és feleségét, a szép Bándy Etelkát, említeni, ha a távoli atyafiságról esett szó.

Recskyné nem reagált arra, hogy hajdani jelzőjét mondtam, amely még mindig megillette. Hanem elkomolyodott és rámnézett. Egy kis szünet után szólalt meg:

- Nem szeretek ugyan rokonságokat felfedezni, mert mióta boltosok vagyunk, sok kellemetlen pillanatom volt ezen a téren. De magához bizalmam van.

Kezét nyújtott. Szerettem volna még beszélni vele, de a vásárlás kurta szünete abbamaradt. Egyszerre három vevő is jött a pulthoz.

- Jőjön el vasárnap délután, odafent találja az egész családot, akkor majd elbeszélgetünk. Most nem haragszik, ugy-e?

A forgalom csak úgy csattogott az üzletben. A nyilvános telefonra ketten is vártak, gyerekek írkát kértek, egy szakácsné stelázsi-papírt vett, egy sportsapkás suhanc képeslapot. Lenkének is tele volt a keze munkával. De arra mégis ráért, hogy Gyöngyössy Miklósnak egy fejmozdulattal jelet adjon, a nagyorrú hölgy irányába intve.

- Oppardon, - mondta Miklós barátom, - még egy családtagnak be kell, hogy mutassalak. Bándy Ottilia önagyága is a családhoz tartozik.

Kezet szorítottam a sasorrú hölgyel, aki szertartásosan bólintott. De nem sokat törődött velem, egy idősebb úrral alkudozott, aki mindenáron húsz fillért akart adni egy huszonnégy filléres noteszért. Én aztán elmentem és a következő vasárnapon felkerestem az ujonnan megtalált rokonokat. Azóta sokat voltam ott és megtudtam egész történetüket.

Ezt a történetet akarom most elmondani.

MÁSODIK FEJEZET

A két agár veszettül szaladt a tarlón a nyúl után. Javában állt az agarászat, messze, a jegenyesor mentén, a ketreces kutyakocsi felől vad üvöltés hallatszott: a még szabadjukra nem eresztett agarak hisztérikus, óbégató ugatással követelték részvételüket a heccben. Itt a sík tarlón a lovak galopp-dobogása döngött, hajrá-kiáltások sikoltottak és szívdobogató, lelkendező izgalom fogta markába a nyargaló csoportot. Amott messzi egy kis cserjés állott ki a rónából, két-három akácfa tövén néhány csenevész, kopasz bokor adta azt a kis foltot, amely a nyulnak az életet jelentette nagy halálveszedelmében. A teljes erejéből előre lendülő kis barna állat volt a közepe az egész tájnak, utána rohantak az életére szomjas kutyák, s a kutyák után lóháton a csoport ember. Ha a nyulnak sikerül elérni azt a cserjést, akkor meg van mentve, az agár szerepe a cserjés szélén megszűnik. S akkor a dobogva nyargaló lovascsapat is lassít, szétoszlik és lemond a zsákmányról. Hogy másfelé újat verjen fel a rög között.

A nyargalók csoportjából ketten előre jutottak, köztük s a többiek között jó pár lóhossznyi távolság adódott. Férfi volt az egyik, nő a másik. Recsky Örs huszárőrnagy és Recsky Ödönné, a megyeszerte híres szép asszony. Szinte úsztak előre a kellemesen csípős őszi levegő aranyfényében, az asszony után szeszélyes lobogással lengett egyenes vonalban húzódo fekete fátyla. Ő a nyulat nézte, a fenti őt. Mélyen szedték a lélekzetet a nyargalás teljes iramában, de szívük nemcsak a testi próbától dobogott.

Recsky Ödönné tudta, hogy Recsky Örs akar neki valamit mondani. Az a szó, amely fenyegetett, már tegnap óta láthatóan ott lázadozott az Örs száján és minden pillanatban elhangozhatott. Örs az agarászat kezdetétől mindig mellette volt és látszott rajta, hogyan küszködik a szóval, amely szívéből a száján keresztül ki akar ugrani. Recsky Ödönné tudta azt is, hogy mi ez a szó. És rettegett tőle, hogy meghallja. Csak egy vágya volt: haza erről az agarászatról mennél előbb, hogy otthon elmenekülhessen a háziasszonyság ezer ürügyébe, hogy az Örssel való kettes együttléte ügyesen elkerülhesse. Ez az ösztön külön lendületet adott a nyargalás teljes iramának, s mikor a tarlón eszeveszetten menekülő barna állatot nézte, sajátmagát látta meg benne. Egyszerre szorongó és izgalmas vágyat érzett, hogy a nyúl, amelyet a galopp ritmikus, végzetes patacsattogásával üldöz, elérje a cserjést. Ha eléri, ott dobogó szívvel megbújhat a sűrűben és halálfáradt örömmel örülhet annak, hogy megmenekedett vesztétől.

És folyt a hajsza zúgó iramban, lüktető izgalommal, elül száguldott szabályos ugrásaival a nyúl, utána a két fehér agár vonalszerűen elnyúló, vékony teste, aztán a lovasok. A távolság egyre csökkent a cserjés és az üzőtt vad közt, de ugyanúgy fogyott a távolság is, amelyet közte s az ebek közt mért fel a szem. Matematikai feladat volt megbecsülni: kinek sikerül. A nyulnak-e a bokros folthoz jutni, vagy az agaroknak a nyúlhoz.

- Hajrá, Cicke! Hajrá, Villám!

Nyúl, kutya, ló, ember egyetlen száguldó csomóvá lett a hajsza és menekvés végsőkéig feszített, mégis még mindig izgatottabb röptében. A nyúl mintegy röppenő üstökös gyanánt hurcolta maga után a lihegő üldözők uszályát. Recskyné felsikoltott hirtelen: a nyúl kitört az egyenes vonalból, amely az akácok felé vezette volna. Így biztosan vége van, száguldása irányában végeláthatatlan szabad síkság, ereje szemelláthatóan fogytán. Az agarak vérszomjas dühének új erőt adott a győzelem valószínűsége, szinte sikoltoztak a préda vágyától. A távolság egyre csökkent, egyre csökkent. Állatok és emberek szíve szinte hallhatóan dobogott. És Recskyné megint felsikoltott, mert a nyúl hirtelen megugrott, új irányba csapott és mintha zsinóron húzta volna maga után az egész mozgó csoportot, új irányt adott annak is. De ez az új irány megint nyílegyenesen az akácok folt felé mutatott. Új fordulat, új izgalom. Hajrá,

hajrá! Az egész világ köröskörül megszűnt, minden szempár, minden izgalom arra az egyetlen rohanó barna pontra szegeződött, amely e pillanatban a világ közepe lett, s mögötte a két agár furcsa száguldására. A futó agár hol maga alá kapja mind a négy lábát, hogy a háta is belegörbül, hol kinyúlik röppenő nyílvesszőként, s e két mozdulat ritmikus ismétlődése olyan képet ad mozgásának, mint bizonyos ázalagoké, amelyek a mikroszkóp alatt ilyen mozgással végzik evickélésüket az esővízben. S az agarak után mindig a lovasok, akiknek csoportja a hosszú vágta folyton emelkedő és süllyedő mozgásával valami szabályos verssor lejtésére emlékeztet. Egy pillanatban aztán ellanyhul az agarak veszett száguldása, és a lovasok irama is csendesedik. A nyúl elérte a cserjét. Elveszett. Legalább is az agarászat számára. Az üldözőket még viszi egy darabig saját rohanásuk ereje, de elhajlanak nyílegyenes irányukból, mint maga a kitérő lemondás. Az agarak vonaglanak, teljes testükben remegnek a csalódás pokoli dühétől és olyan hangokat adnak ki, amelyeket minden más állatnak inkább tulajdonítana az ember, semmint kutyáknak.

Recsky Ödönné boldog és mély lélekzetet vett, mikor elkeveredett a többi lovas lassuló csoportjába. A nyúl megmenekült, s a szerencsés megmenekülés példája úgy hatott az asszonyra, mint idegcsillapító, amit kéz alatt szerez valaki, titokban, mert recept nélkül nem adják. Pillanatnyilag hat a könnyebbítő méreg, de a hatása hamar elmúlik, s akkor a megviselt idegek még jobban berzenkednek. Ő is később, mikor az agarászatnak vége lett, s a társaság egyrésze lóháton poroszkálva indult hazafelé, másrésze pedig homokfutókra szállott, gondosan vigyázott arra, hogy Recsky Örstől távol essék, mégis fájdalmas és forró sóvárgással szeretett volna mellette lenni. Nem szólni hozzá semmit, tekintetét konokul kerülni, csak mégis a közvetlen közelben tudni.

Recsky Ödön felesége, a szép Bándy Etelka, szerelmes volt az ura unokafivérébe, Recsky Örsbe. Már régóta szerelmes volt belé, de ezt csak tegnap óta tudta.

Tegnap vacsora volt a nyírszegi kúrián, Recsky Ödönéknél, a házigazda harmincnegyedik születésnapja alkalmából. Ilyenkor boldog-boldogtalan elkocsizott a környékből Nyírszegre, ott volt az egész birtokos szomszédság, nyírszegi plébános, nyírszegi kálvinista pap, főszolgabíró, szolgabíró, ki tudná mind felsorolni. Néhány huszár is átjött Nyíregyházáról, később este egy kocsirakomány Kállay fordult be a portára, s alig félóra múltán egy kocsirakomány Mikecz. Utóbbiak cigányt is hoztak s ezzel megnyugtatták az aggodalmas kedélyeket, mert mindenki tudta, hogy a környék egyetlen hasznavehető bandáját aznap délre Józsaékhoz rendelték névnapi ebédre, és az volt a megegyezés, hogy az ebéden jelenlevő Mikecz-familia estefelé áthozza a cigányt Nyírszegre. Mikor a cigány megérkezett s a vendégeknek cigányszó dolgában rendkívül gyakorlott füle a dinom-dánom füstös zsviváján keresztül is meghallotta a verandán gyülekező füstösök hangoló pengetését, egyszerre eleven zsvibongás szikrázott fel, az arcok megragyogtak, kiki közelebb húzta a széket az asztalhoz, nyilvánvaló volt, hogy nem közönséges dáridó következik. S amint a muzsika hangján megharsant a házigazda nótája, az egész társaság olyan hangulatra kapott, mintha a kedélyeken egy láthatatlan kéz magasfeszültségű villanyáramot vezetett volna keresztül. Ortutay Gyurka, a nyíregyházi huszárhadnagy, aki már bőségesen barátkozott volt a pezsgőspohárral, nagyot vágott az asztalra és elrikkantotta magát:

- Gyerekek, én olyan boldog vagyok, hogy szeretném magam föbelőni.

Mire az a feketeszemű asszony, aki szemközt ült vele, felemelte a pezsgőspoharát és villámló szemmel szólt rá:

- Ne tegye, Gyurka, még azt fogják mondani, hogy miattam tette.

Boldogfáy Kata volt ez a feketeszemű asszony, a huszonegyéves özvegy, aki tizenhatéves korában ment férjhez, egy félesztendő mulva már özvegyosorba került és azóta olyan elszánt

kacérságot művelt a vármegye minden épkézláb férfiemberével, hogy az egymáshoz járó asszonyok, ha kávézó mellett nekifogtak a pletykának, legalább egy teljes órát csak neki szenteltek, mert sehogysem tudták eldönteni, olyan rossz-e, amilyenek mutatja magát, vagy csak hancurozik kölyökkutyaszerű jókedvében. Biztosat nem tudott senki. A múlt héten még sülve-főve együtt volt Vay Dénessel, most négy napja Ortutay Gyurka nélkül nem lehetett látni sehol, de egészen biztos, hogy jövő héten más lesz folyton a sarkában.

A többiek is egyszeriben erőt vett a muzsika szénsavszerű csiklandozása. Tanca Marci, az öreg főbíró, azonnal italt változtatott: szerinte cigány mellé úriember nem ihatott pezsgőt, csak könnyű asztali bort. Nagy Gida, az értelepi birtokos, elkezdte a felesége kezét csokolgatni, mint mindig tette, ha a hangulat erőt vett rajta, és a közelben ülőknek elkezdte magyarázni, hogy az ő felesége szent asszony. Mindenki bólogatott, de kissé kényszeredetten, mert mindenki tudta, hogy Gida három állandó barátnőt támogat: egyet Nyíregyházán, egyet Kisvárdán, egyet meg éppenséggel a saját házánál házvezetőnői minőségben. Fekete Muki, a nyugalmazott főjegyző, már elévette a kis noteszt, amelybe többszáz különböző magyar nóta címe volt feljegyezve, s amely miatt gyakran szemére vetették, hogy meglátszik rajta anyja német származása, hiszen ki látott olyat, hogy magyar ember könyvből mulasson. És a nagy asztal felső környékén a két pap is felélénkült hirtelen; politizáltak kettesben nagy hevesen, a főtisztelendő úr Prohászka Ottokárt állította a legnagyobb magyar közéleti férfiúnak, a nagytiszteletű úr pedig gróf Tisza Istvánt. Most, hogy a zene felcsendült, felnéztek ők is, poharak után nyúlva szervuszt mondtak egymásnak és nyugodalmas derűvel koccintottak. Közben a muzsika harsogó vidámsággal zengte, hogy „Ki a fene látott szürdölmányon apró ezüst gombot?!”

Hogy a zene így mindenkinek megbillentette a kedvét, maga a házigazda, Recsky Ödön is felriadt abból a hosszú vadásztörténetből, amelynek éppen most mesélte utolsó mondatait. A felesége jutott eszébe, maga sem tudta, miért. Pedig ha szokása lett volna saját gondolatait figyelni, könnyen rájöhetett volna: a cigányzene magasra szökkenette benne a ringató, mindent felejtő mámor utáni vágyat, ettől mindjárt felébredt benne az a kényelmetlen szorongás, amelyet a kedvenc szenvedélyüket féltő emberek szoktak érezni a külvilággal szemközt, s erről jutott eszébe életének szótlan szemrehányása, jobbik felének más testben élő lelkiismerete, a szelíden és mégis lesújtóan hallgatag asszony: Etelka. Körülpillantott. Az asszony nem volt sehol.

Felkelt vendégei közül és átment a dohányzóba. Ott egy asztalnál négy békés vendég tarokkozott, mellettük kis asztalon elegendő ital és pohár. Ödön egy pillanatra odaállt hozzájuk.

- Na, mi van veletek?

Az alispán felelt, gondterhelt arccal rendezgetvén a lapokat:

- Rablók ezek, édes pajtás. És még csak nem is tudnak tarokkozni. Na lássuk azt az ultimót, te boldogtalan.

És lecsapott az asztalra egy lapot, olyat durrantva vele az asztal lapján, mint a karikásostor. Ödön ment tovább. Át a maga hálószobáján, ahol fel sem gyújtotta a világot, hanem a régóta egyhelyben lakó ember biztonságával tapogatódzás nélkül ment át a sötéten, tovább egy szobával. A felesége hálószobájában is sötét volt, azon is keresztülment és belépett a gyerekszobába. Azt gondolta, hogy itt fogja lelni Etelkát, aki bizonyára ott hagyta a vendégeket egy pillanatra, hogy a gyerek után nézzen. A gyereknek tegnap még volt egy kis láza.

De Etelka nem volt itt sem. Csak Terka, az öreg dada, bóbiskolt felöltözötten a félhomályt adó éjjeli lámpás mellett.

- Hát te minek virrasztasz itt, mért nem fekszel le?

A zöldhálós kis ágyban ott aludt Lenke. Édes kis angyalfeje boldog álomban símult a párnához, bíborpiros szájacskáját táva tartotta, arca tulipiros volt az álom erejétől.

- Mingyán lefekszek magam is, - mondta az öreg Terka és jobbágyi alázattal felkelt.

- Asszonyod nincs itt?

- Nincsen, kezitsókolom.

Etelka hangja megszólalt a hátuk mögött.

- Engem keresel?

Ödön megrezzenve fordult vissza.

- Honnan kerülsz elő? Végigjöttem a szobákon, nem voltál sehol.

- Dehogyan nem, itt álltam az én szobámban az ablaknál, mikor keresztüljöttél. Nem tudtam, hogy engem keresel. Azt hittem, hogy a kicsit akarod megnézni. Nincs semmi baja, jól alszik. Ma már nem is volt láza.

- És te mit csinálsz itt a sötétben egyedül?

- Semmit. Fáj a fejem. Kijöttem egy pár percre, jól esik a zshivaj után kinézni itt a semmibe. De megyek mindjárt vissza, csak előbb megnézem, hogy a vendégszoba rendben van-e. Miska a szürkékkel már bement az állomásra.

- Igen. Hát csak gyere be mennél hamarább.

Vannak apró jelek, amelyekről egyik ember észreveszi, hogy a másik mondani akart volna valamit, de aztán mégis meggondolta. Recsky Ödön is, már indulóban, visszanézett:

- Akartál mondani valamit?

- Nem. Semmit. Menj csak be a vendégekhez, egyikünk legyen bent.

A házigazda szótlánul ment visszafelé a sötét szobákon. Tudta nagyon jól, hogy mit akart mondani a felesége. Még az arcot is látta hozzá, a kínzott, könnyörgő arcot: „Ödön, nagyon kérlek, ne igyál.” Ideges cikázással futott végig arcán a kedvetlenség. És sóhajtott egyet, a vendégek felé haladtában. De ahogy szobáról szobára hangosabb lett a kiszűrődő cigányszó, elégedetlen idegessége kámforként eloszlott. Csillogó szemmel sietett vissza poharához, pajtásokhoz, vidám gondfelejtésbe, zeneszóba.

Etelka még odalépett a kis ágyhoz, pár pillanatig még nézte az egyenletesen szuszogó csöppséget, aztán halkán suttogva, hogy a gyerek fel ne ébredjen, még kiadott néhány rendelkezést az öreg Terkának, aki hallotta is, nem is, mert ide-oda topogva, szöszmötölve, máris aludt félig-meddig. Aztán a gyerekszoba ajtaja halkán becsukódott, és Recsky Ödönné megint csak ott állt szobája sötét ablakában, hogy kibámuljon a semmibe.

Más kibámulni tiszta, szép éjszakán a tündéri módon sziporkázó csillagos mennyországra. És más kibámulni borús éjszakában a komor és borús udvarra, amelynek százszor látott képe, a gazdasági épületek, a magtár, a dohánypajta, az üvegház, az istálló, a cselédházak pontosan ismert vonalrajza éppen olyan vígasztalan, mint az ilyen csillagtalan őszi éjjel maga. Ha vígasztalan a lélek, amely tűnődve kibámul reá.

Recskyné mély sebet hordott magában, s ezt a sebet férje ütötte rajta. Mikor visszaállott ide az ablakhoz, előbbi tűnődésének arra a pontjára akart visszahelyezkedni, amelynél belépő férje félbeszakította. Mintha azt a gondolatsort másutt nem is tudta volna folytatni, csak itt az

ablaknál, ugyanígy az ablakfélhez támaszkodva, ugyanúgy meredve belé mozdulatlan arccal az udvar sötétjébe, mialatt néhány szobával odébb vígan szól a muzsika.

Hogy is volt csak?

Élete azon pontjánál tartott, mikor visszajöttek a nászútról és letelepedtek itt a Recsky-kúrián. Már az első nap bekövetkezett az első fájdalom: Ödön mindenféle ellentmondásokba keveredve végül megvallotta, hogy anyagi bajokba jutott, mert mikor lent jártak Montecarlóban, egy este felesége tudta nélkül - hosszabb tengerparti sétát adván ürügyül - az összes nála levő pénzt elkártyázta, sőt elkártyázta azt is, amit hazard szenvedélyében ott kért kölcsön a teremben egy ismerős magyartól. A pénzt, ugyancsak a felesége tudtán kívül, apósától kérte meg táviratban, meg is kapta, de nem tett róla említést. Itthon aztán kipattant minden, s a hat-hetes fiatalasszonyt nem is a súlyos pénzvesztés bántotta, hanem férje férfiatlan köntörfalazása. A házasságba úgy ment bele, fiatal leányfejjel, hogy két emberi lény teljes és tökéletes, örökkön tartó őszinteségét látta benne. És hat hét múlva itt ültek, ugyanebben a szobában, ő sápadtan és riadtan bámult maga elé, férje pironkodva, zavartan, megalázottan járkált le és fel.

- Ödön, te heteken át úgy éltél mellettem, hogy hazugságban éltünk. Ha most visszaemlékszem, hogyan néztél a szemembe, mikor megcsókoltál, meg kell borzadnom, olyan őszintének látszottál.

- De édes lelkem, én belátom, hogy hibát követtem el. Mással nem esett meg soha, hogy rosszul járt a lapja, ha kártyába keveredett? Ezentúl nem kártyázom, a veszteséget kiheverjük. Olyan nagy baj ez, hogy meg kell borzadnod?

- Hát nem értesz? Az a kisebbik baj, hogy kártyáztál. Az igazi baj ott volt, hogy valamit letagadtál előttem. Szégyenletes titkod volt, amit hordtál magadban és közben őszintének látszottál. Hogy hihessek valaha is neked, mikor megint őszintének látszol? Én odalent olyan boldog voltam, hogy az kimondhatatlan. Azt hittem, hogy teljesen egy vagyok veled. És most kiderül, hogy az egész boldogságom hazugság volt. Tudod, mit csináltál velem? Visszafelé megmérgezted a nászutamat.

- De ugyan, csacsikám, hogy szabad egy balesetet ilyen tragikusan felfogni? Nem szóltam neked, mert komiszágnak tartottam volna a szép, boldog napjaidat elrontani. Nem jobban tettem így, mintha gonddal és kellemetlenséggel traktáltalak volna?

A válasz sokáig késett. Csak nagysokára felelt a fiatal asszony:

- Amit most mondasz, az a legborzasztóbb. Mert ebből rémülten látom, hogy nem tudod megérteni, amit mondok.

Erre a jelenetre, a nyolc év előtti jelenetre, most is olyan pontosan és élesen emlékezett vissza Recsky Ödönné, mintha tegnap történt volna. Mert eddig ez volt élete legégetőbb fájdalma: csalódása élete legfontosabb illúziójában. Olyan emberhez ment feleségül, akibe szerelmes volt. Azt hitte, teljesen egy lehet vele. Ezt a hitet ölte meg a férje, ez a kedves, vidám és alapjában nagyon jó ember, aki egy kisfiú naív csodálkozásával nézett szét a világban, ha valami végzeteset csinált és nem értette, miért kell ezért akkora hűhót csapni. A lefolyt nyolc esztendő alatt jött még csalódás, keserves és kiábrándító, akár ezer is, de fájdalmuk már nem volt olyan égetően éles, inkább végtelenül elkedvetlenítő, reménytelen és sívár. Már az első esztendőben jöttek az eszeveszett ivások. A kastély urát holtrészegen hozták haza, s ha másnap az asszonyból kitört az újabb kiábrándulás fájdalma, férje csodálkozva nézett rá:

- Én nem értelek, hát más nem lumpol? Üljek ott és igyam szódavizet? Mindenki olyan részeg volt, mint az ágyú. Csak én szégyeljem magam? Most kitomboltam a természetemet jóidőre, a dolog el van intézve.

- Nem értjük egymást, Ödön. Én téged szeretni akarok. Azért rimánkodok, hogy óvjad ezt a vágyamat. Nem akarom, hogy folyton kiábrándíts magadból. Hogyan szeresselek, ha cselédek támogatnak fel a lépcsőn, végig sáros vagy, mert elestél az úton és olyanokat ordítasz mámorodban, hogy a cselédek elbújnak röhögni? Nem érte, hogy ez megalázó rád is, rám is?

- Amelyik rajtam röhögni mer, azt úgy vágom szájon, hogy szikrázik a szeme. No ne okoskodj, gyere ide és bocsáss meg. Majd máskor vigyázok.

Az ilyen jelenetek mind egyformán végződtek: bocsánatkéréssel, könnyed tréfák elütő kísérelével, majd még buzgóbb békítéssel, fogadalmakkal, könyörgésekkel. És végül a kibékülés hitvesi csókjával, amelyben egyre több volt két egymáshoz ragaszkodó ember szomorúsága, mint öröme.

Akkor jött aztán a legsúlyosabb csapás: Ödön felment Budapestre, zsebében az Ármentesítő Társulat egész pénzével, s az egész nap elvesztette a lóversenyen. Kétségbeesett táviratozás következett, összefutott az egész rokonság, - mint a felrúgott hangyabolyban - és csak a legutolsó pillanatban sikerült Ödönt megmenteni úgy, hogy Recsky Örs felhajsolta és kölcsönadta a hatalmas summát, amit aztán az eladott nyírhídvégi birtokrész árából térítettek vissza.

Akkor Ödön nagyon megrémült. Napokig némán és megdőbbenve járkált a szobákban és azon töprengett, hogy most akár börtönbe kerülhetett volna. Akkor esküdött meg, hogy sem lóversenyre nem megy többé, sem kártyát nem vesz a kezébe. Sőt annyira belejött a buzgó megbánásba, hogy még ital dolgában is fogadalmat tett, ámbar alkudozót és ingatagot: soha nem fog berugni többé!

Csodák csodája: tartotta a fogadalmat. Etelka eleinte kételkedően figyelte, mi lesz a vége a nagy fogadkozásnak és hogy a valószínű csalódás kevésbé fájjon, előkészítette magát az Ödön önuralmának úgyszólván kudarcára. De ez a kudarc nem következett be. A nyírszegi kúria gazdája nem ment fel lóverseny-időben Pestre, ha vendégségben volt, nem kártyázott és csakugyan nem ivott. Viszont jobban utána nézett a gazdaságnak, szemlátomást fiatalodott, otthon jókedvű volt, friss és kedves, olyan, mint hajdan legénykorában, azzal a megvesztegető, kissé gyerekes kedvességgel, amelybe Etelka hajdan beleszeretett. Az asszony lassan, nagyon félve kezdett hinni a megváltozott új életben, az egyszer már rajtavesztett kárvalló gyávaságával csak habozva engedett régi érzései újjáéledésének, de Recsky Ödön pálfordulása egyre szilárdabbnak látszott. Már kezdett fenntartás nélkül való boldog napokat átélni és mikor egy napon azt a hírt kellett megmondania urának, hogy a kastély szobái közül egyet ki kell választani leendő gyerekszobának, a hét esztendő után érkező istenáldás valósággal megrázta mindkettejüket nagy boldogságával. Olyan boldogok voltak mindketten, mint jegyességük legutolsó idejében. Hét évi házasság után megint szerelmesek voltak egymásba; a rokonságban mindenki kezdte mondogatni, hogy ennek az Ödönnek mégis csak benőtt végre a fejelágya.

A gyerek kislány lett, szép, erős és egészséges. Lenkének keresztelték az Ödön híres nagyanyja után, aki Radenau bárónő volt, hetedhét határban híres szép asszony és annakidején a monarchia legjobb nőlovasa.

A kis Recsky Lenke keresztelőjén történt, hogy az apát hajnalban öt órakor két ijedt béres vitte az ágyába. Egy távozó hintót akart erőnek erejével visszatartani, hogy az utolsó vendégek el ne menjenek. A hintó mégis indult a berúgott vendégekkel, a házigazda valahogy leesett a hágcsóról és kificamította a lábát. Etelka akkor már rég aludt, de a lármára felébredt, nagy kinnal feltápáskodott a tíznapos gyerek mellől és mikor rémülten ment be férjéhez, egy vadul és csunyán káromkodó részegét talált maga előtt.

Nem szólt semmit. Intézkedett, hogy kocsija menjen a körorvosért, de az orvost meg sem várta, visszament a maga szobájába és órák hosszat álmatlan, könnytelen merevséggel bámulta a szoba mennyezetét. Az izgalom neki is megártott és a csecsemőnek is, akit maga táplált. De a keresztelői részegségről sohasem beszélt az urával, az ital kérdését azóta sem érintette egyik sem. Ödön menthetetlenül visszasüllyedt az ivásba. Még rosszabbul, mint azelőtt. Mert azelőtt, ha mámoros lett, csak a vállát vonogatta: mindenkivel megesik, hogy felönt olykor a garatra. Most azonban ivott is és emellett makacsul fenn is akarta tartani a maga hófehér látszatát: ha bement Nyíregyházára, másnap délelőtt jött meg, tántorgó lépésekkel botorkált fel a lépcsőn, ingadozva borította fel odabenn a bútorokat s feleségének, aki riadt fájdalommal nézett a hülyén mámoros, vérrel aláfutott szemekbe, csökönyös dadogással hajtogatta, hogy ő igenis színjőzan. Etelka némán fordult el tőle és megalázottan, sápadtan intézkedett, hogy a mámoros embernek segítsenek levetkőzni és lefeküdni. Máskülönben egészen türehető érintkezés fejlődött ki közöttük, mint két idegen között, akik összezárt állapotban élnek és igyekeznek az együttélést legalább modorral elviselhetővé tenni. Aki látogató látta őket és nem tudhatta a súlyos lelki krízist közöttük, két nyájas, kedves, kitűnő emberpéldányban gyönyörködhetett.

Mert Recsky Ödön nem volt mindennapi emberpéldány. Feltűnően szép szál férfi volt, kissé puha és elhanyagolt, de mégis szép férfi. A szemében volt valami lebilincselően naiv és tiszta, a mosolygásában valami ellenállhatatlanul szeretetreméltó, mozgásában, testi mivoltában valami önkéntelenül kecses és elegáns. Jó pajtás volt, azonnal barátkozó, mindenkit tegező és ölelgető cimborá, asszonyokkal gáláns és figyelmes; alig akadt valaki is a megyében, aki ne szerette volna. Az a híre járt, hogy olyan jóságos ember, mint egy falat kenyér. S ha hozzáfordult valaki, ő ezt a híret nem is hazudtolta meg. Első szóra bárkinek kölcsönadta, amije nála volt. Cselédnek felmondani nem tudott, mert a haszontalanját is sajnálta. Ha a megyeházán valami felemelően hazafias beszédet mondott valaki, a szeme rögtön könnybe lábadt, és ha Pesten színházba mentek, az érzelmes részeken ő volt az első, aki szipogni kezdett. Etelka egy idő óta mindannyiszor szelíden kitért, ha férje félszegen és gyáván meg akarta ölelni a csecsemő nézegetése közben, vagy karácsony este, vagy más ilyen, melegségre való alkalommal, - nem férjének érezte már a férjét, hanem nagyobbik gyerekének, aki tékozló fiú a háznál s a kinek jövőjére csak sóhajjal lehet gondolni. Sőt nemcsak az ő jövőjére. Hanem, amely hozzá volt kötve: a család jövőjére is.

Az az asszony, aki a születésnap mulatózó idehallatszó muzsikája mellett komor arccal bámult most ki a sötét szoba ablakán, mély gondolatokkal nézett előre jövőendő életébe.

A birtok tele volt teherrel és nem volt rá kilátás, hogy Ödön valahogyan, valami emberfeletti erőfeszítéssel, munkával, konok takarékossgal kitisztázza magát. Kártyázni egyelőre nem kártyázott, de ahogy az italba visszasüllyedt, éppen úgy el lehetett rá készülni, hogy egyszer csak fejjel visszazuhan abba is. A vagyon egy részét már pénzzé tették, most már jóval kisebb földön gazdálkodtak, mint házasságuk kezdetén, de életmódjuk nem alkalmazkodott a csökkent lehetőségekhez. Az anyagi helyzet tiszta képét Etelka nem láthatta, mert férje minden írást gondosan elzárva tartott s a félénken tapogatózó kérdések közül már az elsőre olyan ideges ingerültséggel felelt, hogy az asszony a többi kérdést fel sem tette. Nem tudhatott meg semmit valódi helyzetükről, csak homályosan rettegett valami nem ismert veszedelemtől és kislánya jövődjéről nem is merészt gondolkodni. Egy ízben a saját felelősségére kötött egy komolyabb összegű életbiztosítást, amely a gyermek huszadik születésnapjára volt esedékes. Ezt közölte aztán az urával, aki lelkesen és buzgón helyeselte az ötletet, elzárta a kötvényt és fogadkozott, hogy mindennemű kiadást megelőzve mindig ezt fogja legelőször megfizetni. De hogy fizette-e aztán rendesen a biztosítási díjakat, azt tudni nem lehetett.

Etelka behúnyta a szemét és maga elé képzelte ezt az embert, akit magasabb hatalmak sorsául rendeltek. Behúnyt szemmel látta, amint ott ül az asztal mellett, szeme csillog, csinos arcán a gondtalan emberek gyermeki mosolya, nyakában a nyakkendő, mint rendesen, félrecsúszott kissé.

De egyszer csak megváltozott a képzelte alak, mintha valamely fénykép tetejére egy másikat vett volna fel a csapongó fantázia lencséje.

Az ülő alak nyulánkabb lett, magasabb, komorabb, szárazabb. És Etelka összerézzenve megrázta a fejét, még a válla is belerándult a mozdulatba: nem akarta látni Recsky Örsöt. Semmi áron nem akarta, bár nem tudta miért. Hiszen inkább kedvelnie kellett volna férje unokafivérét, aki a nagy baj idején gavalléros buzgósággal segített rajtuk, figyelmes és jó rokon volt, amellet minden józan érdek azt kívánta, hogy mennél bensőbb viszonyba kerüljön a nyírszegi kúriával: Recsky Örs nőtlen ember volt és gazdag, tetemes vagyona majdan a kis Lenke számíthatott. Miért idegenkedett tőle mégis? Nem tudta magának megmagyarázni, viszont nem is igen akarta; valami önmaga előtt is homályos okból óvakodott önmagában vizsgálgatni ennek az idegenkedésnek magyarázatát.

Annak sem örült, hogy Örs az esti gyorssal megérkezik hozzájuk és két-három napig a kúria vendége lesz. De Ödön ragaszkodott a meghíváshoz, mint ahogy általában mohón hívott meg minden lehető alkalommal mindenkit. A sötét szobában tünődő háziasszony tehát, felrezenven Recsky Örs gondolatára, mélyet sóhajtott és elindult utána nézni a vendégszobának.

Rendben volt ott minden. Ropogósan tiszta huzat az ágyneműn, pohár víz az éjjeli szekrényen. Otthonos, csinos szoba volt ez, a falakon régi metszetek függtek, az ablakon hófehér csipkefüggöny hullott alá széles aranyrámából, a földön feketealapú biedermeier-szőnyegek mutatták szendén idillikus, piros virágfüzéreiket. Etelkának hirtelen az az ötlete támadt, hogy jó volna beköltöznie a kisgyerekekkel ebbe a szobába. Kicsit kinevette magát, hogy milyen esztelen gondolatai vannak, a kis vánkost még megütögette, egy széket odább húzott, aztán nagy elhatározással, mint aki valami nehéz robotnak fog neki, befelé indult a mulató társasághoz.

Odabent javában állt a mulatság. Ortutay Gyuri volt a lehangosabb, nekieresztett torokkal hirdette a nyilvánosságnak, hogy „nem én lettem hűtlen hozzád.” Ennek okát azonnal észre lehetett venni: a kis fekete Boldogfáyné elült mellőle és suttogó, kacagó párbeszédbe merült egy sarokban a házigazdával. Szorosán egymás mellett ültek ketten, közelükben senki. Halk társalgásukból olykor élesen kicsendült a fekete asszonyka csiklandós kacagása, amelynek színéről érezni lehetett, hogy válasz valami vakmerően pajkos megjegyzésre. Etelka közömbös pillantással siklott el felettük. Eszébe sem jutott, hogy a párocska feltűnő viselkedéséről akár csak véleményt is formáljon. Az asztalon pillantott végig, cigaretta, ásványvíz, hamutartó, fekete dolgában tartott szemlét és Jánosnak, az öreg inasnak, aki úgy figyelte asszonya minden pillantását, mint a vadászkutya, régóta összetanult intésekkel mindjárt kiadta a szükséges rendelkezéseket.

A háziasszony megjelenése nem sokat változtatott a mulatságon. Itt is, ott is valaki odébb húzta ugyan a széket, hogy az esetleg odatelepedő hölgynek helyet csináljon, de kevés meggyőződéssel, inkább csak udvariasságból. A szép Recskyné nem igen érdekelte már a férfiakat. Házassága első évében csak úgy rajzoltak szépsége körül, mint a szunyogfelhő, de aztán kisült, hogy ennek az asszonynak nem érdemes udvarolni. Még a tréfának is csak szelídebbjébe megy bele, a túlszabad tónus az ő közelében azonnal illedelmessé válik. Vargha Miska, az árvaszéki ülnök, aki híres volt arról, hogy hajmeresztő malacságokat kockáztat meg úri-asszonyok társaságában is, de olyan mulatságosan csinálja, hogy nem haragszanak meg érte, az Etelka társaságában is megpróbálkozott erős tréfaival, de csak egyetlenegyszer. Két-három év alatt kitűnt, hogy a Recsky Ödön felesége körül nem érdemes legyeskedni.

Aztán más is idegenné tette a környékbeli mulatók számára ezt az asszonyt: érezték benne a dinom-dánom állandó ellenségét, tudták, hogy ő tartja vissza Ödönt a legjobb ízű dorbézolásoktól. Körülbelül úgy néztek rá, mint a vádlott cinkosa a vádlott anyjára a törvényszéki tárgyaláson. És Etelka végül is csak az öregurakkal tartott fenn igazi barátságot. Azok nagyon kedvelték, tréfás, öreg gavallériával udvaroltak neki, és fiaiknak ilyen asszonyt kívántak feleségül. Ez volt Etelka társaságbeli elszigeteltségének egyik oka. De ugyanígy idegenül állott az asszonyok táborában is. Azokkal alig tudott mit beszélni. Pletykáik nem érdekelték, amit pedig ő diskurált volna, az amazokat nem érdekelte. Egyszer a szabolcsi főispán kimondta a szentenciát, hogy a Recsky Ödön felesége a legszebb és legokosabb asszony a vármegyében. Ez a megállapítás a forrás tekintélye folytán közkeletű is lett, de akiről szólt, azt nem tette nagyon népszerűvé. Az asszonyok idegenkedtek tőle, mert nem találtak hibát benne, a férfiak pedig kényelmetlenül érezték magukat az olyan asszonnyal szemközt, aki eszesebb hírben állott náluk.

Folyt tehát a muri változatlanul. Egyelőre csak jókedvűen, nem dorbézolva; alig volt még több tizenegy óránál. Etelka hol ide, hol oda ült és társtalanságát azzal palástolta, hogy minduntalan talált valami háziasszonyi tennivalót, ami miatt fel kellett kelnie. És közben olykor aggodalmasan az urára pillantott, nem Boldogfáyné miatt, hanem az ital miatt. De a házigazdának egyelőre csak a szeme csillogott.

Ekkor hangzott fel odakinn a kutyák ugatása, éppen két magyar nóta közében, úgy, hogy meg lehetett hallani. Etelka a férjére pillantott, aki nem hallotta a házörzők híradását. Odament hozzá. Mielőtt szólhatott volna, Boldogfáyné szelesen, vidáman, kihívóan felnézett:

- Nem félsz, hogy elveszem az uradat?

Etelka csendesen és nyugodtan mosolygott vissza.

- Tőlem elveheted, de a kislányától nem. Ödön, kérlek, azt hiszem, Örs érkezik.

Ödön felpattant, bocsánatot kért és kisetett. Üres helyére Etelka ült le. Pár szokványos szót váltott a környezet híreiről, aztán odaintette Ortutayt, majd mikor az féltékeny daccal csak azért sem ült oda, más gavallért ültetett a vendég hölgy mellé. Aztán ide-oda lézengett, mintha tenne-venne. De nem volt semmi dolga, csak unatkozott és heves vágyat érzett, hogy most rögtön lefeküdjék, mielőtt még Örs bejön a társasághoz. Egy pillanatig még habozott is, de aztán mégsem akart udvariatlan lenni. Ögyelgett, leült, felkelt, várt.

Nem kellett sokáig várnia, Örs máris belépett. Nem öltözött át, nyilván csak átadta holmiját az inasnak, hogy csomagoljon ki, legfeljebb frissen kezét mosott. Már közeledett is a háziasszonyhoz.

- Csókolom a kezedet, Etelka, remélem, jól vagy.

- Isten hozott, Örs. Foglalj helyet. Mindjárt kapsz valamit enni.

- Köszönöm, vacsoráztam. De egy fekete nagyon jól esnék.

Már fordult is erre, arra, már ment köszönni a hölgyeknek sorba, már parolázott az urakkal. Etelka megkönnyebbült. Van itt társaság bőven, amely elmulattatja a vendéget. Majd még vált vele egy-két szót, aztán megszökik a társaságtól. A születésnap murinak is használ, ha a túlságosan józan és csendes háziasszony visszavonul.

Nemsokára leült két politizáló úrhoz, úgy tett, mintha azok diskurzusát hallgatná, de közben Örsöt vette szemügyre, aki távolabb foglalt helyet a nagy asztalnál.

Örs magas, szikár ember volt, arca barna, élesvonású és komoly. Valami rendületlen keménységet és nyugalmat hordott magán ez az ábrázat, egy egészséges, ápolt, sportoló negyvenéves férfi ábrázata. Uniformist viselt és Etelka első gondolata az volt, hogy milyen kitűnő ez a két

szín együtt: az arcnak ez a barnája, az uniformisnak ez a kékje. Az is megfordult a fejében, hogy az ilyen huszár mennyire tetszhetik ott Debrecenben az asszonyoknak, mégsem hallani róla semmit; amit csinál, igen ízlésesen csinálja, hogy nincsen hírben senkivel. De ezt csak futólag gondolta, fáradtan és álmosan. Mindenáron szeretett volna már aludni menni.

Ekkor Tancsa Marci, az öreg főbíró, felkelt Örs mellől. Etelka mindjárt felállt, hogy elfoglalja azt a helyet, öt percig elbeszélgessen Örssel, aztán feltűnés nélkül visszavonuljon. De félúton zavartan megállt. Boldogfáyné frissebb volt, mint ő. Kétségtelenül már régen leste, mikor férközhetik Recsky Örs közelébe. Ott ült már mellette és villanó szemmel fészkelte magát helyre a széken.

- Lássá, milyen bátor asszony vagyok. Szántsándékkal idejövök a veszedelembe.

Ezt Etelka meghallotta. Örs válasza már nem jutott hozzá, csak az a csalódott és fitymálóan neheztelő pillantás, amellyel Boldogfáyné ezt a választ fogadta. Mondott is valamit, Örs is felelt valamit. Kezdték beszélgetni.

- Mi ez, meg vagyok örülve? - kérdezte hirtelen magában Etelka.

Valami fájdalmas harag vett egyszerre erőt rajta, a gyomrában kínos nyomást érzett, a szíve hevesen kalapált. És ugyanakkor érezte, hogy halálosan elsápad a sajátmagán tett felfedezés-től. Mi ez? Féltékeny? Hogy lehet féltékeny valaki miatt, akit nem is szeret? S a sápadtságot azonnal lángoló pirosság követte. Olyan áruló pirosságot érzett magán, hogy sarkon fordult és átment a másik szobába, ahol négy úr még mindig tarokkozott. Ott megállt, a szoba közepén és mintha csak azért jött volna, egy kis asztalon kicserélte két porcellánfigurának a helyét. Keze erősen reszketett.

A gondolatai jó időre megállottak. Ahogy mondani szokták: megállt az esze. Olyan megdöbbenő dologra jött rá sajátmagában, hogy ez teljes valójában, tetőtől-talpig megrendítette. Csak állt ott az asztal mellett és érezte, hogy a két térde gyenge.

- Rettenetes, - mondta magában, - én ezt az embert szeretem.

És csak állott, mint akit fejbevágtak és tünődött maga elé meredve. Egyszerre világosan állott előtte, aminek meggondolása elől már hetek óta mindig gyáván megszaladt: hogy hetek óta szerelmes Recsky Örsbe. Világosan érezte már, hogy mostanában miért vonakodott Örset vendégül hívni, miért húzta-halasztotta a levélírást, ha Ödön ösztökélte, hogy írni kellene már Örsnek, mert ezt a rokoni összeköttetést ápolni kell.

Mit tegyen most ebben a szerencsétlenségben, amely reászakadt? Mert szerencsétlenségnek érezte, olyannak, mint mikor valaki megtudja, hogy tuberkulotikus. Betegségnek érezte, nyomorúságos csapásnak, nagy bajnak, amelyből nincs menekvés és remény sincsen, hogy hátha vaklármának bizonyul az egész. Nem, itt nincs kétség. Ha összehasonlítja azt a közömbös-séget, amellyel férje mellett látta fickándozni Boldogfáynét, és azt a fájdalmas, haragos vihart, amellyel Örs mellé látta ülni, nem lehetett kétségben eddig eldugott érzései felől.

- Mi közöm hozzá, - érvelt magában, - ha ez az asszony ráköti magát? Engednem kell, hogy elvegye ezt az embert, hiszen nincsen beleszólásom, ez az ember nem az enyém. És nem is lesz az enyém soha.

Gyorsan összeszedte magát és sietős léptekkel indult a gyerekszoba felé. Első ösztönös igyekezete az volt, hogy erőt gyűjtsön. Hogy figyelmeztesse magát élete kötelességére és rendeltetésére. De a gyerekszoba ajtaja előtt lankadtan megállt és leeresztette kezét, amellyel már nyult a kilincs után. Meggondolta: nem veri fel a fáradt, öreg dadát és a gyereket. Lemondóan fordult meg és lehorgasztott fejfelé lépdelt vissza a sötét szobákon át. A duhajul

dörgő muzsika, amely az imént halkulva távolodott tőle, most megint minden lépéssel közeledett hozzá és vele együtt az Örs közelsége, ez a rettegett és lángoló veszedelem.

Pedig ezen muszáj túl lenni. Beszélni kell vele, hacsak egypár mondatot is. Aztán menekülni a szobájába, a még nagyobb megpróbáltatásba, egyedül maradni titkának megdöbbenő felfedezésével.

Belépett a társasághoz. Elhatározta, hogy most odamegy hozzá. De még egy kis szünetet adott magának, megállt egy percre egy szervirozó-asztalka mellett, bár azzal nem volt semmi dolga. Ekkor Recsky Örs felállt Boldogfáyné mellől, s egy odavetett, kurta bocsánatkérés után odajött hozzá.

- Lehet zavarni egy pillanatra a háziasszonyt?

- Ráérek, foglalj helyet.

Leültek egymás mellé. Boldogfáyné fitymáló vállvonással nézett rájuk, aztán tekintetével Ortutay Gyurkát kezdte keresni.

- Mi újság nálad, Örs? A kutyáid hogy vannak?

- Bundást kigyógyítottam a szopornycából. Majd elpatkolt szegény állat, de magam ápoltam. Aféle vászonkabátot szereztem, amit a klinikai orvosok hordanak, még gummikesztyűt is húztam a kezemre. És volt éjszaka, mikor háromszor is felkeltem hozzá. A héten még eldőlt, mikor lábra akartam állítani, olyan gyenge volt szegény. A szeme, meg az orra tele volt gyulladással. Most már rendben van. Mondhatnám, kutyabaja. Az az érdekes, kérlek, hogy ez a kutya tudja, mi történt vele. Tudja, hogy én mentettem meg az életét. Olyan hálás, hogy majd megbolondul, annyira ki akarja mutatni. Néha már le kell szidnom, mert nem kényelmes az ilyen nagy, buta komondor, mikor nekiugrik az embernek, a körmével leszaggatja az atillámról a zsinórt, a nyelvével pedig nyaldos, ahol ér...

Nem igen figyeltek a kutyatörténetre tulajdonképpen. Az sem, aki mesélte, az sem, aki hallgatta. Aki hallgatta, az a ház urát figyelte, a mesélő pedig a hallgató arcára szegezte pillantását.

Az történt közben, hogy Recsky Ödön már kezdett italos lenni. Odaállt a cigány elé, diktálta a nótákat és nagyokat kurjongatott a muzsikához. Aztán se szó, se beszéd, széles jókedvében derékon kapta az Ortutayval békülő Boldogfáynét és forgatni kezdte. De elsodort vele egy széket. Az asszony sikoltozva kacagott:

- Jézusmária, Ödön, maga megint be van rúgva. Eresszen el.

És eltolta magától. A házigazda nevetett, vállat vont! és egyedül táncolt tovább. Ezt már figyelni kezdték. Ödön nevezetes csárdástáncos volt a vármegyében. A székek elfordultak, valóságos kis nézőtér keletkezett az asztal körül, s a banda előtti kis tisztáson, mint egy arénában, Recsky Ödön ropta a magáét, azt a csárdást, amelynek ritka, megtanulhatatlan ritmusához már nem is csupán a test, hanem az egész idegrendszer ritmusérzéke szükséges. Mindenki szívből gyönyörködött benne. Olykor alig mozgott, csak mintha állott volna egyhelyben, de csupa tánc volt tetőtől-talpig mégis, aztán egyszerre hajrá, nekibolondult, kackiásan lehajolt és topogott egy darabig, aztán kiegyenesedett, mint a szálfá, kecsesen mórrikálta magát és minden mozdulatában általában olyan volt, mint valami délceg madár, amely önmagát kelve kurrog az erdei tisztáson. Férfias volt, graciózus, daliás, gyönyörködhető. Elragadtatott arcok élvezték köröskörül.

Csak az Etelka arcán nem ragyogott elragadtatás. Inkább valami csendes és lemondó fájdalom fáj a tekintetében, ahogy táncoló urát szemlélte. Ismerte ezt az embert kívül-belül. Tudta lebilincselő kedvességét, amelybe az érzelmi felületesség öltözködött. Tudta daliás, nyalka délcegségét, amelyben a céltalan és vetélkedő ritmus volt a tartalom. Tudta tetszetős és

elragadó jókedvét, amelynek mélyén mohó és sóvár élvezetvágy lakott. Ismerte ezt a vonzó, érdekes, néha valósággal elbűvölően kedves és kellemes embert, fajtájának kitűnő példáját, akiben az ember, család és talán még szélesebb csoport tragédiája rejlett. Ez az úri daliásság, megragadó tetszetősség, a predikátumos embertenyészetnek ez a vonzó előnyössége nem volt egyéb, mint pompás aranysujtás a foszladozó, elnyűtt gúnyán. Etelka a remek csárdást nézve, gyereke bizonytalan sorsú életbiztosítására gondolt és mély lélegzetet vett, hogy feltörő sóhajtását elleplezze.

És Örs szűrő, éles figyelemmel figyelte a szomorú arcot, mialatt szórakozottan adta elő kutyája betegségét. Hirtelen ezzel a kérdéssel csapott le:

- Mondd, nagyon boldogtalan vagy?

Az asszony a szíve mélyéig elhűlt. Örs mintha kísértetiesen olvasott volna gondolataiban. Le kellett volna borulnia széke karfájára és szíve szerint elpanaszolni, mennyire boldogtalan csakugyan. De összeszedte magát. Még nevetni is próbált.

- Boldogtalan? Ugyan miket beszélsz. Eszemágában sincs. Kutyabajom, mint a kutyádnak.

De Örs nem követte a hangot. Ugyanolyan kíméletlen erővel, mint előbb, mondta az újabb mondatot:

- Én nagyon boldogtalan vagyok.

Etelka érezte a férfi könnyörtelenül rászzegeződő pillantását. Az ilyen pillantás a másik szempár pillantását keresi, hogy amit a szó nem mond, azt kérdezhessék és felelhessék a szemek. De a kérdezett szemek menekültek. Etelka felállott.

- Bizonyára csak hangulat, holnapra elmúlik. Most ne haragudj, de én feltűnés nélkül el fogok tűnni, mert nem érzem jól magamat. A kicsinek láza volt, és az aggodalom nagyon megviselt. Ma már, hálistennek, láztalan. Holnap agarászunk, azt majd beszéld meg Ödönnel. Az inasnak mondd meg, hány órakor vigye be a reggelidet. Nem nyujtok kezet, nem csinállok feltűnést, hogy elszököm. Aludj jól, Isten veled.

Ment, ment, sietett, menekült. Szinte eszméletlennek érezte magát, tett-vett, vetkőzött, motoszkált gépiesen és gondolatai vakon állottak egyhelyben. Álmatlanul hánykolódott sokáig, üdülést nem hozó, zavart félszendergés után zúgó fejjel ébredt és lelkiállapota ugyanúgy folytatódott tovább, mint valami nyomasztó és mérgezett mámor.

Most hazafelé futott vele a könnyű kocsi a homokos talajú kocsíúton. Azt sem tudta jóformán, ki ül mellette. Csak azt, hogy nem Örs. A nyúlra gondolt. Az az egy nyúl ma megmenekült. Ő is egyelőre el tud még szökni az elől a szó elől, amely ott van az Örs száján. De meddig?

A gyerekére gondolt. És arra, hogy ha gyereke nem volna, most szeretne meghalni.

HARMADIK FEJEZET

Úgy kerülte Örsöt, mint a tüzet. Soha egy percre kettesben nem maradt vele. Mindig úgy csoportosította a dolgokat, hogy még legyen ott valaki. Mikor Örs a kis Lenkével játszott a szőnyegen, s az öreg dada valamiért ki akart menni a konyhára, nem engedte. Maga ment ki. Mert félt, hogyha a kislány marad beszélgetésüknél az egyetlen tanu, Örs elkezd arról beszélni, amit ő semmi áron nem akart hallani. Sokat vissza is vonult, hogy egyedül lehessen töprengő félelmével és izgalmával. A vendéget inkább a férjére hagyta. A két férfinak volt is beszélgetnivalója bőven. A nap reggeltől estig sem lett volna elég, hogy istállóban és gazdasági udvaron járkálván, megvitassanak minden lovat és minden agarat.

Harmadnap bekocsiztak Nyiregyházára, színházba. A Cigányprímást játszotta a helybeli társulat. Négyen ültek a páholyban, mert vállalták a kis Nyiry Böskét, a szomszéd birtokos, Nyiry Géza leányát. A kislány élt-halt a színházért, az apja meg utálta a színházat, viszont a Nyiry-kúria úgyis útjába esett a Recsky-hintónak. Menet felszedték az izgatott kislányt azzal, hogy jövet majd leteszik, mert nem a városban vacsoráznak, hanem otthon. Egész úton befelé és bent, a színházban is, csak a kotnyeles bakfis vitte a szót. Mód nélkül izgatta az egész előadás, már a függöny felgördülte előtt elmondta az egész darab tartalmát, valamint részletesen elmagyarázta, hogy a budapesti Király-színházban melyik szerepet játszotta Nyáray, melyiket Fedák Sári és melyiket Rátkai.

A színpadhoz legközelebb eső páholyban ültek. Az előadás főszereplői között volt egy segéd-színésznő, magas, jónövésű lány, aki le nem vette szemét a páholyról.

- Nézze csak, Örs bácsi, - súgta Nyiry Böske vihogva - az a színésznő magába bolondult.

Etelka oldalt pillantott és valamit észrevett a férje arcán erre a megjegyzésre. Egy eltitkolt, de nem eléggé eltitkolt önérzetes mosoly villanását vette észre rajta. Első felvonás után Ödön hanyagul odavetette:

- Én most megyek cigarettázni és egypár ismerőssel is kell beszélnem.

Már rég játszották a második felvonást, mikor visszajött. Ahogy belépett a páholyba, valami furcsa szag fellegét hozta magával. Illatszer, puder és valami ismeretlen nehéz faggyuszag keveréke volt ez. Etelka tudta, hogy férje fent járt a színpadon. Most már jobban szemügyre vette a színésznőt. Csinos lány volt, azt el kellett ismerni, de szabályos, ellenszenves arcáról kiabált az ostobaság. Bájtalán mozdulatokkal csetlett-botlott a színpadon, ha jelenése volt, és most már olyan feltűnően és kihívóan nézte a Recskyék páholyát, hogy a földszintről többen követték a leány pillantásait és kíváncsian odanéztek. Etelka kétszer is elpirult. Férje hűségét már régóta nem firtatta, mert tudta, hogy hiába. De a túlságos nyilvánosság most megalázta. Kínosan érezte magát, szerette volna sürgetni a darabot, ha tehetne volna. Így csak ült és várt megadó türelemmel, mialatt Örs közömbösen nézte az előadást, de közben néha lopva hosszasan rápillantott, viszont Ödön és a kis Nyiry-lány annál hevesebben élvezték a mulatságot. Böske csokoládét majszolt, kéjesen behunyta a szemét és ide-oda ringva a széken valami nirvána-szerű révületben dúdolta a zenével: „Lárifári, nem kell várni, frissen jó a csók.” Ödön pedig azzal a diszkrécióval, amely minden plakátnál nyilvánosabb és dicsekvőbb tud lenni, lekönnyökölt a páholy peremére, s ha az illető színésznő megjelent, délcegen pödörgette a bajszát.

- Miféle zsebkendő az? - kérdezte súgva Nyiry Böske.

Ugyanis a feltűnően odakacérkodó színésznő látnivaló hengegessel juttatott érvényre egy toalettjéhez nem illő virágos selyemkeszkenőt.

- Nem tudom, - sűgött vissza Etelka, - úgylátszik, új divat. Pesten vehette.

Visszafelé erős holdvilágnál, sziporkázóan csillagos mennybolt alatt mentek haza. Hűvös volt az éjszaka s a hintó nyitott, nem igen beszélgettek. Etelka is az eget bámulta a robogó hintóról, Örs is. Mikor a Nyiry-birtok jegenyesorához értek, egy csillag szaladt le az égen. Ekkor egymásra pillantottak mindketten, de Etelka azonnal riadtan kapta el a tekintetét. Ugyanolyan riadtan kapta el a kezét is, mikor hazaérkezéskor a takaró leszedésénél hozzáért az Örs kezéhez. Régebben nyugodtan és kedvesen tudott az Örs szemébe nézni, aki jó rokon volt és jó pajtás. És a kezét is, minden utógondolat nélkül, akár egy óráig az Örs kezében hagyta volna.

Másnap a férfiak elmentek egy kicsit vadászni, nem is ebédeltek otthon. Délután jöttek meg, s velük együtt egész csapat vadászczimbora. Etelka alig látta Örsöt, mert magukra hagyta a férfiakat, hadd politizáljanak és hadd meséljenek pajkos adomákat, kedvükre. Örült, hogy megint túl lesz egy napon. Örs már csak egy napot volt töltendő Nyírszegen. Úgy volt, hogy holnapután reggel utazik vissza Debrecenbe.

Az utolsó napon Etelka későn jött ki a szobájából. Húzta-halasztotta az időt ezzel is. Ödönt és Örsöt az ebédlőben találta, s mikor belépett, Ödön látható zavarral hagyott abba egy történetet. Abbahagyta, intett Örsnek, hogy majd befejezi máskor. Aztán az ablakhoz állott. Kétszer is visszafordult azzal, hogy mondjon valamit, de mind a kétszer meggondolta. Végül mégis csak kibökte, amit akart:

- Kellemetlen dolog, hogy ma este be kell mennem Nyiregyházára.

- Ma este? - szólt Etelka megütődve. - Örs holnap utazik.

- Remélem, nem fog megharagudni, hogy egyedül hagyom. Muszáj bemennem, nem tudok rajta segíteni. Pártértekezlet van, és már kezd rám haragudni a főispán, mert eddig három értekezletet elmulasztottam.

A szobában a hazugság kínos légköre terjengett. Etelka nem szólt semmit, Örs hűvös udvariassággal válaszolt:

- Miattam igazán ne zavartasd magad.

Aztán másról kezdtek beszélni. De ebéd után, mikor a házaspár egy percre kettesben maradt, Etelka megemberelte magát. Mégis csak szólott:

- Kérlek, Ödön, szeretném, ha ma este itthon maradnál. Nagyon nem jó formája van annak, hogy utolsó este itthagyd a vendégedet. Vagy akkor vidd be őt is.

Ödön ingerült arcot vágott. Mindig türelmetlen és nyers lett, ha valaki keresztezte görbe utait, mint a gyerek, ha játékától el akarják ütni.

- Ugyan kérlek, mit változtat az a dolgon, ha beviszem? Úgyis egyedül kellene hagynom, ő katonatiszt, nem foglalkozik politikával. Ha itthon marad, akkor nincs egyedül. A te vendéged is, nemcsak az enyém.

Majd mikor Etelka újabb ellenvetést akart tenni, még nyersebben vágta elejét a szónak:

- Nézd, édes lelkem, én jól tudom, hogyan intézzem a dolgaimat, ezt csak bízd rám. Be fogok menni és azzal el van intézve.

Délután Etelka az utolsó eszközhöz folyamodott. Megtette, amitől különben őrizkedett volna, igyekezett négyszemközt maradni Örssel. S az első alkalmas pillanatban hozzáfordult.

- Örs, egy kérésem volna hozzád. Szeretném, ha rábírnád Ödönt, hogy ma este ne menjen be a városba.

Az őrnagy arca mozdulatlan maradt. Fel sem nézett.

- Miért nem akarod, hogy bemenjen?

- Mert tudom, hogy miért megy be. Féltékeny vagyok.

Etelka hazudott. Örs tudta, hogy hazudik. Azt is tudta, hogy miért hazudik. Egy kicsit gondolkozott, aztán vállat vont.

- Rendben van. Majd szólok neki.

Szólt is, de eredménytelenül. Ödön hajthatatlan maradt. Nem mintha hozzáintézett felszólításokkal szemben általában erős tudott volna maradni. Rendes körülmények között bárki bármire rávehetné. De az élvezetvágyó és puha emberek természetével együtt jár, hogy a vágy, amely valami gyönyörűség felé viszi őket, erősebb, mint ők maguk. Nem ők tudnak ilyenkor csökönys ellentállást kifejteni, hanem a sóvárgás, amely legyőzhetetlenül viszi őket valamerre. Ödön hat órákor befogatott. Mikor a homokfutó előállott, csak úgy kutyafuttában köszönt vendégének, gyorsan és felületesen ment be megcsókolni a kisgyereket és köszönni feleségének. Látszott rajta, hogy ezen a kellemetlen percen mennél hamarabb szeretne túl lenni, szeretne már rajta lenni a kocsin és robogni kifelé a portáról, hogy vissza se tekintsen. Etelka kiment a kocsihoz. Reménykedett az utolsó pillanatig. Mikor Ödön elhelyezkedett a bakon a kocsis mellett, mert maga hajtott, az asszony egy színes szövetdarabkát pillantott meg, amely kiállott a bőrülés tövéből. Odanyúlt érte, hogy felemelje. A színes szövetdarabka egy zsebkendő csücskének bizonyult, a zsebkendő becsúszott az ülés mögé. Etelka azonnal megismerte: az a zsebkendő volt ez, amelyet az a bizonyos színésznő hordott nagy pompázva a Cigányprimás előadásán.

- Miféle zsebkendő ez? - kérdezte könnyedén Ödön.

- Nem tudom, - szólt Etelka és férje szeme közé igyekezett nézni.

- Valamilyik asszony hagyhatta itt a minapi vendégek közül, - vetette oda Ödön, - majd szól, aki elvesztette. Hát én megyek, igyekszem korán hazajönni.

A két szürke elindult. Nemsokára elhalt a távolban a kocsizörgés. Etelka sarkonfordult és nem ment be a házba, hanem elment a cselédházak felé. Mihály inast akarta megkeresni, aki a kastélyban belső szolgálatot teljesített ugyan, de családos ember lévén és kommenciós cseléd, itt lakott a dohánypajta szomszédságában, az egymás oldalához sorakozó zsupfedeles házikók egyikében. Asszonya engedelmével egy szabad órára hazament most, mert valami magánügyet akart elvégezni.

Ott dolgozott Mihály inas a ház előtt. Az volt az elvégzendő magánügy, hogy újonnan festett egy régi ládát, olyat, mint azok a zöld katonaládák. Már megfestette volt zöldre pár nappal előbb; most, hogy a zöld megszáradt, még betűket festett rá szép fehér festékkel. Mikor asszonyát látta közeledni, a művész büszkeségével mutatta a fehér betűket: „BORBÁS ANDRÁS”, alatta pedig, a láda két sarkában, két szám, egy tizenkilences, meg egy tizenhármassal, elég messze egymástól, de akárki számára érthetően hirdetve együtt az évszámot.

- Látom, kész is vagy velem, Mihály.

- Igenis, kezeit csókolom. Lesz öröme a gyereknek.

- Mikor jön?

- Holnap kapja a szüreti vakációt, már alig várjuk.

Borbás Mihály urasági belső cselédnek ugyanis az volt eget verdeső büszkesége, hogy iskoláztatja a fiát. A falusi elemi iskolában feltűnt az Andris gyerek éles esze és tanulmányosága, a tanító is, a nagytiszteletű úr is azt mondták, hogy kár lenne a fiút szántóvető sorban hagyni,

inkább pap legyen belőle, vagy ilyesmi. És miután az uraság megígérte a hűséges és régi cselédnek, hogy a fiú tanulását támogatni fogják, Borbás Mihály beküldte a fiát a gimnáziumba. Ezen az őszön ment a gyerek az első osztályba, most várták haza első vakációra.

- Miért nem szóltál hamarabb, a tekintetes úr bement a kis kocsival, most hazahozhatta volna.

- Nem mertem szólni, instállom. Majd csak talál valami ismerős szekeret holnap reggel is.

- Biztosan talál. Most szedd magad rendbe, ha kész vagy, menj be a faluba a nagytiszteletű úrhoz és mondd meg neki, hogy azt ízenem: szívesen látom vacsorára. Ha visszajössz, rögtön jelented, mit mondott.

- Igenis.

Került-fordult Mihály inas és a szérüskertnél találta meg asszonyát. Azt a hírt hozta, hogy a nagytiszteletű úr nincs itthon, elment lakodalomba. Etelka nézett maga elé. Látta, hogy hiába küszködik tovább, együtt kell maradnia ma este Örssel. És amiről nem szabad volna szórnak lenni, arról szó lesz.

Ketten ültek vacsoránál. Kényszeredett társalgás folyt köztük, a világ minden lehető témáját elészdezték, hogy mindegyikről négy-öt színtelen mondatot váltsanak, aztán visszasüllyedjenek a folyton fenyegető, kellemetlen csendbe, majd nagy erőfeszítéssel újabb dolgot vessenek fel, hátha arról sikerül társalgást indítani. De végül is jött a fekete, az inas kiment, és ők ottmaradtak ketten.

- Reszket a kezed, - szólt Örs halkán és könnyörtelenül, mikor Etelka a koantrót töltötte neki a pohárkába.

Az asszony tudta, hogy most nincs tovább. Szemébe kell nézni annak, ami jön. Akkor hát jobb hamar túlesni rajta.

- Nézd, Örs, te most mondani akarsz nekem valamit. Nem akarom a megtámadott és pironkodó ártatlanságot játszani előtted. Tudom, mit akarsz mondani. De nem engedem, hogy mondd. Az uram háta mögött nem akarom hallani.

- Én nem akarok az urad háta mögött beszélni. Amit mondani szeretnék, az neki éppen úgy szól, mint neked. De neki nem szólhatok, míg veled nem tisztáztam a dolgomat. Ha Ödön hazajön, közölni akarom vele, hogy el kell válnotok, mert elveszlek feleségül. Ehhez azonban az kell, hogy előre tudj a dologról. Ödön első szava természetesen az lesz, hogy hallani akarja, mit szólsz te a dologhoz. Ezért kérdezem tehát, mit fogsz szólni a dologhoz.

Etelka maga elé nézett. Olyan sápadt volt, mint a fal. Igen halkán felelt:

- Nem szabad Ödönnel beszélned. Holnap reggel csak menj el szépen és soká, nagyon soká ne gyere hozzánk.

- Nem szeretsz?

Hosszú csend következett a kérdésre. És nagyon sokára következett csak az Etelka leheltet-szerű, alig hallható felelete:

- Nem.

- Ez hazugság, Etelka. Szeretsz. Tudom, hogy szeretsz. Te is tudod. Azt is tudod, hogy Ödön mellett tönkre fogsz menni a gyerekekkel együtt. Ödön menthetetlen. Mióta itt vagyok, kifaggattam. Amit megvallott a birtok dolgairól, az már magában is elég. Pedig tudom, hogy a súlyosabbját még el is hallgatta előttem. Három-négy esztendeig tart még a vagyontok, lehet, hogy még addig sem. Földönfutó akarsz lenni?

Megint hosszú csend következett. És akkor Etelka végre felnézett. Egyenesen az Örs arcába.

- Én ezt mind tudom, kérlek. Számtalan éjszakát virrasztottam át álmatlanul azzal a töprengéssel, hogy mi lesz belőlem és a lányomból. De most ez a kisebbik kérdés. A nagyobbik az, hogy ott hagyjam a gyerekeim apját. Ha tisztában volnék magammal, akkor tudnék határozni. De nem vagyok tisztában. És énnekem a véreben van a tisztesség, én nem úgy vagyok tisztességes, mint az erényes nők szoktak lenni, hanem úgy, ahogy egy férfi tisztességes. Mondhatjuk úgy is, ha akarod, hogy úriember vagyok. Két ember áll most az életem útján. Egyik mellett a tönkremenés vár rám, másik mellett a vagyon. Azért cseréljem el őket, mert egyik mellett nem lesz pénzem, a másik mellett pedig volna?

- Igazad van. Rosszul kezdtem. Ne beszéljünk vagyonról. Légy a feleségem, mert szeretsz.

- Igen, ha itt tartunk, megmondom őszintén, hogy szeretlek. De még tudok küzdeni ellene. Még van reményem, hogy egy idő múlva kiheverem. Addig nem boríthatom fel másnak az életét.

- És ha nem tudod kiheverni?

- Az más. Akkor meg fogom mondani Ödönnek, hogy nem élhetek vele egy fedél alatt. Inkább egy ember legyen boldogtalan, mint kettő.

- Tehát?

- Tehát most szépen elválunk. Holnap elutazol, nem is fogsz elbúcsúzni tőlem. Én pedig várok és számot vetek magammal. Remélem, hogy rendbe jövök és az uram mellett maradhatok.

- Mennyi idő kell neked, hogy tisztába jöjj magaddal?

- Nem tudom. Mondjuk, egy félesztendő. Egy félesztendő múlva írok neked. Vagy azt írom, hogy régen láttunk, gyere el hozzánk megint egypár napra. Akkor jöhetsz nyugodtan, a régi barátsággal foglak fogadni és soha az érzéseidről ebben az életben nem szabad többé beszélned. Vagy pedig azt írom, hogy utazom anyámhoz, ott látogass meg. Most Isten veled, egy félévig nem fogjuk látni egymást.

- Nem is adsz kezet?

- Nem adok kezet.

- Miért?

- Mert rettenetesen felkavar, ha hozzád érek. Ez már annyi, mintha megcsalnám az uramat. A saját házában. Nem, ezt nem. Isten veled.

Örs ott maradt állva az ebédlőasztalnál. Sokáig állt még ott és az ajtót nézte, ahol Etelka finom, nyúlánk alakja eltűnt. Aztán felrezzent gondolataiból, zsebrerakta az asztalon heverő cigarettatárcáját és kanócos tűzszerszámját. Távozóban még megállt: megállította Etelka lánykori képe, amely ott állott ezüstrámában egy kis asztalon. Ezt a képet is sokáig nézte még. Az olyan ember szemével nézte, aki sokat foglalkozik fajtával, származással, testi kiválósággal. Az erőt figyelte az üde, édes, fiatal leányarcban, a határozottan szabott áll és az arccsontok vonalában eldugott szilárd erőt. És a nyílt tekintet két tulajdonságát: az okosságot és emberi hűséget.

Reggel elutazott anélkül, hogy Etelkát látta volna. Sőt Ödönt sem látta, mert az még nem jött haza Nyiregyházáról. Nyilvánvaló volt, hogy valamikor délelőtt kerül haza, ittasan, véres szemmel.

Az úton varjak károgtak, ködös volt a táj, a fatörzsek kérge csurgott az őszi nedvességtől. Recsky Örs azt számolgatta magában, hogy egy félesztendő múlva tavasz lesz, sütni fog a nap és pacsirták fognak énekelni a serkedő rétek felett.

NEGYEDIK FEJEZET

Egy félesztendő mulva csakugyan sütött a nap, a nyírszegi kúria udvarán teljes torkukból csicseregtek határtalan életörömben a madarak, a fák ágain apró zöld rügyek pattantak ki. Recsky Etelka a szobájában ült és mégegyszer átfutotta a levelet, amelyet most fejezett be.

Kedves Örs! A félesztendő elmult. Döntöttem. Elhatároztam, hogy anyámhoz költözködöm a gyerekekkel. Két-három nap mulva utazom innen Egerbe. Ott fogom várni leveledet anyám címén. Most fölösleges többet írnom. Jó volna, ha szabadságot tudnál kapni és meglátogatnál Egerben. Isten veled. Etelka.

Nem volt több a levél, nem is volt többre szükség. Leragasztotta a levelet, aprópénzt szedett elő és kijött a verandára. A virágágyaknál két süldőlány dolgozott a rózsatövekkel, amelyek téli szalmabundájuktól megszabadultan, boldogan adták derekukat a napsütésnek.

- Hé, Kati, töröld meg a kezed és ugorj ezzel a levéllel a postára.

Kati köténye csücskébe fogta a levelet és ugrott a postára. Etelka nyugodtan, megkönnyebbültén nézett utána. Jövendő élete, a maga és a gyereke nyugalma, boldogsága, sorsa ment abban a levélben. A kockát elvetette. Tegnap este közölte Ödönnel, hogy elköltözik innen és viszi a gyereket is. Ödön nyersen kiáltott rá:

- Bánom is én, eredj a pokolba.

Azzal indulatosan bevágta az ajtót, hogy csak úgy durrant. Azóta nem is jött elő. Bizonyára mélyen alszik még, igen sokat ihatott tegnap, bár ezt nála sohasem lehetett tudni. Néha egyetlen pohárka konyak leverte a lábáról, néha meg egy nap, egy éjszaka folyton védte az italt és mégis állott a lábán. A tegnapi jelenet azon kezdődött, hogy Ödön, mikor megérkezett, egy bizonyos ezüsttükört követelt Etelkától. Ez az ezüsttükör ott állott az asszony toalettasztalán már évek óta, a bűnbánó férj akkor vette kibékülésük emlékére feleségének, mikor a lóverseny-botrány után jó útra tért és javulást fogadott. Bele is volt vésve a tükör nyelébe a kibékülés napja, az a dátum, amely valaha olyan sokat jelentett kettőjük számára: azt az új életet, amely olyan szépen indult, s a kislány istenáldását is hozta a házhoz. Ödön most kurtán és odavetve ezt a tükört kérte.

- Minek az? - kérdezte csodálkozva Etelka.

- Elvesztettem fogadásban. Boldogfáynéval fogadtunk és elvesztettem. Most már kár erről prézsmitálni, csak add ide, mindjárt küldöm is neki lovasemberrel, ott pukkadjon meg, ahol van.

- De bocsáss meg, miért azt teszed fel fogadásra, ami az enyém? Veszítsd el a magad holmiját, ha már veszítesz. Ámbár figyelmeztetek, hogy az én felfogásom szerint az ilyen fogadások is abba a kategóriába tartoznak, ahova a kártya, meg a lóverseny.

Ebből keletkezett a súlyos jelenet. Szóra szó következett. A lovasember már rég elment a boldogtalan ezüsttükörrel, mikor még mindig folyt a szóváltás. Azaz nem is szóváltás, Etelka alig beszélt. Ő már rég megbánta, hogy a nyilvánvalóan becsípett emberrel vitába kezdett. Hagyta volna már a perpatvart szívesen, de most már Ödön ült fel a lóra. Úgy dőlt belőle a panasz, mint égháborúkor a felhőszakadás. Rég elfelejtett sérelmeket hánytorgatott fel, panaszkodott hogy a felesége minden kis örömét, minden apró szórakozását elrontja, hogy az ismerősökhöz nem elég kedves, hogy a ház híres, régi vendéglátó hírét tönkretette, hogy anyagi dolgokba és a birtok kezelésébe folyton belebeszél, hogy ez, hogy amaz. Aki hallgatta, azt hihette volna, hogy egy leigázott, jogaiból kifosztott hitves teríti itt ki egész életét a most már elbírhatatlan hárpia előtt. Tulajdonképpen így is volt. Etelka, aki hónapokon át küzdött a

mindig erősebbnek és végzetesebbnek bizonyuló titkos szerelemmel, önvédelemből görcsösen próbálta józan és munkás útra terelni uraskodó, lump férjét. De ezzel csak azt érte el, hogy férje túrhetetlennek találta a bármily szelid szemrehányásokat, dacból csak azért is, még jobban dorbézolt és herdált, és ezzel még jobban eltávolította magától az asszonyt, aki így, ezen a furcsa és végzetes kerülő úton, saját magát hajtotta bele úgyis lassan erősödő szerelemébe. Így jött el az a nap, mikor Etelka minden porcikájában az Örs asszonyának érezte magát, és egyetlen reményt keltő szót várt csupán, a javuló bünbánatnak egy legcsekélyebb jelét, amelybe utolsó szalmaszál gyanánt kapaszkodhassék, Ehelyett férje szóáradatából a teljes és végleges reménytelenség szakadt rá. Tisztán látta, hogy ha Örs nem volna a világon, akkor is kötelessége volna valamit csinálni, ügyvédhez, rokonsághoz, árvaszékhez fordulni, amíg legalább a gyerek számára meg lehet menteni a vagyon roncsaiból a megmenthető. Nagy meglepetésére Ödön nem hökkent meg attól a bejelentéstől, hogy külön akar költözni, sőt kapva-kapott rajta és kurtán-furcsán vágta oda: bánom is én, eredj a pokolba.

Hát jó, akkor rendben van. Bement a házba, felöltöztette a kislányt jó melegen és rábízta a dadára, hogy vigye ki a napra sütkérezni. Kétéves volt már a kis Lenke, pufók, jókedvű, egészséges, járt és beszélt már, be nem állt a szája naphosszat, folyton karatyolt és a saját külön nyelvén a legkacagtatóbb mondatokat rakta össze. Most izgatottan toporzékolt kis kövér lábacskaival, amelyekre csak nagy ügyel-bajjal lehetett felhúzni a kötött, fehér láb-szárvédőt. Roppant türelmetlenül vágyott az udvarra, ahol Bundással, a házőrző komondorral akart találkozni. Ez volt legjobb pajtása, ez a nagy fehér komondor, ezzel szeretett kergetődni és futkározni. Pár perc múlva már hallatszott is vékony, boldog kis kacagása az udvar felől.

Anyja odabenn megállt és körülnézett. Számba kellett vennie, milyen holmit is visz magával. Nem lesz kis munka összeszedni és becsomagolni egész kelengyét, a gyerek minden holmiját, a kettőjük személyéhez tartozó száz mindenfélét, fogkefétől kezdve kottáig. Mindjárt neki is látott az egyik fehéreneműs szekrénynek, mikor egyszerre hátra kellett fordulnia, mert érezte, hogy valaki nézi. Ödön állott ott csendesen. Észrevétlenül lépett be a szobába.

- Beszélni szeretnék veled, - szólt Ödön csendesen és szerényen, - gyere be hozzám.
 - Itt is beszélhetünk, amíg én rakosgatok. Foglalj helyet.
 - Nem, így nem jó lesz. Ül le te is. Nagyon komolyan akarok veled beszélni. Hagyd most azt a rakosgatást. Gyere ide.
- Etelka felállott, férje felé fordult. Az két lépéssel odajött hozzá és meg akarta fogni a kezét. Az asszony nem engedte.
- Bocsánatot akarok tőled kérni, Etelka. Tulajdonképpen nem is tudom, miért kell tőled bocsánatot kérnem, csak az a homályos benyomásom van, hogy valami súlyosat mondhattam. Teljesen beszámíthatatlan voltam, nem emlékszem semmire.
 - Az éppen elég.
 - Haragszol?
 - Már nem haragszom. Mióta kimondtuk mind a ketten az egyetlen megoldást, nem érzek haragot irántad. Őszintén sajnállak.
 - Miféle megoldást? - kérdezte Ödön rosszul játszott csodálkozással, mialatt arcán pontosan látszott, hogy a tegnapi perpatvar lényegére igen jól emlékszik.
 - Ne beszélj így, Ödön, - szólt az asszony elkomorodó arccal, - mert akkor haragudnom kell rád. Ha ilyen kicsinyes és gyerekes képmutatással állsz előttem, megalázod a gyerekeim apját. Szeretnék úgy elhagyni, hogy a becsüléséből megmenthessek valamit irántad.

- Ne beszélj olyat, hogy „elhagyni”. Csak nem képzeled, hogy elengedlek? Nem kell mindjárt patikamérlegre tenni azt, amit becsípett fejjel mond az ember.

- Nem, Ödön, ennek most már semmi értelme. Körülbelül két napig eltart, míg az elviendő holmival rendbejövök. Nagyon kérlek, ne tedd ezt nehezebbé fölösleges jelenetekkel. Szeretném, ha jóbarátok gyanánt fognánk kezét egymással, mikor elmegyek.

- Ezt komolyan mondod? Feltett szándékod elválni?

- A tied is. Nem nagyon gavalléros dolog, hogy rám akarod hárítani az egész felelősséget. De ha akarod, én azt is vállalom. Elutazom anyámhoz. A többi az ügyvédek dolga.

- Nem szeretsz?

- Nem.

- Ez az utolsó szavad?

- Ez.

Etelka visszafordult a szekrényhez és megint elkezdett rendezgetni. Férje még ott állt egy jó darabig, némán, mozdulatlanul. Aztán megfordult és lassan kiment. Ebédre nem volt otthon, izenetet hagyott, hogy kimegy a határba, a tanyán fog ebédelni. Késő délután került haza és bevonult a férfiszubába. Etelka ezalatt folyton rendezkedett, rakosgatott és cédulákra hosszú leltárakat csinált.

Kevéssel vacsoraidő előtt Mihály bejött hozzá. Valami átlátszó ürügyet hozott fel, de nyilvánvaló volt, hogy valamit szeretne mondani. Tett-vett és nem távozott.

- Akarsz valamit mondani, Mihály?

- A tekintetes úr a revolverét tisztítja, aztán nagyon gondatlan vele. Még valami baj lesz.

- Ne féltsd a tekintetes urat. Tudod, milyen kitűnően tud a fegyverrel bánni.

Mihály engedelmesen elhallgatott és kiment. Etelka kellemetlen idegességet érzett csupán. Miért játszik ez az ember ilyen romantikus színházat? Miért adja ki magát a személyzet előtt szegényszemre? Miért ilyen szegényesen pipogya és hatásvadászó, miért nem igyekszik az ilyen életbevágó órákban egyenes, őszinte és férfias lenni?

A vacsorát Etelka egyedül ette végig, férje kiizent, hogy bocsánatot kér, nagyon fáj a feje. A folyosóra kihallatszott, hogy szüntelenül le és fel jár a szobájában. Az asszony egy pillanatra arra gondolt, hogy benyit hozzá, de aztán mégsem nyitott be, hiszen kívülről tudta a beszélgetést előre: hosszú kimagyarázkodás egy vízáradszerű sváda erejével, órákig tartó bizonyítása annak, hogy minden, ami volt, csak félreértés és látszat, végül fogadkozás, eskü, javulás, udvarlás, hitvesi csókok kísérlete, s az eredmény három nap múlva egy eget-földet rengető dárídó Nyíregyházán. Nem, nem, jobb így. Majd elcsitúlnak a dolgok, az ismerősök majd lassacskán hozzászoknak, hogy Recsky Ödönné túlságosan hosszú látogatást tesz az édesanyjánál, a válóper majd lefolyik, aztán ha Örs oldalán megkezdődik az új élet, akkor minden mindegy, akkor szembehunyva adhatja át magát sorsának, mert olyan férfit fog maga mellett érezni, mint a szikla.

Még sokáig rendezkedett, míg végre lefeküdt. És már a szendergő félálom határán volt, mikor arra riadt fel, hogy Ödön ott van a sötét szobában. A férfi tapogatódzva közeledett s mikor odaért az ágyhoz, leborult a földre, fejét az ágy szélére fektette és néma maradt.

Az asszony bosszúsán sietett világot gyújtani. Fáradt volt és álmos. És előre gyűlölte azt a kínos jelenetet, amely most előrelátható volt: férje javulási fogadalmait és bocsánatkéréseit, amelyek a dolgon most már nem segíthettek semmit.

- Kérlek, Ödön, - mondta kedvetlenül, - nincs ennek semmi értelme, hiába tárgyalunk mi már most akármiről, azt az ügyvédek sokkal jobban elintézik.

A férfi nem mozdult. Úgy maradt leborulva az ágy mellett, pepita ruhája elhanyagolt és vasalatlan, bizonyára így ruhástúl hevert sokáig a díványán, amíg elszánta magát, hogy még egyszer megkísérli visszatartani a feleségét. Látszólag nem mozdult. De hogy Etelka jobban odanézett, észrevette, hogy a válla rázkódik.

- Ödön, kérlek, ne csináld ezt. Emlékezz vissza, hányszor sírtál így az ágyam szélén és a végén mégis csak idejutottunk, ahol most vagyunk.

A férfi felemelte a fejét és felnézett a feleségére. Nem szólt egy szót sem, csak nézett rá rémülten, riadtan, segítségért rimánkodva. Etelka meghökkent. Ezt az arcot eddig még sohasem látta. Látta már sötét lelkiismerettel szégyenkezőnek, bujkáló pillantásúnak, mint a rajta-kapott rossz gyereket. Látta tehetetlenül síránkozóknak és kéztördelőnek, mint a túlérzékeny és nyugös beteget. Látta megszeppentnek és ijedten bocsánatkérőnek, mint a felmondástól féltő alkalmazottat. De ilyenek még nem. Állati rémület ült ezen az arcon, amelyet a belső pánik torz módon forgatott ki eredeti vonásaiból. Eszelős kétségbeesés meredt a szem üveges tekintetében, volt benne valami a haldoklóból is, az elmebajosból is. Etelka felült az ágyban.

- Mi lelt, az Istenért? Beteg vagy?

Férje nézett rá, ugyanolyan meredten. Szólni akart volna, de csak nyelt, toroka nem bírta a beszédet.

- Mi bajod van, beszélj! Bevettél valamit?

A fejét ingatta. Keze görcsösen kereste az asszony kezét.

- Kelj fel és ülj le oda a székre. Mondd el rendesen, mi bajod van.

Ödön szót fogadott, feltápászkodott és leült a székre. Jó darabig maga elé meredt, mint a részeg. Kereste a mondókájához a szavakat. Végre beszélni kezdett.

- Én most nem bocsánatot kérni jöttem. Nem is akarok fogadkozni, hogy ezentúl minden másképpen lesz. Ez már sokszor lejátszódott köztünk. Mindig újra és újra hittél nekem, pedig én magamban nem arra gondoltam, hogy csakugyan megjavulok, csak arra, hogy téged megbékítselek. Most sem érzem magamban ezt a javulási szándékot, amit kellene. Én rajtam nem lehet segíteni. Hitvány ember vagyok, gyenge, semmire se jó, csak mulatni. Azt is tudom magamról, hogy jellemtelen ember vagyok. Éppen tegnapelőtt hívtak meg egy becsület-bíróság elnökének. Úgynevezett előkelő úriember vagyok, mégis jellemtelennek tartom magamat, mert ahogy melletted kellett volna élnem, azt nemcsak végrehajtani, de igazában komolyan elhatározni sem tudtam soha. Sokat gondolkoztam én erről és rájöttem, hogy nem is vagyok hibás. A púpos sem hibás abban, hogy púposnak születik. Ilyennek születtem. A fajtám az oka. A fajtám igen régi és fáradt fa, azon már csak vézna gyümölcs terem. Tragikus dolog, sajnálom, tudom, látom, nem tehetek róla.

Itt egy kissé elhallgatott a maga elé bámuló férfi. Zilált lihegése mostanra már elcsitult, a sírástól náthás hangja monotonná lett, úgy beszélt, mintha egy ravatal mellett beszélt volna. Kevés szünet után folytatta.

- A te tragédiád még nagyobb, mint az enyém, mert nem a magad hibáit nyögöd, hanem az én hibáimat. Ha igyekszem egészen messziről, idegen szemmel megnézni a kettőnk dolgát, becsületesen csak azt mondhatom, hogy valóságos csoda, ha eddig is mellettem maradtál. Aki javadat akarja, nem adhat neked más tanácsot, mint hogy azonnal szedd a holmidat, fogd a gyereket és menekülj innen, inkább holnap, mint holnapután. Igazán borzasztó, hogy mi mindent pocskoltam el belőled: a szerelmedet, a becsülétedet, a hozzám való ragaszkodásodat.

Elszórtam, elhajigáltam, az ablakon dobáltam ki, mint a bolond. Mintha az eskü óta folyton csak részeg lettem volna és mintha most is részegen néznék vissza az egészre, nézek vissza, vonogatom a vállamat és nem értem az egészet. És most mégis azért jöttem be hozzád, hogy megkérjelek: ne hagyj itt.

- Szívemből sajnállak, Ödön, már késő. Nekünk el kell szakadnunk egymástól.

- El kell, az lehet. De nem szabad. Miattam nem szabad, a gyengébb miatt. Nézd, te nekem sohasem annyira a feleségem voltál, mint inkább az anyám. Én az anyámat nem ismertem jóformán, olyan korán halt el és azóta is teljes életemben őt kerestem azokban, akik hozzám tartoztak. Benned is őt láttam. Restelkezés nélkül éreztelek okosabbnak, fölöttemállónak, végső menekvésnek, holott fordítva kellett volna lennie. Az ember csak az anyja iránt érezhet olyan határtalan bizalmat, mint én éreztem irántad. És érzek most is. Nélküled úgy érzem magam, mint az eltévedt kisgyerek a nagyvárosi utcán. Nélküled én félek egyedül az életben. Ha most elmégy, nekem végem van. Nem leszek öngyilkos, ahhoz gyáva vagyok. Szerettem volna már ma délután megtenni, de nincs erőm hozzá. Másképpen lesz nekem végem. Inni fogok, de nem úgy, mint eddig, mert akárhogy ittam is, valamennyire mégis tartottam tőled és ez a végsőktől visszatartott. És egészen biztosan visszasüllyedek részegen a kártyába, pedig szavamot adtam, hogy nem. Elzüllök, árokparton fognak felszedni, senki sem fog velem szóba állni, a dologházban a vackon fogok elpusztulni.

- Ödön, tudod, hogy te most zsarolsz engem.

- Igen, zsarolok. Nincs más módom. Nem tudlak másképpen visszatartani, csak ha az emberi érzésedre hivatkozom. Ments meg valakit, aki férfiatlanul, megalázkodva, a földig meghunyászkodva rimáncodik előtted, mert nélküled elvész. Ha elhagysz, börtönbe kerülök.

- Majd találsz valakit, aki rendbe tud szedni, Én már nem tudlak.

- Nem találhatok senkit. Sokkal hamarabb csuknak be, mint gondolod. Sikkasztottam.

Etelka dermedten nézett férjére. Nem is tudott szólni első megdöbbenésében. Ödön holtfáradt, monoton hangon folytatta:

- Nem is volt éppen olyan sikkasztás, hogy idegen pénzt loptam el. Gyorsan volt szükségem komolyabb összegre, nekem pedig csak tíz nap múlva járt az az összeg, amiről te is tudsz, a szeszgyártól. Idegen pénz volt nálam, elvettem abból. Hiszen biztosra vehettem, hogy a szeszgyári pénzből visszatehetem. Akkor történt, hogy a szeszgyár elkezdett okoskodni, az utolsó pillanatban perre került a dolog, most aztán itt állok pénz nélkül, az idegen pénz pedig hiányzik.

- Miféle idegen pénz volt az?

- A Gazdasági Egyesület pénze, hiszen az mindegy. Tíz nap időm van, addig vissza kell tennem. Ha mellettem maradsz, akkor a sziklából is tudok pénzt facsarni, a pénz a kellő időre meglesz. Ha elmégy, akkor tehetetlen vagyok, akkor nem lesz kinek támasztanom a hátamat, itt maradok a semmiben, ölbe teszem a két kezem és várom a csendőroket. Nem is nagyon bánom, tulajdonképpen, nagyon únom az életemet, nincs örömöm semmiben, nem kár az egészért. Csak mégis... a gyerek...

Etelka sokáig hallgatott. Aztán felnézett:

- Mennyiről van szó?

- Sokról. Húszezer koronáról.

- Borzasztó! Hova tettél ennyi pénzt?

- Megmondhatom, most már mindegy. Adósság is volt a birtokon, amit nem halogathattam, mert az árverést már nem lehetett volna elkerülni. De ez csak az egyik része volt. A másik fele arra kellett, hogy egy zsarolást elhallgattassak. Az ősszel volt itt egy színésznő Nyíregyházán. Mikor a társulat elutazott, én annak leveleket írkáltam. Még pedig elég könnyelmű leveleket. Helyi pletykákat írtam neki társaságbeli asszonyokról. Mindig ilyen pletykákért faggatott. Igazán bámulatos, hogy egy férfi milyen marhaságokra képes. Ennek a színésznőnek van egy fivére. Az megjelent nálam a télen, bemutatkozott, előadta, hogy ő ezeket a leveleket ellopta a nővérétől és jó áron hajlandó nekem eladni. Megvettem a leveleket. Mind megvolt, most már nyugodtan alhatom. Elégettem az egész paksamétát. Még egy magándetektívet is fizetni kellett, aki megállapította, hogy a levelekről nem csináltak fényképeket. Mert ezek így szokták. De ezeknek nem jutott eszükbe. Különben egész életemen át a kezükben tarthattak volna.

Volt a Recsky Ödön elbeszélésében valami keserű öngúny, amely szinte már a humor határát érintette. De Etelka most nem érezte a dolog ilyen ízét. Ült az ágyában és maga elé nézett a paplanra, mintha annak kék selymén látta volna a keresztutat, ahol most állott és választania kellett, melyik irányba forduljon be.

- Nincs itt semmi megoldás. Ha elhatároznám, hogy nem hagylak el, senkisem biztosíthatna, hogy ki tudod magad húzni a bajból. Akkor pedig jobb, ha a gyerek mennél messzebb van.

- Én nem úgy gondoltam, hogy itt maradj bizonytalanra. Adj nekem negyvennyolc órát. Én most hajnalban befogatok és megyek Pestre. Holnap Pesten előteremttem a pénzt és azonnal jövök vissza. Holnaputánra elintézem az egész ügyet.

- Én pedig itt maradok melletted és minden marad a régiben. Ezt az életet kínálod nekem?

- Nem kínálok semmit, jól tudom. Csak kérlek. Könyörögve kérlek, ne hagyj el. Fogadj el ilyen élehetetlenek, nyomorultnak, gyengének, vállald azt, ami velem jár. Légy nagylelkű. Gondold, hogy anyám vagy és ne tagadj ki. Látod, máskor ilyenkor leborultam, sírtam, esküdöttem, átkozódtam, átkaroltam a térdedet, rimázkodtam, mindent elkövettem a világon. Most csak így csendesesen itt ülök a széken, nagyon fáradt vagyok már és csak így egész egyszerűen kérlek, ne hagyj el. Még azt is tudom, hogy becsületes szavakkal ez a kérdés mit jelent: áldozd fel magad. Ezt lehet teljesíteni és lehet megtagadni. Most várom, hogy mit felelsz.

Etelka gondolkozott, aztán így felelt:

- Menj be a szobádba. Ha reggel utazni akarsz, elég, ha négykor befogatsz. Négykor majd megmondom, mit határoztam.

Ödön felkelt és bölintott. Máskor forró csókokkal borította el a felesége kezét az ilyen jelenetek alkalmával, most kísérletet sem tett, hogy kezét csókoljon. Ment ki, vagy inkább ki-sompolygott letörten, fáradtan, megalázottan.

Etelka leoltotta a világot és reggel négyig gondolkozott a sötétben. Akkor felkelt és bekopogtatott a férjéhez.

- Ébren vagy Ödön?

A férfi már nyitotta is az ajtót. Az asztalon ott állt a kizsitáskája kikészítve.

- Úgy döntöttem, hogy várok holnaputánig. Utazz el.

- És ha hozom a pénzt, akkor nem hagysz el?

Etelka fáradtan legyintett.

- Most már mindegy. Mindenképpen maradok.

Recsky Ödön mély lélegzetet vett. A hála özöne készült kitörni belőle. De Etelka felemelte a kezét.

- Ne szólj most semmit. Fogass be és utazz. Isten veled.

Még csak kezét sem szorítottak. Etelka visszament a szobájába és ledőlt egy karosszékbe. Behúnyta a szemét és úgy ült ott hanyattdőlvé, mint egy halott. Időérzéke eltűnt, s mikor kintről felhangzott az induló kocsi zörgése, nem volt képze róla, hogy két perce ül-e így a széken, vagy két napja.

Felkelt és leült levelet írni. Közben a tükörbe pillantott. A tegnap esti asszony helyett egy elcsigázott idegen nő öt évvel idősebb arca nézett rá vissza onnan.

Kedves Örs, - levelem feladása után jutott eszembe, hogy félreértheted. Különben sem utazom anyámhoz, pillanatnyi terv volt az csak, amelyről már lemondtam. Nem jól esnék hosszabb időre elhagyni Ödönt, akivel soha olyan boldogok nem voltunk, mint most. Mikor jössz már egyszer Nyírszegre? Rokoni szeretettel várunk. Sokszor üdvözöl Etelka.

A levelet megcímezte és kitette az előszobában arra az asztalra, ahonnan az inas minden reggel el szokta venni a feladandó leveleket. Aztán visszament lefeküdni. Úgy érezte, hogy most meghalt és örök sírjába fekszik bele.

ÖTÖDIK FEJEZET

Ottmaradt Nyírszegen az ura mellett. Ödön valóban pénzt hozott haza, csakugyan tudott valahonnan bankkölcst szerezni, még pedig kiadósat, mert mikor megérkezett, egy igen szép karkötőt hozott ajándékba a feleségének, itthon számos olyan adósságot kifizetett, ami nem is nyomta túlságosan, azonkívül pénze volt olyan kiadásokra is, amelyeknek szüksége a kúria körül régóta felmerült már, de a zilált hónapokban gondolni sem lehetett rájuk. Most új tetőt kapott a lóistálló, megcsináltatták a kert végében a már két esztendeje használhatatlan fürdőmedencét, hogy a kis Lenke a nyáron kedvére paskolhasson a szabad levegőn, a kerítést is kijavították, általában valami frissülés levegője vette körül a nyírszegi kastélyt.

Ödönnel egész nyáron át nem volt semmi baj. Nem ivott, a kártyának feléje sem ment, sőt a gazdasággal úgy törődött, mint addig soha. Etelka lelkében olykor megcsillant egy halvány reménység, hogy hátha most már csakugyan megváltozott, de régebben már annyiszor csalódott volt, hogy most a jelentkező halvány kis reménykedést azonnal elnyomta magában. Nem akart már sem remélni, sem csalódní, legjobban szeretett volna nem érezni semmit.

Az első időt, amelyet útitervének füstbementé után eltöltött a háznál, csak úgy tudta végigélni, hogy amit életében sohasem tett: patikaszerkezhez folyamodott. Brómot iratott fel magának az orvossal, majd mikor ez sem használt, erős altatókat követelt tőle. Vissza is élt velük alaposan, zúgó fejjel járt-kelt, a méreg kábult mámorában, napokon át ébren is aludt. De kibirta.

Örs emléke nem akart elhalványodni benne, de a seb behegedt. Semmivel sem szerette kevésbé Örsöt, mint a várakozásra kitűzött félesztendő alatt, de a sajgó fájdalom, amelytől eleinte a párnát kellett a szájába tömnie zokogó, titkos éjszakákon, megerjedt valahogyan, mint a bor, lelke egyik természetes alkotó részévé lett. Ennek a senki által nem tudott fájdalom szerelemnek életreszóló mélabújával kelt, élt és feküdt mindennap. Lassan-lassan megnyugodott, az altatókról is leszokott és most már azt is el tudta képzelni, hogy nem ájul el, ha Örs betoppán hozzájuk.

Mert Örs a két levél óta nem járt Nyírszegen. Nem is adott életjelt magáról, a meghívásokra udvariasan kitérő, de kurta válaszokat adott. Ödön is mindössze egyszer találkozott vele, mikor valami mezőgazdasági kiállítás előkészítésével kapcsolatban átment Debrecenbe. Hazajövet azt mesélte, hogy Örs teljesen megváltozott. Mintha csak kicserélték volna: megveszekedett szoknyahős lett belőle, egyszerre három asszonynak udvarol, minden debreceni pletyka róla szól, lumpol, cigányozik, éli világát. Azt persze nem vette észre Ödön, hogy mialatt mindezt ujságolta a feleségének, az asszony úgy ökölbe szorította a kezét az asztal alatt, hogy körmei belevágódtak a tenyerébe.

Így jött el a június vége, mikor Örs végül mégis csak betoppant Nyírszegre. Katonai tereplóvágóversenyen vett részt, amely Nyíregyházán végződött, és nem tehetette, hogy be ne térjen, ha már itt jár a szomszédban.

Etelka a kertben játszott a kisgyerekekkel. Illetőleg kézimunkázott a kerti lócán és hallgatta, amint Mihály inas játszik a kislánnyal és a komondorral. Roppant jó pajtások voltak ők hárman, a kislány, az inas, meg a házörző. Az volt az inas legnagyobb jutalma, ha asszonya megengedte, hogy helyettesítse az öreg dadát. Még arra is képes volt Mihály, hogy apró kedvezetésekkel megvesztegesse a dadát és egy-egy ráérő félóra elkönnyörögje tőle a gyereket.

Most is ott ültek hárman a fűvön. A kis Lenke a kutyát kínozza szokása szerint, fülét rángatta, ráfeküdt, orrába kapaszkodott, s a bolond nagy állat hűséges rajongással türte a gyerektől azt, amiért másnak már rég a lábaszárába kapott volna. Mihály inas pedig közben mesélt. Rengeg mesét és rigmust tudott, aféle figurás parasztember volt. Most éppen ezt a verset magya-

rázta kutyának és kislánynak: „Itten vagyon egy leány, kinek neve Lenke, itten vagyon egy legény, kinek neve Bundás. Isten meg se mentse, kebelébe ejtse, uccu terebere, karja alá kerítse, párna alá szorítsa, úgy megcucorgassa, mint a kis nyúl farka, még annál is jobban, adjon Isten csendes esőt, mossa össze mind a kettőt.” Eredetileg aféle betlehemes rigmus volt ez, de a játszópajtások számára is kitűnő szövegnek bizonyult. Mert mikor olyan sorokra került a sor, hogy „karja alá kerítse”, vagy „párna alá szorítsa”, mindezekhez Mihály inas leleményessége különböző mozdulatokat, csiklandozásokat és mókákat talált ki, amelyek a gömbölyü, szösze, fehér ruhás kis gyereket hallatlanul szórakoztatták. Kivált az a szó okozott neki kimondhatatlan gyönyörűséget, hogy „terebere”. Mikor erre került a sor, úgy elkezdett kacagni, hogy nem is akarta abbahagyni és apró, kövér kezével tapsolva követelte: „Még, még!” Etelka néha még rájuk is szólt, hogy sok lesz már a kacagás, még valami baja esik annak a gyerekeknek.

Ekkor a komondor hirtelen felütötte a fejét, majd a következő pillanatban elvakkantotta magát. Egyszeriben talpra ugrott, s mialatt Lenke torkaszakadtából kacagva hevert a gyepen, ahová a kutya ledobta magáról, Bundás már hanyatthomlok vágatott a kapu felé. Kisvártatva az emberi fül is meghallotta a kocsizörgést, amelyet a kutyafül már előbb megismert. Faluhelyen élő ember számára minden kocsinak egyéni zörgése van, a szobában üldögélők fel sem néznek és megmondják a kocsizörgésről, hogy jön az állatorvos, néha pedig kíváncsian futnak az ablakhoz, mert olyan kocsizörgést hallanak közeledni, amely ezen a vidéken még nem járt, tehát idegen környékről való a kocsi. Ezt a zörgést most azonnal megismerte Etelka. Tudta, hogy az ura érkezik Nyiregyházáról, azt is tudta, hogy Örs tegnap óta Nyiregyházán van.

Felugrott a lócáról és futott be a házba. Egyenesen be a szobájába, hogy a tükör előtt rendbehozza magát. Ámbár nem volt rajta rendbehozni való semmi. De asszonyok azt úgy szokták, hogy öntudatlan mozdulattal a hajukhoz nyulnak, ruhájuk szövetét itt meghúzzák, ott kisimítják, s a rizsporos pamaccsal gyorsan végigtapintják arcukat, akár szükség van rá, akár nincs.

Hallotta a hangos beszédet, az érkezés zaját. Indulnia kellett volna kifelé, hogy üdvözlje a vendéget. De még várt, dobogó szívére tette kezét és arcával különböző torz fintorokat vágott, mert arcvonásait lárvaszerűen merevedni érezte az izgalomtól. Elindult, mégis megállott, megint elindult. Végre megtudta szilárdítani lépteit is, lelkét is.

A két férfi ott állt az ebédlőben. Ödön éppen diópálinkát töltött két pohárkába. Örs éppen szemközt nézett az ajtóval, és a benyitó háziasszony mintha a férfi pillantásába lépett volna bele. „Teljes szívemmel szeretem”, - állapította meg magában Etelka, mert figyelte magát és valahogyan még kíváncsi is volt rá, mi lesz az első benyomása, mikor annyi hónap múltán megint viszontlátja ezt az embert. De arca közben nyájas maradt és mintegy hétköznapi. Nyugodt léptein sem látszott, hogy mind a két lába remeg.

- Isten hozott, már azt hittem, teljesen elfelejtettél bennünket.

- Csókolom a kezedet, - felelt Örs, kicsit összeütve sarkantyúit, udvariasan, gálánsan, mint bármely más háziasszony beléptén tette volna. Semmi viharos rokoni öröm, semmi hangos viszontlátás.

A tereplovaglásról kezdtek beszélgetni. Ödön már hallotta ennek teljes lefolyását, epizódjait, meglepetéseit, baleseteit. Azért közbeszólt:

- Bocsássatok meg egy pillanatra, muszáj kinéznem a szecs kavágóhoz, mert ha nem adom oda a gépésznek az új szíjat, amit a városból hoztam, estére villany nélkül maradunk.

Elment, ketten maradtak. Örs be sem fejezte a mondatot, mikor az ajtó becsukódott. Könnyed előadó kifejezése eltűnt az arcáról és Etelka meglepetten fedezett fel rajta valami eddig nem ismert keserű és kegyetlen vonást.

- Mi volt ez, Etelka? Mit csináltál velem?

Az asszony úgy érezte, hogy most jéggé dermed benne valami az izgalomtól. De tartotta magát. Fizikailag is tartotta magát: a mellette álló szék karfáját fogta meg, mert hirtelen rendkívüli fáradságot érzett. Pedig most ugyancsak szüksége volt minden erejére, hogy végigjátssza ezt a találkozást úgy, ahogyan előre elhatározta.

- Nem értelek, Örs. Mit csináltam volna?

Magában érezte, hogy most gyalázatosan hazudik. De nézése vidám volt, könnyelmű, úgyszólván frivol.

- Nem értesz? Először értésemre adtad, hogy itthagyd az uradat, menjek érted Egerbe. Aztán másnap úgy fújtad le az egészet, mintha egy piknikről lett volna szó. Mi vagy te? Boldogfáyné? Nem így ismertelek.

- Sajnálom, ha félreértettél, de jobb, ha tisztázzuk, hogy az egésznek nem lett volna semmi értelme.

- Semmi értelme? Mért hazudsz? Hiszen szeretted, ne is tagadd.

Etelka felkacagott. Élete leghazugabb kacagásával.

- Ó, Istenem, nem kell az egésznek akkora feneket keríteni. Csakugyan tetszettél egy kicsit, hiszen minden asszonynak tetszel, azt jól tudod magad is. De hol van az a szerelemtől? Nem szabad rossz néven venni egy asszonytól, ha az ilyesmivel játszik egy kicsit.

- Játszik? Hát neked játék volt az egész?

- Persze, hát mi lett volna? Hiszen uram van és gyermekem van. Töltsék még egy pohárral?

Örs komoran nézett az asszony szeme közé. A szája sarka vonaglott az izgalomtól, a melle úgy dagadt minden lélekzetvételnél, mint a fújtató.

- Én még asszonyt nem ütöttem meg életemben. De téged most szeretnék torkon ragadni. Vagy inkább magamat bántanám, hogy ilyen vak voltam. Másnak néztelek, mint aki vagy, és nem is érem fel ésszel, hogyan tévedhettem ekkorát. Vedd tudomásul, hogy egy embert egész életére megmérgeztél. A legborzasztóbb az, hogy még ilyennek is szeretlek, ilyen lelketlennek, ilyen haszontalannak, amilyen vagy. És ne hidd, hogy ennek a mi dolgunknak ezzel vége van. Majd jössz te hozzám megalázkodva, lehajtott fejjel bocsánatért rimánkodni. Akkor majd figyelmeztetek erre a pillanatra. És előre megmondom, hogy rettenetesen meg foglak kínozni, hogy csak az ezredrészét visszakapd annak, amit nekem adtál.

Etelka mosolyra erőltette zsibbadó vonásait.

- Remélem, erre nem fog sor kerülni és büntetlenül megúszom ezt az ártatlan kis flörtöt. Ebédre is maradsz, ne is mondd, hogy nem.

Ödön már közeledett a veranda felől. Örs búcsúzni kezdett.

- Nagyon sajnálom, igazán, de vissza kell mennem az embereimhez Nyiregyházára. Megkértem Ödönt, hogy ne is fogasson ki. Nem fogattál ki, ugy-e?

- Vérző szívvel ugyan, de várattam a kocsit. Hacsak Etelka nem tud rád hatni annyira, hogy mégis itt maradj...

Örs gyorsan szólt közbe:

- Ha nem volna muszáj mennem, igazán nem okoskodnék. Tyúh, milyen késő van, legfőbb ideje, hogy szedjem a sátorfámat. Csókolom a kezedet, Etelka.

Öt perc múlva már messze porozott a homokfutó. Ödön visszament a szecskavágóhoz, amelynek hajtóereje a kúriának a villanyt szolgáltatta. Etelka pedig visszaült kézimunkájával a lócára. Azonnal jött Mihály inas is, aki a vendég ittléte alatt bent volt a házban, hogy rendelkezésre álljon, de most sietett vissza a gyerek mellé a dadát felváltani. Sietett vissza Bundás is, miután a távozó kocsit jóízűen megugatta. És a ragyogó, sugaras délelőttön újra kezdődött az előbbi játék. Mihály inas a Lenke tíz ujján a következő verset kezdte kiolvasni:

- Mit hoz nekünk Bundás kutya? Hoz minékünk aranyláncot, hippet-hoppot, tippet-toppot, a fejünkbe rossz fejkötőt, rongyos bocskort a lábunkra, csákányfokost a hátunkra, jaj!

A jajnál Lenke hátba kellett, hogy vágja Mihályt és ezen teljes szívből kacagott. Mihály inas is igen élvezte a játékot, még Bundás maga is vicsorgott a boldog jókedvtől. Csak Etelka nem nevetett. Halálos sápadtság ült az arcán és végzetes, komor nyugalom.

HATODIK FEJEZET

És mégis volt egy perc, mikor Etelka azt érezte, hogy még mindig Örsöt szereti ugyan, mást nem is fog soha szeretni, de túl titkos szerelmen, elnyomott vágyódáson és minden más érzésen túl van valami megnevezhetetlen, emberfeletti szolidaritás, amely fájdalom, megalázás, csalódás, kiábrándulás ellenére is csak a férjéhez köti és senki máséhoz.

Ez akkor volt, mikor ott állt a debreceni pályaudvar perrónján és várta, hogy a vonat elinduljon. Recsky Ödön tartalékos tisztje volt a debreceni huszárságnak. Az ezred ment a háborúba. Ott állott a hosszú vonat, hat lónak vagy negyven embernek való kocsijával, a perrónon díszes és ünnepélyes izgalom, síró asszonyok, sok családtag, futkosó huszárok, csupa virág, aranyzsinór, kackiás pompa.

Etelka az utolsó napokban a kis Lenkével együtt bejött Debrecenbe. A Bikában vettek szállást. Ödön kicsit feszesen érezte magát az utolsó tiszti szemle óta nem hordott uniformisában. Atilláit kihízta, a feszes kapcsok között hurkákat vetett testén a kék szövet. De szép legény volt így is, azt meg kellett adni. Ha a feleségével elment a Nagytemplom előtt, mindenki utánuk fordult. „Ejnye, de szép pár”, - ez villant meg a szemekben.

A szép pár utolsó este kettesben vacsorázott. Nem akartak társaságot, egyedül akartak maradni. Ödön ugyan meghívta Örsöt, hogy vacsorázzanak hármásban, de Örs sok dolgát vetvén kifogásul, kimentette magát. Különben is alig találkoztak vele. Ödön ugyan többször beszélgetett vele a kaszárnyában, de mikor a kaszárnyán kívül is szeretett volna a társaságában lenni, Örsnek mindig volt valami kifogása.

- Haragszik rád valamiért ez az Örs? - kérdezte Ödön az asszonyt.

- Nem tudok róla. Miért?

- Nekem úgy tetszik, hogy feltűnően kerüli a veled való találkozást. De az is lehet, hogy csak képzelődöm.

- Persze, hogy képzelődöl. Biztosan van olyan hölgy, akivel fontosabb neki együtt lenni. Ez az egész.

Ebben Ödön meg is nyugodott és egyszerűen tudomásul vette, hogy utolsó este sem vacsorázik velük. És akármennyire szerette rokonát, végeredményben mégis csak örült neki, hogy kettesben marad a feleségével. Azaz hogy bajos lett volna ezt az érzést örömmel nevezni. Valami furcsa keveredése volt ez az örömmel, az elhallgatott, sok minden miatt való zavartságnak, az utolsó estén való kibékülés halavány reményének, s a búcsú mély ellágyulásának. Örült volna, ha Örs ott van, mert a feleségével kettesben mindig feszengő és kényelmetlen zavart érzett, de most örült, hogy Örs nincs ott, mert a lelke mélyén ott csillogott az a gondolat, hogy hátha Etelka az utolsó estén mindent meg tud bocsátani, hiszen lehet, hogy ma este vannak együtt utoljára...

A kicsit lefektették, apja még hosszút mesélt neki Kopaszkopárról, meg a szegényember harmadik fiáról. Meseközben Lenke szeme lecsukódott, s az apa óvatosan felkelvén az ágy széléről, átadta a felügyeletet az öreg dadának. Aztán lementek az étterembe vacsorázni, amelyben harsogott a cigány, zsfoltan szorongtak egymás mellett az asztalok és hevesen morajlott a háború szenzációja. Itt is, ott is hangos örömmel ismertek egymásra régi katonapajtások, most bevonult tartalékosok és a korai óra ellenére is sok volt már az ingatagon mozgó ember. Az ivásra minden cím jó, hát még az ilyen vidám, délceg indulás a halálba.

Szótlanul étkeztek egy darabig. Ödön pezsgőt hozatott a vacsorához.

- Legalább szép halotti torom legyen, - mondta tréfásan. Majd mikor Etelka szemrehányó pillantást vetett rá, vakmerően a felesége szemébe nézett: - Mondd, ha nem jövök vissza, férjhez méssz megint?

- Ödön, nagyon kérlek, ne beszélj ilyeneket. Igazán megharagítasz.

- Pedig nem akarlak megharagítani. Éppen az utolsó estén. Amit kérdeztem, komolyan kérdeztem. Nem pózból beszélek én arról a lehetőségről, hogy ott hagyom a fogamat. Ezzel ilyenkor számolni kell. És én azt szeretném, hogy ha özvegyen maradsz, férjhez mennél. De a másodikat jobban válaszd meg, mint az elsőt. Mellettem nem sok jó pillanatod volt. Pedig ha valaki tudja, én tudom, mennyire megérdemelnél egy kis boldogságot.

- Ne beszélj most erről, ami elmúlt, azt ne hánytorgassuk. Beszéljünk arról, amit már délelőtt elkezdtem, de félbeszakított Domahidy. Ígérd meg nekem, hogy nem fogsz legénykedni, hogy vigyázol magadra, hogy a gyerekekre fogsz gondolni.

- Ó, az az édes kis pocok. Majd ha írsz, akkor vele is írass nekem: vezesd a kezét.

Etelka bólintott és hallgatott. Jó darabig szótlánul ültek. Aztán megint váltottak egypár mondatot és megint szótlánul üldögéltek tovább. Tíz óra tájban Etelka megszólalt, hogy jó volna lefeküdni, mert holnap nagyon korán kelnek. Ödön előzékenyen sietett fizetni. Pedig magában nagy csalódást érzett. Ettől az estétől sokat remélt: valami nagy-nagy kibeszélést, az örökre elveszett hajdani harmónia csodálatos új megtalálását. Most látta, hogy ez az utolsó estén is mind elveszett. De az ajkára törekvő sóhajt is eltitkolta. Nem akart túlérzelmesnek látszani, valami új és büszke szemérmert keltett ki benne az a tudat, hogy az életét viszi a nagy vásárra.

Három szobájuk volt a folyosón egymás mellett. Egy a gyerekek és a dadának, azonkívül egy-egy szoba kettőjüknek. Etelka kinyitotta a maga ajtaját és megállt búcsúzni. Kezet nyújtott.

- Isten veled.

Ödön nem szólt semmit, csak kezet csókolt. Azt sem valami heves búcsúzó szenvedéllyel, csak szelíden és gyengéden. Csak valamivel lassabban, mint máskor. És mikor felemelte fejét a finom, ápolt kézfejről, keményen elhatározta, hogy nem néz a felesége arcába, hanem gyorsan elfordul és megy be szilárdan a maga szobájába. De egy pillantás századrészére mégis odanézett. És a pillantás századrészével meglátta, hogy az Etelka szeme könnyes. Riadtan, melegen, meglepetten szólt rá:

- Etelka!

Az asszony szégyenkezve fordította el és hajtotta le a fejét. Sírt. A következő pillanatban átölelve tartották egymást. És még egy pillanat múlva már a fejük is összeborult. Úgy csókolták meg egymást a szállodai folyosón, évek óta először.

Most kora reggel volt és ők ott állottak egy csoportban a perrónon. Apa, anya, csöppség és dada. Töredezett mondatokban beszéltek. Nem is igen volt már beszélni valójuk. A birtok dolgait Ödön részben elmondta a feleségének, részben az öreg ügyvédnek, Spechtnek, mert komplikált jogi dolgokkal és banktranzakciókkal nem akarta a feleségével töltött utolsó napokat megzavarni. Legalább így mondta Etelkának. Ami pedig kettejük lelki összetartozását illette, arról nem is igen lehetett volna beszélni. Tudták mind a ketten, amit beszéltek volna. Most már minek vitatták volna, ami elmúlt. Mikor az éjjel átölelték egymást, két megsebzett ember menekült egymáshoz a maga el nem mondott fájdalmaival, minek firtatták volna a háborúba induló vonat tövében, hogy kinek mi fáj jobban és ki miatt.

- Sujtán! Sujtán! - kiabálta Lenke türelmetlenül.

- Jól van, - szólt az apja és kézenfogta, - most megnézzük Szultánt.

Szultán volt az Ödön egyik lova, Szelíd a másik. Odament a család a lovas vagónhoz. Ödön lóordonánca úgy tisztelgett, mint a gépember. A két ló hátán ott volt a gazda hadipoggyása, jobbtarisznya és baltarisznya mind a két lovon. A négy tarisznyában spirituszkocka, Browningpatron, csokoládé, tábori sapka, zseblámpa, só, paprika, evőkészség, konzerv, törülköző, biblia, harisnya, kinin, aszpirin. És egy piciny Szent Antal-szobor. Ezt Etelka tette bele külön, a saját vallása szerint. Mert ő katolikus volt, Ödön református.

Lenkét fel kellett emelni a ló nyakához, hogy megpacskolhassa legalább az egyiket. Aztán mentek vissza a perrónon lóto-futó katonák között. Nem messze tőlük felcsattant Örs kemény, pattogó hangja. Egy cigányképű közhuszárról szedte le a keresztvizet.

- Már is kezdték a rendetlenséget, az apád keserves teremtésit! Itt lölek keresztül rögtön, te!

A huszár állott némán, mint a cövek. Valami nagyon nem rettegett a keresztüllövéstől, mert a képén fidélis vídamság derengett. S amint a „takarodj” elhangzott, valóban vigyorogva fordult társaihoz.

- Nagyon szeretik Örsöt az emberei, - mondta melegen Ödön.

Már ott is voltak Örs mellett. Nyájasan üdvözölték egymást. De a nyájasságból Etelkának jutott legkevesebb. A legtöbb Lenkének. Örs lehajolt hozzá és élénk, nagy tereferébe kezdett vele. De ezt abba kellett hirtelen hagyni. Nagy izgás-mozgás kezdődött, vezényszavak, kiáltások hallatszottak. A perrónon kiki gyorsan, még egyszer utóljára búcsúzkodni kezdett. Örs futólag kezet nyújtott Etelkának.

- Isten veled.

Etelka némán szorított kezet. Talán utóljára. És nyugodtan, tisztán gondolt arra, akármit csinál, ha mindjárt önmagát tépi is ki önmagából, szerelmes ebbe az emberbe. Örs sarkonfordult és kemény sarkantyúpengéssel elsietett.

Ödön igyekezett könnyű és vidám lenni, hogy a búcsút ne tegye nehezzé.

- Az én Istenem áldjon meg, drága lelkem, vigyázz magadra is, a kicsire is.

Megölelték egymást. És míg egymást átkarolva tartották, a búcsúzó férfi odasúgta az ittmaradó asszonynak:

- Haszontalan ember voltam mindig, de soha mást nem szerettem, csak téged.

Aztán felkapta a kislányt és magához szorította. Csak egy pillanatig, mert félt, hogy ellágyul. Már tette is le a gyereket, már ráütött egyet búcsúképpen a dada vállára, már futott is a többiekhez.

Repültek a virágok, zengett a Rákóczi-induló, széles jókedvvel rivalltak a huszárok, mikor az állomásról kifutott a vonat. Etelka jó soká integetett. Még akkor is, mikor férje már nem láthatta. Örs még kevésbé. Mert Örs bevette magát a kocsiba és nem mutatkozott többé.

- Látni sem akar, - gondolta magában a háborúba ment Recsky Örsről.

De mikor kislánya keze után nyult, az Örs képét nagy áradással lepte túl lelkében az Ödön képe. Gyereke apjáé. És hiába volt szerelmes Örsbe, százszor olyan erősen az urához tartozónak érezte magát.

A hintó még gazdát is hozott ki az állomásra, most már csak asszonyt és gyereket vitt vissza. Ragyogó hintó volt, a nyírszegi birtok büszkesége. Ödön sohasem tett le arról a hiúságról, hogy ha hosszabb időre, vagy fontosabb dologban ment Nyiregyházára, Debrecenbe, még akár Pestre is, a hintó vele ment. A darutollas kocsis maga is gögösen ült a bakon, a kocsi

oldalán vakítóan villant meg az erős reggeli nap, s az egész fogat a daliás gentryvilág robogó címere gyanánt pompázott végig a két házsor között. A járókelők megfordultak és találgatták, ki lehet az a remek szép asszony ezen a gyönyörű szép, gazdag hintón.

- Jó is a nagyuraknak, - mondta irígyen egyik-másik pillantás.

A remek szép asszony magához vonta a dohányszínű ülésen a kisleányt, aki fehér csipkéiben szőke kis tündér gyanánt robogott tova a halandók között.

A kétéves Recsky Lenke. Aki ekkor látta apját utoljára.

HETEDIK FEJEZET

Rekkenő nyár volt ekkor, és a kis Lenkét fehér csipkeruhába öltöztették. Egy félesztendő mulva pedig feketébe.

Recsky Ödön elég gyakran írt a feleségének. Igaz, hogy csak kurtán. Etelka sokat gondolkozott róla: vajjon a halálveszedelem állandósága változtatott-e valamit a férje könnyelmű felületességén? Jó darabig remélte, hogy a háború, mint valami kohó, acélt fog edzeni a könnyen olvadó ércből. De nyiregyházi asszonyismerősök, akiknek férjei Ödönnel együtt szolgáltak, sokat irkáltak haza minden ismerősről és így Ödönről is. Az ilyen információk villámgyorsan kerültek a pletyka szárnyára és eljutottak Nyírszegre. Recsky Ödön nagy népszerűsége tette szert a fronton. Nagyszerű bajtárs és pajtás volt, mindig jókedvű, minden bolondságra kész, ivásban, kártyában duhaj és mértéktelen. A kártyára vonatkozó régi fogadalmát eszerint egyszerűen elvetette. Másrészt mint katona mindenkit meghökkentett olyan bátorsággal, amelyet ebben a puha emberben senki sem tételezett volna fel. A halálveszedelmet egyszerűen nem vette tudomásul. A legsúlyosabb feladatokat nemcsak vállalta, hanem egyenesen kereste és pedig nem azzal a komor elszántsággal, amely némelyik katonánál az életről való tragikus lemondást mutatja, hanem életvidáman, füttyörészve, valami sportszerű passzióval.

Etelka bólintott, mikor ilyen levélrészleteket ujságotak neki. Senki nem ismerte azt az embert, akit ő ismert. Ő tudta Recsky Ödönről, hogy kicsoda. Igazi ábrája annak a törzsökös köznemesnek, akin túllépett az idő. Ez a pompás, sisakforgós, daliás fajta ezer évig tanulta a halálveszedelem mesterségét és jórésze nem is tanult egyebet. Recsky Ödön nem volt való semmire: a reális élettől nem volt kapcsolata semmi, apának nem volt való, férjnek nem volt való, gazdának nem volt való. Most egyszerre meglendült, mint a vízbe dobott hal. Ez volt az ő igazi élete, a végzet közvetlen tövében való éledgelés, a tábor sírva vigadása, a létnek az a nihilizmusa, amelyben a következő másodperc már nem biztos, de mindegy, hogy biztos-e, vagy nem.

Aki nem ismerte jól Recsky Ödönt, azt gondolhatta volna, hogy a hazavágyás végtelen fájdalomú óráit hordozza magával messze kint a fronton. De levelei mást mutattak és Etelka különben is tudta, hogy ura nem vágyik haza. Ez a lélek nem vágyott a talajba gyökeret verni soha és sehol. A katonafajta szabad vére lobogott benne, annak a régi nótának a vére, amely azt mondja, hogy árvából lesz jó katona, mert nincs, aki megsirassa. Illendőségből bizonyára sajátmagát is igyekezett meggyőzni, hogy vágyakozik hitvese és gyermeke után és a maga módján valóban melegséggel is gondolt rájuk, ha eszébe jutottak. Leveleiben mindig kérdezősködött az asszony és a kicsi egészsége után, de olyan mondatokkal, amelyeket százezren leírnak és százezerszer egyformán: a sorok köze üres maradt és lélektelen. Arról azonban, hogy kapitány lett, négy oldalt tudott írni az ujjongó büszkeség hangján.

Februárban történt, hogy Etelka bement Nyiregyházára és mikor apró bevásárlásait intézte, egy üzletben Szücs tanítóval találkozott. Szücs köszöntötte s arcán megjelent valami, amiből Etelka ösztöne azonnal kiérzett valami határozatlant, de igen fontosat. A férjétől már három hete nem kapott hírt és nem kapott levelet az ismerős asszonyok közül egy sem, akinek az ura ugyanazon a frontszakaszon harcolt. Rögtön érezte, hogy ez a Szücs tud valamit Ödönről. Csak vonakodik szólani.

Furcsa zavar keletkezett ott kettőjük között a boltban. A katonaruhás tanító, aki felkötve hordta a jobbkezeit, már megvette, amit akart, s már mehetett volna. Ugyanígy volt Etelka is. Mégis álltak ott félszegen a pultnál és nem indultak. Szemük sarkából figyelték egymást. Végre a katona megemberelte magát.

- Bocsánatot kérek, jobban van már a kapitány úr?

- Három hete nincs hírem róla. Szücs úr tud valamit?

Szücsön meglátszott, hogy hirtelen óvatos lesz és kíméletesen adagolja, amit tud.

- Valamit hallottam, hogy a kapitány úr megsebesült. Ezt nem a fronton hallottam, mert én egész más frontszakaszon vagyok, hanem Debrecenben a kórházban feküdt egy Herepey nevű kadét, az mesélt valamit. Talán tessék elmenni Debrecenbe, az a kadét még ott lesz; én egy hete jöttem el, neki kevéssel azelőtt amputálták a lábát.

Etelka igyekezett nyugodt maradni és ebből a Szücsből, aki nyilvánvalóan többet és biztosabbat tudott, még kiszedni valamit. De az nem fakajtott. Sőt igyekezett mennél gyorsabban elköszönni, még jobban megerősítve zavart sietségével azt a benyomást, hogy valami súlyos dolgát tudhatja Recsky Ödönnek.

Az asszony már másnap Debrecenben volt. Az amputált lábú Herepey kadétot elég könnyen megtalálta. Kloroformszagú, nehézlevegőjű kórterembe kalauzolták, ahol egy gyermekarcú szőke fiú feküdt az egymás mellé sorakozó ágyak egyikében. Mikor Etelka megmondta a nevét, a sebesült kadét arcán tisztelet és megilletődés jelent meg.

- Az Ödön felesége? Kezeit csókolom. Szegény Ödön.

- Kérem, mondjon el róla mindent, amit tud. Már hetek óta nem kaptam hírt.

- Hát nem tetszik tudni?

Ekkor Etelka tudta már a valóságot. Arca mozdulatlan maradt, tartását dermedt nyugalom fogta el

- Elesett?

- El.

Csend következett. A két szomszéd ágy betegek pillantásokat váltottak. A kadét hallgatott. Azzal az illetudással, amely temetésen halkan készlet beszélünk.

- Mondja el az egészet, kérem. Maga ott volt?

- Hogyne, utolsó este még együtt voltunk szegénnyel. Egy Sokoliki nevű galíciai faluban volt ez. Kártyáztunk. És csodálatos, hogy szegény Ödön, aki kivétel nélkül mindig vesztett, pedig nagyszerűen érti a kártyát, ezen az estén úgy nyert, mintha meg lett volna babonázva. Kártya közben jött a parancs, hogy reggel sturmolni kell. Részletes parancs volt. Ő rögtön látott belőle mindent. Tudta, hogy otthagyja a fogát: Azt mondta nekünk: „Tulajdonképpen fiatal-ember vagyok. Kár nekem még meghalni.” De aztán mindjárt keverte a kártyát és erősebb italt kért. Adtunk neki rumot. Tovább is játszott és úgy nyert, hogy rossz volt nézni. Volt abban valami babonás, hogy úgy nyer. Egész kis vagyont nyert össze, majdnem visszanyerte minden veszteségét. Éjfél tájban abbahagyta a játékot, mert elhatározta, hogy huszárjaival már kora hajnalban felszedelődzködik és előre elhelyezkedik a sturmra. Még velem is kezét fogott, én mondtam neki: jóéjszakát, kapitány uram, ő mondta nekem: szervusz, Géza fiam. Aztán már csak akkor láttam, mikor visszahozták.

- Még élt?

- Nem. Azonnal meghalt. Reggel hatkor ment rohamra és mindjárt el is esett. Tizenegy golyót kapott, abban a pillanatban meg kellett halnia, nem szenvedett semmit. Még aznap eltemették, külön fakeresztet tettünk a sírjára, könnyen meg lehet ismerni, ha a család majd esetleg hazahozatja.

- Igen, - szólt gépiesen Etelka.

Nem sírt, nem tördelte a kezét. Csak ült mereven és gondolatai megállottak. A féllábú kadét még beszélt a temetésről, de a szavak valahogyan egész messziről és idegenül hallatszottak. Értelme felével fogta fel csak őket, tudata másik fele megdermedt és érzéketlen volt, mint az elzsibbadt testrészt. Hirtelen felkelt és kezét nyujtott.

- Bocsásson meg, de nekem most ki muszáj mennem a levegőre. Ha nincs nagyon terhére, délután eljönnek megint.

Elment, a betegek sajnálkozva néztek utána, de kissé csodálkozva is, hogy ilyen nyugodtan és könny nélkül vette férje halálhírét.

Délután visszament a kórházba. Akkor már papírt és ceruzát is vitt magával. Feljegyezte a kadét elbeszéléséből azoknak a tiszteknek a nevét, akik a halál pillanatában mellette lehettek. Két napot töltött még Debrecenben és kutatott szemtanuk után. Talált is egy hadnagyot, egy altisztet és két közlegényt. Azok mind ott sebesültek meg, ahol Ödön elesett. Részletesen, kikérdezte őket és körülbelül pontosan megállapította férje utolsó óráinak történetét. Akkor hazament Nyírszegre. Özvegy Recsky Ödönné.

Otthon tábori levél várta. Ödön ezredese közölte vele ura halálhírét. „Vigasztalja Nagyságos Asszonyomat az a tudat, hogy boldogult férje hős gyanánt halt meg. Én és tisztjeim örökké meg fogjuk őrizni emlékét kedves egyéniségének és rettenthetetlen bátorságának. Benne ezredem legvitézesebb tisztjét vesztettem el, aki csodálatos hősiességgel áldozta fel életét a haza védelmében.”

Lenke fekete ruhácskát kapott. Anyja is feketét öltött. Az első napokban bezárkózott, nem fogadott senkit, a telefonhoz nem ment, a lapokat nem nézte meg, postáját nem bontotta fel. A cselédség lábujjhegyen járt a kastélyban.

Egy hét múlva aztán, mint aki súlyos betegségből kelt fel és ismét elfoglalja hivatalát, Etelka nekikezdett az új életnek. Felgyülemlert postájában az ügyvéd egy levelét találta, aki sürgős találkozót kért. Bement hozzá Nyíregyházára.

Az első mondatok, a részvét kifejezése, az új helyzet általános érintése után az öreg fiskális így szólt:

- Őszintén meg kell mondanom, hogy nagyságos asszonyom igen nehéz feladatok előtt áll. Nem igen látom, hogy a mai zavaros időkben hogyan tudja majd vezetni a birtokot. Mert azon annyi a teher, hogy a legképzettebb, legszorgalmasabb gazdának is kemény dolgot adna a kitisztázás.

- Majd nekilátok a munkának, nem tesz az semmit.

- Sajnos, nemcsak munkáról van szó. Van itt keményebb dió is. Tud arról a nagyobb kölcsönről, amelyet a boldogult...

- Tudok, hogyne tudnék.

- Hát ez akkora tétel, amelyet a birtok a többi teher mellett nem igen fog elbírní. Jó lenne ettől szabadulni valahogyan.

- Nem igen értem, hogy...

- Tessék csak várni.

Az ügyvéd motoszkált egy mappában és váltókat szedett elé. És kissé vontatottan, szemét merően a váltókra szegezve, megkérdezte:

- Nem tudja-e, nagyságos asszony, hogy hol van most Recsky Örs?

- De igen, - felelt Etelka csodálkozva, - szegény uram írta, hogy Örsöt előléptették és áthelyezték. A déli fronton van. Már régen.

- Úgy. Hát én ezelőtt hat héttel írtam Ödönnek az orosz frontra, hogy új fedezeti váltókra lesz szükségem, a blankettákat el is küldtem neki. Ő a váltókat aláírva azonnal visszaküldte. Itt vannak, ezek azok. Rajtuk van az Ödön aláírása is. És azt nem értem, hogyan tudta őket a kezessel aláírni.

- Miféle kezessel?

- A kezes Recsky Örs.

Etelka behúnyta a szemét, mert úgy érezte, hogy szédül.

- Szabad azokat a váltókat?

Az ügyvéd a kezébe adta a váltókat. Első pillantásra nyilvánvaló volt, hogy az Örs aláírása hamis. Aki a Recsky Örs nevét odaírta, igen ügyetlen hamisító volt. Etelka egy szempillantás alatt megértett mindent. Eszébe jutott az az éjjel, mikor Ödön rábírta, hogy maradjanak együtt. Hajnalban elutazott Budapestre megcsinálni a bankkölcst, amellyel a sikkasztott összeget helyreteheti. Személyes váltóra nem kapott pénzt, tehát megmutatta a Recsky Örs jótállását. Arra persze rögtön megkapta a kölcsönt. Recsky Ödön váltót hamisított.

Az öreg fiskális rátette kezét a váltókat bámuló asszony karjára. Egész más hangon szólalt most meg, támogató, meleg, apai hangon.

- Nézze, nagyságos asszony, most ketten vagyunk és nem hall bennünket senki. Én kezdettől fogva tudtam, hogy ezek a váltók hamisak. De Ödön életében nem szóltam. Vele ezt a kérdést nem is érintettem, nagyon kínos lett volna éreztetnem vele, hogy tudom, amit tudok. De most Ödön meghalt és a helyzet egészen más. A birtokot ekkora teherrel tiszta képtelenség fenntartani. És olyan ember sincs, aki következő lejártnál odaírja a Recsky Örs nevét a váltókra. Az én tanácsom az, hogy írjon Recsky Örsnek, vagy ami még jobb volna: szerezzen engedelmet, hogy felkereshesse és utazzék el hozzá. Mondjon el neki őszintén mindent és kérjen tőle részint jótállást, részint anyagi segítséget. Akkor megtarthatja a gyerekének a vagyont.

Etelka erősen figyelt. Gondolkozott. Nem is nagyon sokáig.

- Nem, én Recsky Örshez nem fordulhatok. Nyugodtan fordulhatnék, hiszen az aláírása valódi. Maga tudniillik téved, mert a váltókat maga Örs írta alá.

- De nézze...

Etelka felemelte hangját.

- A váltókat Recsky Örs maga írta alá, vagy felhatalmazta az aláírásra az uramat, az már mindegy. Azt a szót, hogy hamis váltó, többet nem akarom hallani. A váltókat kifizetjük.

- Az Isten szerelmére, - hüledezett az ügyvéd, - miből fizetjük ki? Ennyi pénzt! Ödön egy kicsit könnyelmű volt a kölcsön felvételénél: kétakkora összeget vett fel, mint amire annak a bizonyos hiányzó összegnek a pótlásához szükséges volt. Ennyi pénzt ma lehetetlen jó kezes nélkül előteremteni. Vagy el kell adni mindent.

- Hát majd eladunk mindent.

Az öreg ügyvéd felugrott.

- Nyírszeget? Eladni?

Etelka is felállott. Egészen nyugodtan beszélt.

- Az illet nem lehet öt perc alatt visszavonhatatlanul elhatározni. Arra kérem magát, vessen számot az egész hagyaték állásával. Ha lehet olyan megoldást találni, hogy pénzt szerzünk ezekre a váltókra és bármilyen takarékossgal lassanként letörleszthetjük, én hajlandó vagyok mindenre. Összehúrom magamat egész szerényen. De ha erre nincs mód, akkor keresünk vevőt a birtok egy részére, vagy akár az egészre. A vételárból kell annyinak maradni, hogy a kislányomat a kamatokból komolyabb nélkülözés nélkül felnevelhessem. A lejárat még messze van, nem kerget a tatár a döntéssel. A jövő héten bejövök megint. Isten velem, üdvözlöm a feleségét.

Az ügyvéd, aki az ajtóhoz kísérte, még mindig nem nyugodott meg. Szerette volna visszatartani.

- Nézze, nagyságos asszony, egyet itt nem értek. Ha Ödönnek felhatalmazása volt odaírni az Örs nevére, akkor Örs most sem fogja megtagadni a kezességet. Miért nem fordul mégis hozzá?

- Ezek személyes természetű dolgok. Teljesen ki van zárva, hogy én Recsky Örshöz anyagi kéréssel fordulhassak. Szóval a jövő héten bejövök. Ha úgy látja, hogy muszáj az eladáshoz folyamodni, akkor ne halogassuk soká, hanem nézzünk szét máris alkalmas vevő után. Vizontlátásra.

Otthon, Nyírszeget, Etelka nyugodtan akart gondolkozni. Ilyenkor bezárkózott és lefeküdt. Ha behúnzott szemmel mozdulatlanul hevert a kereveten, koncentrálni tudta gondolatait és mint a kereskedő, meg tudta csinálni helyzete mérlegét. De most nem sokat használt a bezárkózottság, lehúnzott szem és mozdulatlan fekvés: mélyen megalázó szégyen háborgott benne, olyanformán érezte magát, mint egy úrihölgy, akit pofonütöttek. Már az a rettenetes titok, hogy Ödön váltót hamisított, a legegésőbb fájdalommal hasogatta: a szégyen, a méltatlanság, a gyalázat fájdalommal. Olyan fajtaból származott és olyan levegőben nőtt fel, ahol a névnek valami külön metafizikai fontosságot adott a hagyomány. És ha egyéni tisztesség-érzete visszaretent a váltóhamisítás bepiszkító foltjától, még ennél is nagyobb volt benne a név tisztaságán esett gyalázat szégyene. A titkot titkolni kellett mindenáron, mindennek összeomlása árán is. A kis Recsky Lenke nem nőhetett fel s majdan nem léphetett ki eladólány gyanánt a világba, mint egy váltóhamisító lánya. Másrészt azért, hogy a súlyos összegű váltótartozást idegen segítséggel elháríthassa, vagy legalább elhalaszthassa feje felől, máshoz nem fordulhatott, mint Recsky Örshöz. Ahhoz a Recsky Örshöz, akinek hajdani szavaira ma is pontosan emlékezett: „Majd jössz te hozzám megalázkodva, lehajtott fejjel bocsánatért rimánkodni. Előre megmondom, hogy akkor majd rettenetesen meg foglak kínozni.” Jól ismerte Örsöt, tudta, hogy az ilyen mondat Örsnél nem frázis és egy életre szól. De még így is szembe nézett volna gyereke kedvéért Örs bármilyen megalázó bosszújával, ha az anya önfeláldozó készségének útjába nem állott volna a tisztességes és előkelő lelkű asszony büszkesége: ő még mindig szerelmes volt Recsky Örsbe. Semmivel sem kevésbé, mint aznap, mikor elhatározta, hogy elhagyja az ura házáat. Örshöz, a rokonhoz bizvást mehetett volna anyagi kéréssel, hiszen a kérdés közelről érintette azt a nevet, amelyet Örs is hordott. De ahhoz az Örshöz, akibe szerelmes volt, s aki egész biztosan konok bosszúsággal várta a megalázkodás óráját, pénzkéréssel nem mehetett.

Nem ilyen mérlegelő és érvelő mondatokban gondolta ezt végig, hanem rapszódikus és izgalmas tünődésben, sokkal inkább ösztönösen jelentkező érzéseknek, semmint gondolatnak adva át magát. De ösztönei a vele is született, bele is nevelt tisztesség és lovagiasság ösztönei

voltak, s mikor lelki vihara csillapodni kezdett és gondolatai nyugodtabban fűződtek egymáshoz, ugyanarra az eredményre jutott. Napokon át tartó vívódás és tünődés után is csak ott tartott, ahol az ügyvéddel való beszélgetés első öt percében: Örshöz nem fordulhat, de a váltókat ki kell fizetni. Tehát minden valószínűség szerint el kell adni Nyírszeg jó részét, ha ugyan nem az egészet.

Egy délelőtt, mikor sütött a nap, Etelka befogatott a szánba. Jó szánút volt, pompás száraz hó. A kis Lenkét is magával vitte, hadd tapsoljon örömeiben a csengős lovaknak.

Ilyen szemmel még sohasem nézte a határt. Azt a földet látta most köröskörül, amelyet minden valószínűség szerint oda kell adni másnak. Pedig ez a föld több, mint százhatvan esztendeje Recsky-föld. Akkor házasodott ide Szabolcsba egy bizonyos Recsky Lőrinc Gömörből, odahagyván az ősi fészket, Recskét, s a környező falvakat, Lenkét, Hubót, Keszit, Kövecsest. Szabad az ilyen földtől megválni? Nem kell-e ragaszkodni hozzá foggal és körömmel, bármi történik is?

A ragyogó téli délelőttön vidám varjak fellegei röppentek fel a trágyakupacos földekről az útszéli jegenyékre. Derült volt minden, friss és üdítő, mint az egészséges álom. A hó határtalan paplanja alatt jóízűen szunnyadtak a holdak, az életet adó ízes és nedves katasztrális holdak, hogy készüljenek a tavasz frisserejű zsendülő munkájára. S ha visszanézett, a hajlásban a kúriát láthatta Etelka, a Grassalkovich-stílusú, finom kis kastélyt, amelynek békésen füstölgő kéményei idillikus téli nyugalmat hazudtak a tájnak. Őt nemzedéken keresztül abban a házban tanyázott egy-egy Recsky és művelte ezeket a földeket, hogy búzát, dohányt, krumplit teremjenek a gazdának és segítsenek folytatni az ősi család egymásra következő generációit. Összenőtt itt minden: ház, föld, név, család. Szabad ezt szétszakítani? Etelka esze, józansága, büszkesége azt felelte rá, hogy muszáj. De viszont hiába volt Bándy-leány, messzi földről való, és hiába nem élte ennek a földnek életét, csak egypár esztendeje, a földtől való elszakadás fájdalma mégis erőt vett rajta. Hirtelen felbuggyant benne valami ősi melegség, amely az embert a földdel benső élettárs gyanánt köti össze. Megszólította a kocsist, hogy forduljon vissza. Meg akarta keményíteni a szívét és félt az ellágyulástól, ha az oly jól ismert táblákat kell szemlélnie gyanútlan szunnyadásukban. Nem is nézett visszamenet sem jobbra, sem balra, csak maga elé, semmit sem látó, befelé bámuló nézéssel. A szánkázást az öreg dada egyedül folytatta a kisleánnyal, ő ment a szobájába, megint tünődni és csak tünődni és mély gondokkal nézni az átláthatatlan fátyolt, amely mögött ott van a maga kegyetlen titkaival a jövődő.

Két nap múlva megint az ügyvéd háza előtt szállt le a kocsiról. Egy járókelő a mély gyászfátyla ellenére is megismerte. Csevik volt ez, a lókupec, nagy fecsegő, de jóindulatú és könnyen hevülő ember. Megállt Csevik és színpadias szélességgel nagy ívben vette le báránybőrkuksmáját.

- Kezeit csókolom, jó napot kívánok, tessék megengedni, hogy legmélyebb részvétemnek adjak kifejezést.

- Köszönöm, Csevik úr. Szegény férjem magát nagyon kedvelte.

- Ó Istenem, ne is tessék emlékeztetni, mert férfiember létemre, elsírom magam. Én, kérem alássan, imádtam az én tekintetes uramat. Nincs olyan ember több széles e világon, mint ő volt, kérem. Az az igazi magyar úr, kérem. Az a szeplőtelen, tiszta, úri, jellemes becsület, kérem.

Etelka bólintott Csevik gyászos rajongására, Csevik pedig némán bólintott csak, hogy valóban el ne sírja magát, úgy búcsúzott. Már ment is tovább, bánatában fejét ingatva. És a szeplőtelen, tiszta, úri, jellemes név özvegy viselője, Recsky Ödönné, benyitott ügyvédje kapuján, hogy a váltók dolgát elintézzze.

Az ügyvédnél olyan hír várta, amelyet körülbelül már előre tudott. Ha a váltókat rendezni akarják, csak eladás útján lehet pénzt szerezni. A birtok egy részére azonban nincs vevő, csak az egészre. Az egészet máris hajlandó megvenni a Szabolcsmegyei Hitelintézet Rt. Mégpedig olyan összegért, amelyből az összes terhek, tehát az Örs-féle váltók és minden egyéb adósságok, kifizetése után még egész csinos kis vagyon marad az özvegy kezében.

Mindez februárban történt. Miután más, megbízható vevőt nem találtak, Etelka márciusban aláírta az adásvételi szerződést. A szerződés szerint augusztusban kellett átadnia a kastélyt a banknak, amely ott intézőlakásokat, központi gazdasági hivatalt és a környékbeli parasztság számára bankfiókot óhajtott berendezni. A bútort az egy részét is átvette a bank, más részét megvette - igen szerencsésen, - Mezey Lajos, aki most adta férjhez a leányát egy Steinschneider-fiúhoz. Az ifjú férj felmentést kapott a katonai szolgálat alól, s a fiatal házasság nyugodtan rendezhették be az ő számukra renovált berkeszi kastélyt. De még így is teljesen megtelt az a bútorszállító kocsi, amely Etelka megtartandó holmiját a nyíregyházi vasúti állomásra vitte.

Mert Etelka elment Szabolcsból. Elhatározta, hogy édesanyjához költözik Egerbe. Özvegy Bándy Sámuelné annakidején testvérbátyjához költözött, aki házassága folytán hevesmegyei birtokossá lett. De Ujhelyi Elek feleséggestül elhalt és a kacsaparti ház az öreg nővérré maradt. Itt éledgett Terka néni már évek óta és nagyboldogan idevárta most leányát, egyetlen gyermekét, a kis unokával együtt. Volt a tágas házban szoba elég.

Nyírszegtől Etelka nem búcsúzott. Hogy a fölösleges könnyeket elkerülje, egy hétfői napon tudtul adta cselédségnek, parasztságnak, ismerős falusiaknak, hogy pénteken fog elutazni. De másnap hajnalban elutazott, úgy, hogy senki sem tudta. A búcsúzni kívánók hiába özönlöttek csütörtökön reggeltől-estig a Recsky-portára, már nem találták a kastély úrnőjét. És nem is látták többet.

Csak Borbásné avatta be a távozó birtokos-asszony az utazás valódi dátumába, Mihály inas itthon maradt feleségét. Mihály inas ugyanis gazdája halálának híre után komoran és szótlanul lézengett jó darabig a házban, aztán egyszerre használhatatlan lett. Inni kezdett, a feleségét kétszer is megverte, a szolgálatban szórakozott volt, hanyag és feledékeny; asszonya kétszer is elévette és faggatni kezdte, hogy mi baja. Mihály inas konokul megmaradt a kitérő válasznál. Már a kis Lenkét is elhanyagolta. Egy napon aztán hír nélkül eltűnt, csak két nap múlva jött levél tőle Nyíregyházáról. Ebben közölte Etelkával, hogy az ő élete a gazdája halálával úgysem ér semmit és ő elhatározta, hogy önként jelentkezik. Kérte, hogy erről értesítsék a feleségét is, fiát ő maga felkereste Nyíregyházán.

Hosszabb idő múlva már a frontról írt tábori levelezőlapot. Etelka az inas egyedül maradt feleségét magához vette a kastélyba. A végleges elköltözés előtt állást szerzett neki: beszedtette szakácsnének a vármegyei főorvoshoz. Borbásné asszony az utolsó pillanatig ott volt asszonya mellett. A hajnali induláskor ő rakta fel a kézipoggyászt a kocsira.

Egy kis fiú is ott settenkedett és buzgólkodott mellette. Ez Borbásék gimnazista fia volt, az Andris gyerek, aki most a jól megérdemelt nagyvakációt élvezte otthon Nyírszegen. Furcsa kis fiú volt ez félig polgári, félig paraszti ruhájában: félszeg, igen ügyetlen mozgású, de fürge-eszű. Osztályában ő volt az első tanuló, ösztöndíjas, tandíjmentes, tanárainak nagyratartott kedvence.

A búcsú pillanatában Borbásné sírva csókolt kezét asszonyának. Számtalan csókot hullatott a kegyesen nyújtott kézre, el sem akarta engedni. A szilasi tanya felől akkor kelt a nap, különös és tragikus csoport volt ez az udvar derengő homályában. Etelka már fent ült a kocsin, a másik oldalon akkor szedelőzködött az öreg dada a felöltöztetett, de álmoasságtól dülöngő kis Lenkével.

- Köszönj a tekintetes kisasszonynak, - szólt rá Borbásné a fiára, miután végre elengedte asszonya kezét.

Andris zavarba jött. Nem tudta, hogyan köszönjön a hároméves kisleánynak, aki szinte eszméletlen volt az egészséges álmoságtól. Ügyefogyottságában át akarta karolni Lenkét, hogy megcsókolja.

- Nem, nem, - szólt Etelka a kocsiról, - nem szeretem, ha csókolják.

Gyorsan mondta, a gyengédtelenség minden szándéka nélkül. Szigorúan keresztülvitt elve volt, hogy a gyereket nem hagyta csókolni senkitől. De Borbásné valami rendreutasítást látott az úrnő szavaiban. Keményen megfogta tehát fia vállát és elrántotta.

- Elment az eszed, he? A tekintetes kisasszonyt akarod megcsókolni, he?

A kocsi elindult, Recsky Ödön özvegye kirobogott a friss hajnalon a nyírszegi portáról örökre. Nem nézett vissza, megkeményítette magát.

Ha visszanézett volna, Borbásnét látta volna, aki sírva integetett a robogó kocsi után, buzgón hadonászva a nagy igyekezettől. És kissé távolabb Borbás Andrist látta volna, a harmadik gimnazistát, a furcsa, bumfordi gyereket nevetséges félparaszt-ruhájában, arcán a rendreutasítás szégyenének néma sápadtságával.

NYOLCADIK FEJEZET

Dombos vidéken épült városok néha igen sajátos alakú házakat produkálnak. Ilyen volt a kacsaparti ház is Egerben, ahol Bándy Sámuelné lakott s ahová az özvegyen maradt Recsky Ödönné költözött kisleányával. Különös háztömb: egyemeletes a Kacsapartra, de emelete aztán hátrafelé földszintessé változott s miután megkerült egy nagy kövezett udvart, még egy emeletet vett magára a túlsó oldal felé a dombtetőn, ahonnan mély völgyecskére nyílt a kilátás s azontúl a Csiky Sándor-utca meredek partjára. Emitt a Kacsaparton pincézett domb állott a kilátás elé, homályossá téve a földszinti lakás szobáit. Itt a földszinti lakásban édegett Bándy nagymama, fölötte az emeleten Recskyné a leányával.

Odakint a harctereken minden eresztékével recsegett az egész világ és vajúdva vérzett a világtörténelem; ebben a kacsaparti lakásban pedig, azt lehet mondani, eseménytelenül folytak a hetek, hónapok és esztendőik. Különös: eseménytelenséget említeni olyan időről, amelyben az emberiség egyik legnagyobb eseménye kozmikus dübörgéssel tombolt napról-napra. Mégis úgy volt. Az az egér, amely egyhangúan édegett a Kolumbus hajóján, joggal mondhatta, hogy az egész út igen unalmas volt, legfeljebb annyit lehet megemlíteni róla, hogy a vége felé igen szűkében volt a megdézsmálható élelem.

Recsky Ödönné számára nemzetek és fajok életre-halálra szóló marakodása egy csomó ujsághír volt csupán és az események főbenjáró voltát csak a kenyérgyeny, meg a háborús élet egyéb külső vonatkozásain érezte. Különben szigorú visszavonultságban élt, látogatást egy családnál sem tett az új városban, nyilvános helyre már csak gyásza miatt sem járt. Szűkre szabott, takarékos háztartásával foglalta le idejét és kislánya gondozásával. Ha volt esemény Etelka számára, azt a kis Lenke fejlődésének és egészségének különböző változásai adták. Francia offenzíva, orosz áttörés és egyéb gigantikus dolgok mintha egy idegen és más világban történtek volna, de Lenke egy torokfájása aggodalmas szenzáció lett, lázának csökkenése világraszóló boldogság. A távoli másik világgal csak annyi összeköttetést tartott fenn Etelka, hogy ideje és pénze egy részét háborús jótékonyásra szánta. De csak olyanra, amelyet otthon végezhetett el. Csuklómelegítőket, fülvédőket és pamutsapkákat kötögetett, szeretetadomány-csomagokat rakott össze. Egy darabig arra is gondolt, hogy elmegy valamelyik hadikórházba segíteni az ápolás munkájában, de éppen mikoriban ezt latolgatta magában, Lenke vörhenybe esett. Ekkor elvetette a tervet. Úgy érezte, hogy szüntelenül és mindig egyetlen gyereke mellett van a helye.

Egy nagy esemény mégis történt az egri évek alatt. Olyan, ami az ő személyes életére tartozott. Recsky Örs felbukkanása Egerben.

Délelőtt látta meg Örsöt, váratlanul, villámcsapásszerűen, pazarul ragyogó őszi délelőttön. Sétálni vitte Lenkét az Érsekkertbe, s amint a Fő-utcán mendégéltek, egy hintót láttak robogni a líceum felől. Vármegyei hajdú ült a bakon, bent a kocsiban pedig egy huszárezredes ült a főispán jobbján. Etelka azonnal megismerte Örsöt. A hintó elrobogott, Örs nem látta a gyászuhanást.

Úgy érezte, hogy nem tud tovább menni, nem bírja a lába.

- Várj csak egy kicsit, kislányom, - hebegte fakóra vált ajakkal.

Megállt a Szolcsányi-könyvkereskedés kirakata előtt, mintha ott nézni akart volna valamit. Akart is nézni valamit, de nem a kirakatban, hanem sajátmagában. Behúnyta a szemét. Miféle bámulatos csoda ez, micsoda álomszerű, torz véletlen, hogy felnéz az utcán egy közömbös őszi napon és megpillantja élete fájdalmas, eltemetett szerelmét, mindennel együtt, ami hozzátartozik: vergődésének, házasságának, meddő vágyakozásainak emlékével. Mint egy súlyos

ütés kábulatából, úgy kellett lassanként felocsúdnia. Nagyon fáradtnak érezte magát, az Érsek-kertben séta helyett inkább egy padon üldögélt és hagyta a kislányt a közelben futkározni. És jóval hamarabb végét szakította a kirándulásnak, mint máskor.

Ahogy belépett a lakásba, anyja izgatottan sietett eléje:

- Nagy ujság van, lelkem, már alig vártam, hogy hazagyere. Tudod-e, ki van Egerben? Recsky Örs!

- Igen, láttam kocsikázni a főispánnal. Kitől hallottad?

- A trafikosné mesélte, mikor bent voltam dohányport venni. Annak a sógora katonatiszt, aztán ismeri, mert a fronton valahogy találkozott vele. Örs valami hivatalos megbízásban jár itt, bizalmas tárgyalása van a hatósággal, már az érseknél is vizitelt. Biztosan hozzánk is eljön. Közben már ezredes lett.

- Hozzánk? Azt nem hiszem.

Bándyné féloldalról visszanezett a lányára. Mindig sejtette, hogy ez a Recsky Örs, akit ő csak futólag ismert, valami fontosabb szerepet játszik az Etelka életében, de pontosat erről nem tudott semmit és ha kíváncsiságból néha felemlítette az Örs nevét, hogy vajjon Etelka hogyan fog rá reagálni, lánya zárkózott és hallgatag maradt, akárcsak egy szobor. Most sem árult el az arca semmit, csak valami ideges fáradtságot.

- Nem hiszed? Miért ne jönne? Hiszen rokon. És biztosan tudja, hogy itt lakunk. Talán kellene értesíteni. Azt mondják, a Koronában lakik.

- Nem, azt semmiesetre. Nem akarom. Én most ledőlök egy kicsit, mert fáj a fejem.

Több szó nem is esett aznap Örsről. De másnap Etelka megfordult a trafikban bélyeget venni. Mikor már bent volt a boltban, akkor állapította meg magában, hogy öntudatlanul az Örsről szóló hírek vágya hozta ide. Anyja ebben a trafikban hallott volt tegnap Örsről, mert a trafikosné sógora katonatiszt. Talán most is mesélni fognak valamit. Minek ez? Minek ez? Így korholta magában saját magát Etelka, mikor megállott az ujságokkal telerakott pult előtt és bélyeget kért. Minek erővel tapogatni lelkén a fájós pontot? De már nem fordulhatott ki, ott állt a boltban. S a trafikosné csakugyan rögtön a tárgyra tért.

- Hallottam az öreg nagyságos asszonytól, hogy rokon tetszik lenni azzal a Recsky Örssel.

- Igen, rokonok vagyunk. Egy ceruzát is kérek, mert elfogyott.

Ugy tett, mint aki nem óhajt a felvetett témáról társalkodni, de magában esengve vágyakozott, hogy a trafikosné el ne engedje magát riasztatni ezzel a tartózkodó hanggal. Az nem is engedte.

- Tegnap nagyot mulatott a kedves rokona. A sógoromtól tudom, mert az beszélt egy jelen-volttal. Csak katonatisztek voltak ott az ezredes úrral. A Koronában mulattak, de nem nyilvánosan, hanem nyitattak egy szobát és odahozatták a cigányt. Rengeteg sok pezsgőt megittak. És azt mondja a sógorom, hogy azt mondta az egyik jelen volt tiszt, hogy Recsky ezredes egész éjjel csak egyetlenegy nótát engedett húzatni. Akárki akármilyen más nótát rendelt volna, ő azt nem engedte. Mindig csak egy nótát volt szabad húzni a cigánynak, azt, hogy: pántlikás kalapom fujdogálja a szél. Úgy látszik, ez a nótája. Hallom, ma délben már el is utazott. Mást nem tetszik parancsolni?

- Mást nem kérek, jó napot kívánok.

Etelka sietett kifelé. Pedig szeretne volna még egy órahosszat faggatni a trafikosnét azokról a részletekről, amelyeket a sógorától hallott.

De, hogy eltűnődhessék, ahhoz bőven elég volt a nóta. Megértette mindjárt, Örs tudja, hogy ő Egerben lakik. Talán arra is gondolt, hogy a multság valahogyan a fülébe kerül Etelkának. És az a nóta mintegy üzenet volt virágnyelven. „Amíg engem szerettél, piros csizmát viseltél. De mióta nem szeretsz, mezitláb is elmehetsz.” Örs nyilvánvalóan tud mindent. Tudja a birtok eladását, csak éppen az eladás okát nem tudja. Most afféle végzett birtokosnak véli Etelkát, aki alól kicsúszott a föld, nagyúri módjából kiesett asszonynak, akit nem ártana egy kicsit kínozni a hajdani nagy élet emlegetésével. Aztán meg más célzás is rejlik a nótában. Recsky Örs gazdag ember. Csak meg kellene alázkodni, a hajdani bántalomért bocsánatot rimánkodni, talán akkor szívesen felkínálná a piros csizmát a mezitláb helyett...

Az öreg Bándyné oldalról sandítva figyelte jövő-menő, motoszkáló, mély tünődésbe merült leányát. Sejtette, hogy leánya gondolatait Recsky Örs foglalkoztatta. De erről nem mert kérdést tenni. Este, mikor jó éjszakát kívántak egymásnak, ő még leült pasziánszot rakni. Elveszi-e Recsky Örs feleségül Etelkát, vagy nem? A pasziánsz kijött és azt adta tudtul, hogy igen, elveszi. Ez az öreg hölgyet mód nélkül felizgatta. Biztonság okáért kivetette a pasziánszot még egyszer. Akkor meg az jött ki, hogy nem veszi el. Ezen felbosszankodott és rakta a kártyát tovább. Csak fél kettőkor hajnalban hagyta abba. Kíváncsian gondolt arra lefekvéskor, hogy vajjon Etelka alszik-e már.

Etelka még nem aludt. Beszélt valakivel gondolatban, aki nem volt ott. Ezt mondta neki:

- Inkább a mezitláb, így a magam ura gyanánt, mint a piros csizma a te megalázó kínzásaiddal. Mert tudom, hogy mit csinálnál most velem. Rettenetesen meggyötörnél, éppen azért, mert szeretsz. Ismerlek. Egyszer azt mondtad nekem, hogy: „Aki nem áll bosszút, az nem ember”. Kemény vagy, gőgös, hiú. És nagyon kegyetlen tudsz lenni. Nem, nem. Isten veled.

KILENCEDIK FEJEZET

Az októberi forradalom még ott érte őket Egerben. De a november már nem.

Október végén felmentek Pestre mindnyájan. Lenkének ki kellett vétetni a manduláját, téli ruhaanyagot kellett bevásárolni, azonfelül az ügyvéddel volt számtalan sok minden megbeszélendő, s fel kellett használni az alkalmat, hogy személyesen lehessen tanácskozni vele, mert az megírta, hogy ekkor és ekkor Pesten lesz. A Pannoniában szálltak meg, és itt történt a baj. Bándyné csomaggal jött haza, amelyben többek között egy újonnan vásárolt olló is foglaltatott. A lépcsőn megbotlott, mikor felfelé haladt és olyan szerencsétlenül esett el, hogy az olló belefűródött a bal mellébe. Erősen vérzett a seb. A szálló személyzete ijedten szaladt össze, lefektették és sebtibe orvost hozattak. A hazatérő Etelka ott találta az orvost, amint az kötözgette a sebesültet.

- Nincs semmi komoly baj, - mondta megnyugtatóan, - pár nap múlva beheged a seb. De történhetett volna csúnyábban is, mert az olló közvetlenül a szívnél, az aorta tájékán hatolt be a testbe. Két milliméter, és a szívuroknak vége.

Másnap eljött látogatóba az öreg fiskális és mivel már értesült volt a balesetről, hozott ajándékba egy üveg pezsgőt a betegnek. Az üveget kinyitották, Bándy mama ivott belőle egy félpohárral és roppantul élvezte. Később, hogy, hogyan nem, egy órára őrizetlen maradt és mivel utóbbi időben úgyis rákapott a gyakori erős teára, meg gyomorfájás ürügye alatt felhörpintett konyakra, torkosságából megitta az egész üveggel. Ott állt a pezsgő az ágya mellett, csak töltenie kellett. A torkosságnak tragikus következményei lettek. Mint az orvosok később megállapították, a lépcsőn történt baleset csakugyan megsértette az aortát, amely ugyan szépen begyógyult volna, de a sok pezsgő akkora vérnyomást okozott az idős szervezetben, hogy a gyógyuló ér befelé vérezni kezdett. Az idős hölgynek embertelen fájdalmai voltak, morfin-injekciót kapott, este be kellett vinni a szanatóriumba, s a sebészprofesszor, mikor ránézett, így szólt:

- Haematothorax. Azonnal vinni a műtőbe. Ha még tíz percet várunk, elvérzik.

Kivették egy bordáját. Éjszaka konyhasóval és kámmal tartották benne a lelket. Hajnal felé az inspekciós orvos figyelmeztette Etelkát, hogy jó volna papot hívni, a halál negyedórás kérdése. A pap meg is jelent s az utolsó kenetet fel is adta. De a halál nem jött. A haldokló még másnap is élt, még harmadnap is. Még egy hét múlva is. És három hét múlva a sebészprofesszor, mikor a látogatás után Etelka kikísérte a folyosóra, így szólt:

- Készüljön el, nagyságos asszonyom, egy igen hosszú és fáradtságos ápolásra. Hogy a beteg nem bírja ki a krónikus mellhártyagyulladás, az valószínűbb, mint hogy kibírja. De igen sokáig elhúzhatja. Sok-sok hónapig eltarthat a dolog, sőt az orvosi irodalomban egy hétéves esetet is ismerek. Ezt azért mondom meg, mert bizonyára fontos tudnia, hogy hogyan rendelkezék vidéki lakása felől, azonkívül a hosszú betegség anyagi oldalára is fel kell készülni.

Egy napon, mikor a beteg aránylag jól érezte magát és közvetlen bajtól nem kellett tartani, Etelka leutazott Egerbe, lóhalálában becsomagolt ágyneműt, evőkészletet, ruhákat, fehérneműt, mindenfélét, és felkeresett egy helybeli ügyvédet, hogy mind a két lakást bútorozva adja ki. A becsomagolt holmival pedig feljött Pestre és berendezkedett egy hónaposszobában, úgy, ahogy. Itt húzódott meg pár hétig. Akkor kitört a kommunizmus és egy hajdani tanuló-társnője, aki szintén özvegy sorban éledélt négyszobás lakásában, véletlenül találkozáskor vele az utcán, megkérte, hogy foglaljon le a négy szobából kettőt, így talán megmenekül a lakás az esetleg kellemetlen bekvartélyozástól. Etelka nem sokáig habozott. Az egri házat úgyis el

kellett adniok, mert a szanatóriumi ápolás rengeteg pénzt emésztett. Feladta tehát egri otthonát teljesen és megmaradt holmijával beköltözött a két szobába.

Így lett belőle budapesti lakos. Így került Lenke budapesti elemi iskolába.

Különös, máról-holnapra élő, a világtörténelem vad vergődésével együtt hanyódó életet éltek, amelyből nem értettek semmit. Késő tavasszal temérdek utánjárás és kilincselés segítségével el lehetett érni, hogy a nagybeteg öregasszony helyet kapjon a margitszigeti nagyszállóban, amelyet a szovjet szanatóriumnak nevezett ki, azonfelül nyári szovjetháznak használt. Így élték végig a kommünt. Etelka ott aludt anyja mellett, Lenkére az öreg dada vigyázott s iskolából kijövet hozta ki egyenesen a szigetre. A földszinti betegszobából oda lehetett látni a szovjetvezetők feleségeire, akik a fák árnyában kötéssel, foltozással foglalatoskodtak. Később, mikor Bándy mama jobban lett, hordágyon kivitték mindennap a gyepre, ott tanyázott egész nap, jókedvűen beszélgetett, regényt olvasott, vagy szundikált a levegőn, és sejtelve sem volt róla, hogy a kezelőorvos minden látogatás után még mindig azt közli négy szemközt Etelkával, hogy a beteg felépüléséhez nem sok remény van. Etelka páratlan önfeláldozással ápolta a beteget, a szigeti vendéglőből minden délben maga hozta el a sanyarú kosztot, kását, miegymást, az adagok kimérésénél valóságos közelharcot vívott, ha pedig egy-két órát szakítani tudott magának, loholt zsírt vagy lisztet szerezni kézalatt, ahol tudott. Közben a betegszoba falain túl dühöngve viharzott a történelem.

Mi volt a történelem az ő számukra? A kis Lenke egy mondata például, aki ezt kérdezte:

- Mama, mi az a kifli?

Mert soha életében még nem látott kiflit. Vagy ha csecsemő korában, közvetlenül háború előtt és háború elején látott is, már nem emlékezett rá.

És történelem volt például, hogy Etelka elment éjszaka fát lopni.

A kommünt követő télen a kis szállóba kerültek át a beteggel, a szoba dermesztő hideg volt, fát pedig semmi módon nem tudtak szerezni. Etelka tehát fogott egy bőröndöt és úgy tíz óra után lement a szigetre. Talált egy elhagyott kerítést valahol, annak korhadt és könnyen törhető léceit dézsmálta meg, telerakta a bőröndöt és ment haza fűteni. Egyszer arra riadt fel falopás közben, hogy rendőr áll a háta mögött.

Meghült benne a vér. Már látta a nevét az ujságban. „Tolvaj úrinő.”

A rendőr megszólította.

- Mit csinál itt a nagysága?

- Fát lopok, biztos úr, megmondom őszintén. Az édesanyám súlyos beteg és nem tudok befűteni. Magának van édesanyja?

A rendőr nézett, nem felelt, gondolkozott. Nagysokára kétfelé simította a bajszát és körül nézett.

- Mindig ebben az időben tessék jönni, mikor erre járok. Majd vigyázok, hogy más meg ne lássa.

Ez volt a történelem Recskyéknél. Négy nőnél, akik, mint egy fészekaljja fecske, meghúzódtak egymáshoz bújva a viharban, nagymama, mama, kisleány és dada. Férfi nélkül.

Mire kitavaszkodott, a nagymama annyira jobban lett, hogy most már az orvos is kijelentette: életben fog maradni. Sőt húsvétkor már felöltözött a lábadozó és járni tanult. Nem telt belé két hónap: orvosi rendeletre el kellett utaznia Abbaziába, hogy teljesen helyrejöjjön.

Mikor Etelka visszajött az állomásról, ahová anyját kikísérte, leült az asztalhoz és számvetést csinált. Amitől már hónapok óta rettegett, s amire alig mert gondolni, annak most szeme közé kellett nézni: annak az igazságnak, hogy idestova nem lesz miből élnie. A hadikölcsön után már nem kapta a kamatot, értékpapírai pedig annyit hoztak, ami tizedrésze volt hajdani jövedelmüknek.

Lekönyökölt az asztalra és dermedten nézte a papirosra írt számokat. Életében először csapott rá igazi megérzése annak a szónak, hogy nyomor.

TIZEDIK FEJEZET

Mikor ott ültem Etelkáéknál, és hosszú, meghitt estéken, mint összemelegedett rokonok, beszélgettünk, a világtörténelmi évekről szóló meséjében bizonyos hiányokat vettem észre. Akkor már tudtam, hogy élete történetét meg fogom írni és nemcsak személye iránt való szeretetteljes érdeklődésből, hanem mesterségem ösztönéből is faggattam: beszélne el az inflációs időkben átélt éveit, hogy élete alakulását folyamatosan mondhassam el. De hiába faggattam. Ez a rendkívül eszes asszony, akinek emlékezőtehetségét minduntalan bámulnom kellett, beszélgetés közben, rögtön akadozni kezdett, mikor a tíz-tizenkét év előtti dolgokhoz jutottunk. Olyanformán beszélt erről az időről, mint aki tünődve és gondolataiban kutatva meséli el aznapi álmát. Az ilyen elbeszélő nem is keres rendszert abban, amit mesél, hiszen amit álmodott, semmiféle látható kauzális törvénynek nincs alávetve, csak részleteket keres, hogy azokból igyekezzék egy teljesen értelmetlen képet összeállítani. Ő is jelentéktelen részleteket mondott el inkább, semmint események összefüggő láncolatát és maga csodálkozott legjobban rajta, milyen zavarosan él benne ezeknek az éveknek története.

- Most látom, - mondta a lámpa fényébe beletünődve, - hogy ezek az évek kiestek az életemből. Nem volt élet, amit ezalatt éltem. Életnek csak azt nevezhetem, amit az ember tudatosan él át. Nekem pedig olyanok ezek az évek, mintha folyton, mindvégig eszméletlen lettem volna. A becsípett ember nézhet így vissza az előző napra. Én úgy képelem ezt, hogy az emberi felfogóképességnek is vannak határai, s az ember csak azt jegyzi meg, amit ért. Ami velem és körülöttem történt éveken át, én abból egy árva szót sem értettem. Csak annyit láttam az egészből, és most is csak annyit látok, hogy volt egy tisztességes kis vagyonom, éveken át minden garast a fogamhoz vertem és a végén mégis ott tartottam, hogy vagy a Duna egy esztendő mulva, vagy ki kell eszelni valamit.

Az Etelka pénzének valóban külön életrajza volt, amelyet csak úgy lehetne kellőképpen elmondani, ha egy közgazdasági műveltségű történetíró megírná százötvenezer békebeli korona oknyomozó történetét. A pénz eszeveszett idegbajának, a hadikölcsönjegyzésnek és száz katasztrófának minden fázisán keresztül. Csak a vége a fontos: a pénz elolvadt. Kell csinálni valamit.

Bizony, egy napon kényszerítő paranccsá érlelődött benne az a gondolat, amely eleinte furcsa kaland ötleteként villant meg agyában: állást kell vállalnia. Lassan szoktatta magát a gondolathoz. Annak medrét már előre megásta a gyermekért való számos évi küzdelem.

Csak egy gát állta még útját annak, hogy ez az elhatározás felszabaduljon és minden habozást elöntsön: a rokonok előtt való szégyenkezés. Akikhez fordulnia kellett, ha állást akart kapni. Végzettsége, irodai tudása, oklevele, vagy ilyes felmutatnivalója nem volt egyáltalán semmi, nyelveket gyengén tudott, gyorsíráshoz és gépíráshoz nem értett semmit, ennél fogva nem számíthatott akármilyen alkalmaztatásra, csak protekció útján. Abban nem lett volna hiány, ha összekötetések felkutatására adja a fejét. Nem volt közhivatal, ahol fajtájának valamely jó neve ne ült volna. Államtitkár, főtanácsos, kúriai bíró, vezérigazgató, - akadt az atyafiság távoli seregében minden. De erre az egyre nem tudta elszánni magát: hogy bármelyiket is felkeresse. Legyőzhetetlen érzéssel érezte, hogy szorultsága megalázó szégyen. Ha elképzelte, hogy akit felkeres, és aki egész bizonyosan mély bókkal és megtisztelő örömmel fogja fogadni Recsky Ödön özvegyét, annak a következő öt percben ki kell tárnia szegénységének kényszerítő kínját, akkor arra a savanyú és kiábránduló arcra gondolt, amely ezt a vallomást fogadná. Ilyenkor rémülten megrázkódott és szinte hangos tiltakozással mondta maga elé: nem, nem, csak ezt nem!

Mindenbe beletörődött volna már, hogy egy kishivatalnoki basa modortalanul rendelkezék felette, hogy kellemetlen és ordenaré emberek kedvét legyen kénytelen lesni, csak egy gondolatot nem bírt: leplezni szegénységét azok előtt, akik között valaha büszke volt és királynő módjára független.

Kapott állást anélkül, hogy ezt a vesszőfutást el kellett volna szenvednie. A népjóléti miniszteriumban lett tisztviselő. Nem kérte semmiféle rokon, vagy hajdani ismerős protekcióját. Egy futólagos új ismerőstől véletlenül tudta meg az állás lehetőségét, megírta a folyamodványt és személyesen vitte el. A vakszerencse szeszélye néha azt játssza, hogy valaki éppen egy bizonyos pillanatban megy keresztül egy bizonyos előszobán, ahol különben nem fordul meg. Egy miniszteri osztálytanácsos meglátta Etelkát abban az előszobában. Gondokkal terhelt, mogorva öregúr volt, elszegényedett és menekült erdélyi birtokos. Megvolt a szeme hozzá, hogy a szerényen üldögélő, igen diszkrétén öltözött hölgyben meglássa a valakit. Megszólította és kikérdezte. Földbirtokos özvegye, akinek férje hősi halált halt, - ez elég volt neki. Etelka egy hét múlva értesítést kapott, hogy elfoglalhatja állását. És három hét múlva már túrhetően tudott gépelni. Maga csodálkozott rajta legjobban, milyen könnyű megtanulni.

És mégsem használt ez sem. Hiába húzta össze magát, hiába ment el takarékoságban a legridegebb önmegtágadásig, az életre nem futotta a jövedelemből. Fillérekkel számolgatva rőtta papírra azt a pénzt, amit papírjai hoztak s amit a hivatalban keresett. Akármit csinált, nem futotta. Egyszer a villamoson elloptak a táskájából száz pengőt, máskor a mamát hat hétig kellett járattatni köszvényével a Lukács-fürdőbe, hol fogorvosra volt szükség, hol a fehérneműt kellett már okvetlenül felfrissíteni, mindig akadt valami külön kiadás. És a fizetésből nem futotta. Akármit csinált, nem futotta.

Ekkor határozta el végre Etelka, hogy ez így nem mehet tovább és valami állandó, hasznot-hajtó, fejleszhető üzlet után kell néznie. Ezerkilencszázhuszonnyolc volt már ekkor. És Lenke tizenhatéves volt, nagylány, háborúutáni nagylány.

Úgy vannak ezzel a szülők, hogy éveken át picikének becézik gyermeküket, olyan hangon beszélnek vele, amilyen a nyolcévesnek jár, de aztán eljön egy perc, amikor rápillantanak a kisbabára, amint ott tesz-vesz a szobában és egyszerre, átmenet nélkül rádöbbenek: a gyerek nagylány lett. Ott van a kisbaba helyén egy új és eddig nem látott lény, magas, szálás, fejlett, felnőtt, valaki, akit emberszámba kell venni, akinek saját szokásai és véleményei vannak. Etelka is így volt vele. Egy délután arról beszélgettek otthon, hogy valami üzletbe kellene belevágni a fejszéküket.

- Az a bökkenő, - mondta Etelka, - hogy a személyzeti kérdésem múlik a rezsi. Magam nem bírom a kiszolgálást semmiféle boltban, ha pedig kisasszonyt veszek, annak kell odaadnom, amit keresnek.

- Minek kisasszony, - szólt Lenke, aki egy iskolai feladaton dolgozott az asztalnál, - itt vagyok én.

- Te?

- Persze, hogy én. Minek nekem elvégezni az egész kereskedelmet? Elég nekem ez a két osztály. Beállok az üzletbe veled együtt, ketten győzni fogjuk. Amit keresünk, a mienk marad.

Felkelt Lenke és kiment egy pohár vízért. Etelka bámulva nézett utána. Ekkor jött rá arra, amit eddig nem vett észre: hogy nem egy gyermek éledél itt vele egyfedél alatt, hanem egy felnőtt. Egy korán fejlődött, ürge, eszes valaki. Fegyvertárs a következő küzdelmekben. S mikor Lenke visszajött a feladatához, anyja folytatta a beszélgetést:

- Csak tudnám, milyenszerű üzletbe merjünk belefogni. Te mit gondolsz?

Úgy gondolták, hogy trafikot fognak szerezni. Etelkának az az érzése volt, hogy a trafik mégsem olyan bolt, mint a többi. A trafik valahogy megbocsátható. Attól, hogy Recsky Ödönnének kalaposboltja legyen, ösztönszerűen visszariadt, de a trafik gondolatától nem idegenkedett annyira. A trafikra nem kell kiírni nevet. A trafik állami portékát árul, tehát van valami külön rangja az üzletek között. És lépten-nyomon hallani, hogy egyik trafikban egy tábornok ül, másikban egy államtitkár özvegye. Mindez Etelkát vonzotta a trafik felé. Lenkét más: ő azt sütötte ki magában, hogy a trafikba könnyebb beletanulni, mint másfajta üzletbe. Kezdő boltosoknak nem szabad sokat kockáztatni, mert ha nehéz üzletágba kapnak bele, könnyen ráfizetik tandíjban mindenöket, amijök van, míg megtanulják.

Anya és leánya reggeltől estig a trafikokat járták. Igyekeztek olyan portékát kérni, amit trafikban aligha kaphattak, hogy ne kelljen költekezni. De néha vásároltak is. Szóba ereszkedtek azzal, aki kiszolgálta őket, érdeklődtek forgalom, boltbér, és minden egyéb üzleti tétel iránt. Este aztán az éjszakába nyúló végnélküli beszélgetésekben cserélték ki aznap szerzett tapasztalataikat.

Lassanként kezdett előttük kialakulni a trafiküzlet lényege. Megállapították, hogy a trafik főjövödelmét nem a dohánynemű meg a bélyeg hozza, hanem a mellékes cikkek. A dohányáru forgalma után az állam igen csekély százaléku üzleti hasznot enged, viszont a papírneműt, ceruzát, pipát, borotvapengét, szipkát, cigarettahüvelyt, iskolaszert sokkal nagyobb haszonra lehet eladni. A napilapokon is van haszon, ráfizetni pedig nem lehet a lapeladásra, mert az bizományi áru. Némelyik trafikban jól fogy a divatlap, az is hoz valamicskét. A képeslevelezőlap sem rossz. Egészben véve: egy jóforgalmú trafik, ahol nem tartanak kisasszonyt, meg tudja hozni az igen szükös, de megbízható jövedelmet.

Két dolog fontos az egész ügyben, ezt lassacskán kitanulták. Először a hely megválasztása, másodsor a protekció.

A helyet nem könnyű megkeresni. Először is olyan bolthelyiséget kell találni, amelynek közelében ennyi meg ennyi százméteres körzet eddigelé nélkülözi a dohánytözsdét. Mert a leendő kisüzletnek magától értetődő érdeke, hogy ne legyen nagyon közel a konkurenciája, de meg a hatóságok nem is adnak engedelmet trafikhoz közel trafikra. Aztán legyen a környékbéli házak kapuin mennél több ügyvédi cégtábla, mert az ügyvédek fogyasztják az okmánybélyeget, legyen a közelben iskola, mert az fontos az iskolaszerek és papírneműek miatt, legyen mennél több kereskedő, mert azok csinálják a jó forgalmat forgalmiadó bélyegben, legyen valami nagyobb hivatal, hogy a tisztviselők fogyasszák a dohányneműt.

Ha megtalálták az alkalmas helyiséget, akkor nagy kérdés, hogy be lehet-e oda vonulni. Esetleg túlzott árat kér az a kereskedő, aki eddig benne ült. Esetleg a háziúr nem akar trafikot abba a helyiségbe, mert jövedelmezőbb reflektánsa van rá. És ha végre ott tartanak, hogy megvan az alkalmas bolthely is és ki is vehető, akkor jön a haddelhadd. Meg kell írni a folyamodványt a pénzügyminisztériumhoz, fel kell szerelni özvegy Recsky Ödönné erkölcsi bizonyítványával és házassági bizonyítványával, be kell adni a minisztériumba, onnan a kérést áteszik a fináncokhoz, azok eljönnek kivizsgálni az egész dolgot. Aztán külön kell kérni bélyegárusítási jogot a postaigazgatóságnál és külön a kártyaárusítási jogot az előjáróságnál.

És ez a rengeteg lótás-futás, tennivaló és utánjárás még mindig csak századrésze az egész feladatnak, mert kilencvenkilencszer olyan fontos megtalálni azt a protekciót, amely a pénzügyminisztériumban segíteni tud. Száz meg száz trafiknyitási kérés fekszik ott, mindegyik tud hivatkozni valamire: hadirokkant, akinek öt gyereke van, hadiözvegy, aki beteg szüleit kénytelen eltartani, száz meg száz rászorult nyomorgó, valamennyi joggal tart számot arra a szük kis szobára, ahová az állam beengedje dolgozni és kenyeret keresni, de viszont az állam nem adhat minden házba trafikjogot, az engedelmekkel takarékoskodni kell. Száz közül egy ha kap; ki csinálja meg, hogy éppen özvegy Recsky Ödönné legyen az az egy?

Néha úgy megnőttek előttük a nehézségek, hogy Etelka már-már lemondóan visszatorpant a reménytelennek látszó vállalkozástól. De ilyenkor Lenke egyszerre hangos lett, friss és makacs.

- Csak azért is!

Etelka meglepetten bámulta a lányát, akiben egy mindent elsöprő energia kezdett kibontakozni. Talpon volt folyton, lótot-futott, soha nem volt fáradt. Semmi egyebet se nem látott, se nem hallott, csak a trafikon járt az esze. Abban a szenvedélyes tűzben, amellyel a trafik-alapítás ötletére vetette magát, volt valami a vadász lázából. Látszott rajta, hogy a dolog gyönyörködteti. Anyja csodálkozva figyelte kettőjük között azt a különbséget, hogy míg ő csak szükségből szánta rá magát a tervre, addig lánya külön passziót talál benne. Még híre-nyoma nem volt alkalmas helyiségnek sem, de Lenke már egész természetesen és folyékonyan használta „a mi trafikunk” kifejezést. „A mi trafikunk” még nem volt sehol, de máris a legtisztább, legcsinosabb, legjobban vezetett kis trafik volt az egész városban.

Hetekig tartott ez a kuncsorgás szerte a városban, alkalmasnak látszó helyiség után, de sehogysem találtak olyat, amelyre azt mondták volna nyugodt lélekkel, hogy ez az igazi. Volt három-négy is olyan, amelyet számbavehettek, de mindegyiknél akadt olyan szempont, amely ellene szólt. Végre Lenke egy délben izgatott örömmel jött haza. Etelka is otthon volt már a hivatalból.

- Azt hiszem, megtaláltam a helyet, mama. Együnk gyorsan, viszlek oda. Hogy van a nagymama?

- Jól van, megmértem a lázát, nincs neki.

A nagymamával sok baj volt az utóbbi időben. Egy esztendő alatt rohamosan, úgyszólván átmenet nélkül megöregedett. Nem annyira testileg, mint inkább szellemileg. Feledékeny kezdett lenni, a legegyszerűbb dolgokat nem értette meg, kisgyerek módjára panaszkodott, füllentett és lopta a kockacukrot. Úgy is kellett vele bánni, mint kisgyerekekkel szokás: ráhagyni mindent és közel nem eresztetni a rumos üveghez, mert a rumot imádta és ha valahogy megkaparíthatta, azonnal a sárga földig leitta magát. Hajdani nagy betegségének nem maradt semmi nyoma, mindössze annyi, hogy a bordaoperáció következtében egyik vállát alacsonyabban tartotta, mint a másikat. A ferdéntartott vállnak ezzel a furcsa ábrájával jött-ment, szöszmötölt, kutatott a lakásban naphosszat, néha leült kártyát vetni és nem unta meg órák-hosszat, néha pedig füzetes regényeket olvasott mohó szenvedéllyel. Ilyenkor magára lehetett hagyni, de néha rájött a fészkelődés, akkor aztán minduntalan valami bajt csinált: vagy magára rántotta a forróvizet lábast, vagy addig piszkálta a fürdőkád csapjait, míg a gázkályha valamelyik részét kiolvasztotta. Jó lett volna cselédet tartani mellette, aki vigyázott volna rá, de arról nem is álmodhattak. Minden fillérre vigyázni kellett.

Ahogy bekapták az ebédet, mentek megnézni a boltot. Ott volt az, nem messze tőlük, az új Lipótvárosban. Ezidőszerint papírkereskedés volt benne. Csakúgy ideiglenesen, a háziúr maga vezette. A papírkereskedő ugyanis megbukott, a háztulajdonos elárvereztette az üzletet és megvette maga. A kereskedőt megtartotta benne alkalmazottnak addig is, míg a helyiséggel történik valami.

Etelkának azonnal megtetszett a bolt. Szép, tágas helyiség volt és az tette különösen kívánatosná, hogy rögtön ott volt a lakás is hozzá: az egyik sarokból csigalépcső vezetett a félemeletre, ahol a bolt fölött egy igen kellemes beosztású háromszobás lakás terült el.

- Nézd, mama, én már be is osztottam a szobákat. Ahol vagyunk, az lesz az ebédlő, a másik szobában én alszom veled, és a kis szobát nagymamának adjuk. Nézz még szét kedvedre, aztán az utcán majd beszélünk.

Nézte Etelka tovább is, és a dolog egyre jobban tetszett neki. És Lenke még számos izgató dolgot mesélt: két sarokkal odébb van egy kereskedelmi iskola, a házban magában két ügyvéd lakik, a környék valamennyi bérházának földszintjén csupa üzlethelyiség. Ez az, amit kerestek. Ideális.

- Ha neked is úgy tetszik, mint nekem, ne habozzunk sokat, hanem menjünk rögtön a háztulajdonoshoz. Egy Hanauer nevű meggazdagodott pék. Itt lakik a házban. Már izentem neki a házmesterrel, hogy most, ebéd után, fel fogunk hozzá menni. A házmester azt mondta, hogy ilyenkor mindig otthon van. Özvegyember, egy lánya van, már azt is tudom róla.

Csakugyan nem habozott Etelka sem. Ezt a helyiséget azonnal ki kell venni, ha lehet. Felmentek a háziúrhoz.

Hanauer úr olyan lakásban fogadta őket, amely a kispolgári ízlés és a gögös vagyon kétes házasságából származott. Vastag szőnyegek egymás hegyén-hátán heverték, a tapéta rikító és nyugtalan minden szobában, a bútorok modernnek, túlpompásak és ízléstelenek, a képek borzasztóak. Nehéz függönyök, sok aranyozás, és mindehhez a negyedik szobából ideszűrődő gramofonzene.

- Lilike lányom, - mondta rendkívüli büszkeséggel és erős sváb akcentussal a pohos Hanauer, aki vastag aranyláncot hordott a hasán és nyakkendőjében akkora gyöngyöt, mint egy mogyoró, - Lilike lányom nagyon érti a zenét. Tessék a helyet foglalni.

Etelka és leánya helyet foglaltak. Az anya kezdett beszélni, kissé akadozva és elfogódottan. De már két-három mondat után Lenke vette át a szót. Elmondta, hogy trafikot akarnak nyitni, alkalmas üzlethelyiséget keresnek és ha ez a helyiség nagyon olcsón volna kapható a lakással együtt, hajlandók volnának a bérlettől tárgyalni.

Hanauer bólongatva hallgatta az előadást, közben kurta, húsos és vörös ujjait bedugta a vastag aranylánc alá és forgatta a láncot. Mikor Lenke befejezte a mondókáját, roppant helyeslő és nyájas arcot vágott, mintha azonnal ingyen akarná felkínálni az üzletet. De éppen ellenkezőleg: ezzel az arccal nemet mondott.

- Nem trafik akarok a házban. Papírkereskedés akarok a házban. Ha papírkereskedő jön és megvesz az egész raktár, lehet tárgyalni. De ha nem papírkereskedő jön, mit csináljam az egész raktárral? Senki nem kívánhat, hogy én károsodjam, nem igaz?

Etelka lesújtva hallgatta a választ és néma maradt. De Lenke nyugodtan folytatta a tárgyalást.

- Hanauer úrnak tehát az a fontos, hogy a papírkereskedés raktárát értékesíteni tudja. Hogy a raktárral mi lesz, az bizonyára nem érdekli. Ha elfogadható feltételeket kapunk, esetleg megvesszük a raktárt, aztán a helyiségben azt csináljuk, ami nekünk tetszik. Szíveskedjék megmondani, mennyi az ára a raktárnak.

- Roppant olcsó. Igazán roppant olcsó! Az egész szőröstül-mindenestül megszámlálom tizenötezer pengő.

Lenke nevetett. Ráütött a Hanauer vállára. Etelka egyszerűen megdermedt erre a mozdulatra. De lánya nem figyelt rá.

- Vicces ember maga, Hanauer úr. Nézze, kár az időért. Mondjon egy józan összeget, hogy lehessen egyáltalán tárgyalni. Mert ha ilyen számokat mond, akkor nekünk fel kell állni és el kell menni.

Hanauer arcában két apró, ravasz, kék szem pislogott. Ez a két szem kutató figyelemmel mérte most végig a két női látogatót.

- Bocsánatot kérek, de én semmit nem tudom arról, hogy kikkel tárgyalom. Ha a bonitás tudnám, könnyebben menne egész ízé. Kereskedő tetszenek lenni?

- Mindegy az, hogy kik vagyunk, kedves Hanauer úr, az a fő, hogy amit veszünk, azért készpénzzel fizetünk. Tessék ez a cédula, ezen fel van írva a nevünk, a címünk, amit csak akar tudni. Kérjen rólunk információt. Mama, mikor legközelebb eljövünk, ne felejtsek el magunkkal hozni a takarékkönyvet. Ha ugyan eljövünk még egyszer. Mert ha Hanauer úr nem mond rögtön egy józan árat, akkor bizony nem lehet beszélni a dolgról. Nagyon fogunk örülni, hogy láttuk a gyönyörű lakását, és azzal a dolog el van intézve. Majd keresünk más helyiséget.

A kis pohos háziúr a lakás említésére felvillant. Közben a cédulára is rápillantott.

- Szép a lakás, mi? Sok pénz fizettem érte. Özvegy tetszik lenni. Úgy. Mi volt a kedves férj?

- Földbirtokos volt, - válaszolt Etelka, akihez a kérdés szólt, - de elesett a háborúban, és a birtokot eladtuk.

- És most mi az üzlet?

- Most még semmi, - lépett bele a társalgásba gyorsan Lenke, - most csak élünk a készpénzvagyonunkból. De szeretnénk valamihez fogni, mert nem tudunk tétlenül élni. És azt is reméljük, hogy egy trafikkal többet tudunk keresni, mint a bankkamat. Egyszóval, mi a bolt komoly ára?

Hanauer úr édes, bizalmas arcot vágott. Még kacsintott is. Mindenki joggal azt várta volna, hogy most magába száll, belátja anyagi álláspontjának lehetetlen voltát és ötezer pengőt jelöl meg vételár gyanánt.

- Tizenötezer pengő. Alább nem lehet. Nagyon sok pénz ráfizettem eddigi kereskedőre.

Most Etelka akart közbeszólni. De Lenke nem engedte. Már fel is állott, már válaszolt is.

- Ez nem komoly tárgyalás, Hanauer úr. Mi most nem érünk rá, mert még több helyiséget meg kell néznünk. Ha komolyan akar tárgyalni, majd izenjen nekünk. De nagyon kérem, hogy ha sokkal olcsóbb ajánlatot nem tud tenni, akkor ne is izenjen, mert a mi időnk drága és biztosan a magáé is drága. Isten vele. Gyerünk, mama.

Etelka engedelmesen indult kifelé, amerre lánya utat nyitott neki. Hanauer ravaszul pislogott, de a köszöntésen kívül egyebet nem mondott. Egy perc múlva már lent voltak az utcán, ahova utánuk hallatszott a gramofon muzsikája.

- Ó, de kár érte, - szólt sóhajtva Etelka.

Lenke a fejét rázta.

- Ez a mienk lesz, mama. Csak azért is! Most én a nyakamba veszem a várost.

- Mit akarsz?

- Keresek valakit, aki ért a papíráruhoz. Azt idehozom. Meg akarom becsültetni, mit ér ez a raktár. Mert ahogy megvesszük, mindjárt el is adhatjuk. És ha visszahozunk valamit a vételárból, talán elkezdhetünk alkudni.

- Nehéz lesz, fiacskám. Kétezer pengőért megkapunk egy már beállított trafikot. Ez meg tizenötezerről beszél.

- Nem komoly ajánlat. Azt ő maga is nagyon jól tudja. Ha a raktárt megvesszük és jól eladjuk, akkor talán még keresünk is valamit. A helyiség üres lesz, veszünk olyan kincstári kölcsönt és berendezkedünk. Most mindenekelőtt az a teendő, hogy ennek a papírholminak az értékével

tisztába jöjjünk. Én holnap elkezdek utána nézni, mert őszintén mondom, hogy ez a bolt nekem nagyon, de nagyon tetszik.

- Éppen az fáj nekem, hogy én is nagyon szeretem.

Lenke, ott az utcán, ahol megálltak a kapu előtt beszélgetni, kinyomta a hasát és elkezdte Hanauer úr hanglejtését utánózni. Még az ujját is úgy csavargatta, mintha aranyláncot babrálna vele.

- Én is roppant szeretem. Meg is veszünk, ha nem sok pénz fogja kerülni.

Etelkából sikoltva tört ki a kacagás. Még a szeme is nedves lett belé.

- Ó, de bolond vagy, te gyerek, hogy meg tudod nevetetni az embert.

Hangos nevetéssel karoltak egymásba, úgy mentek hazafelé. Anya és leánya. Két leendő trafikos.

A két leendő trafikost meglepetés várta otthon. Vendég. Egy vadidegen fiatalember ült a lakásban, kettesben a nagymamával, és valami különös fajta kirakós kártyajátékot magyarázott neki. Mikor anya és leánya beléptek, felugrott és úgy csapta össze a sarkát, mint a volt katonák szokták. Karcsú, magas, igen csinos fiatalember volt, elegáns és snájdig.

- Bocsánatot kérek, kezüket csókolom, Gyöngyössy Miklós vagyok.

A nagymama boldog izgalommal motyogott a bemutatkozáshoz:

- Két újat is mutatott, egyiket se tudtam. Egészen újakat mutatott.

A fiatalember mindjárt elmondta, hogy üzleti járatban van. Hadikölcsönkötvényekkel foglalkozik és szeretné tudni, hogy özvegy Recskyné nagyságos asszony, aki az ő tudomása szerint tekintélyes összegű hadikölcsönt jegyzett, hogyan áll kötvényeivel és mit szándékozik velük csinálni. Etelka akárki mást hideg és óvatos bizalmatlansággal fogadott volna, de ebben a fiatalemberben volt valami megnyerő, mosolyában valami vonzóan gyerekes, modorában valami könnyedén kedves, ami rögtön leszerelte. Lenke is kellemes érdeklődéssel vett részt a beszélgetésben.

- Tetszik tudni, - mondta a fiatalember, - én leszerelt katonatiszt vagyok és most üzlettel foglalkozom. Volt valaha földünk is, de az valahogyan kiszaladt a lábunk alól. Hát most nekifogtam, szétnézek ebben az újvilágban. Nem muszáj ahhoz Galiciából jönni valakinek, hogy megfogja a dolog végét.

- Maga a mi emberünk, - szólt Etelka, - mondja csak, nincsen rokonságban azzal a Gyöngyössy Gézával, aki valaha főszolgabíró volt Szabolcsban?

- De nagyon is, mert az az én apám testvéröccse volt. Méltóztatott ismerni?

- Hogyne ismertem volna. A házasságom első idején nem egyszer megfordult nálunk Nyírszezen. Később aztán keveset hallottunk róla, mert betegeskedett.

- Igen, cukorbaja volt. No de ilyet. Azt már igazán nem képzeltem volna, hogy ilyen véletlenül ismerős familiára bukkanok. Talán a feleségét is méltóztatott ismerni?

- Hogyne, emlékszem rá jól, Kuthy-lány volt, úgy-e?

A kis lakást azonnal elárasztotta a régi világ levegője. Gyöngyössy Miklós és Etelka egymás szájából kapkodták a régi neveket. Hamarosan már a tizedik közös ismerősnél tartottak, sőt egy félóra múlva már a távoli rokonságot is felfedezték. Gyöngyössy Miklós jó két óra hosszat maradt náluk és úgy távozott, mint régi ismerős. Mikor elment, Etelka kipirult, élénk arccal sóhajtott fel:

- Ó, de jól esett egy kicsit a régi világról beszélgetni. Ez igazán nagyon kedves fiatalember, nem találsz, fiam?

Lenke egy pillanatra várt a válasszal. Csak aztán felelt.

- Nagyon kedves. Csak...

- Csak?

- Nem szeretem, hogy olyan sokat beszél családokról és rokonságokról és ilyesmiről. Ennek már mind vége van. És neked sem nagyon jót tesz, mama, ha belemégy az ilyesmibe. Egészen fel vagy indulva.

Etelka könnyedén elpirult, mint a tilos dolgon kapott bűnös. Nem felelt leányának semmit, elfordult és rakosgatni valót keresett, hogy elpalástolja zavarát. Érezte, hogy ez csakugyan nem tesz jót neki. Ha régi világának valamely ismerőse vagy más emléke akadt útjába, az lázasan felkavarta mindig. Árvíz gyanánt öntötték el lelkét a nyírszegi évek hangulatának hullámai. Kalapjukat kézben tartó béresek néztek feléje a múltból, a hajdani istálló felől a lovak dobogásának oly jól ismert hangja rémlett elé, karcsú agarak képére emlékezett, amint a futtatott vadszőlő tövének kerestek hűs helyet a legyek ellen. És a hajdanba néző tekintete előtt kitérült a föld, a föld, a tágas határ, amely a birtokos büszke érzését hordja magán, mint egy takarót. Nagy konyha, külön kenyérsütő kemence, ötven vendég névnapkor, rang, tekintély, hintó, nagy mód. Ha ezektől a képektől vissza kellett nézni mai életébe, méreg gyanánt érezte erjedni magában a már ezerszer legyőzött, de ilyenkor újra jelentkező keserűséget. De csak leányához kellett menekülnie, hogy megnyugodjék. A Lenke agyonüthetetlen jókedve, szilárdsága, nyílt és derűs józansága balzsamként hatott rá, lecsillapította, felvidította. És gyakran csodálkozva tündődött rajta: milyen furcsa, hogy a gazdag és pompás tegnap keserű háborgással jön megnyugvást találni a földhözragadt, de bátor és bizakodó mához.

Lenke csak akkor beszélt hajdani életükről, ha olykor apja emléke felmerült. Ödön-napkor, a hősi halál évfordulóján, vagy más emléknepok alkalmával mindig emlegették az örökre elment apát, de minden különösebb alkalom nélkül máskor is megesett, hogy Lenke, ha vacsora után még nem feküdtek le, hanem fehérneműt javítgatva üldögéltek az asztal mellett, megszakította a csendet:

- Mama, mesélj valamit apáról.

Ilyenkor Etelka elkezdett mesélni férjéről. De arról, akit házassága legelső napjaiban olyan teljes odaadással és bolondul imádott. Leírta szép férfinak, kedvesnek, gyengédnek, nagyszerű lovasnak, tetőtől-talpig úrnak, ideális hitvesnek és ideális apának. Lenke maga elé nézve hallgatta. Aztán odapillantott a falra, ahol apja egy fényképről nagyított arcképe függött. Még az első jó módú időkben csináltatta ezt Etelka, elég jó piktorral, a Recskey-címert is odafestette a kép felső sarkába. Nem múlt el nap, hogy Lenke meg ne állt volna ez előtt a kép előtt, néha percekig, néha csak egy kurta kis pillantásra. De mindennap forróbb, elérékenyültebb szeretettel nézett föl az apjára, aki a halál glóriájában emberfeletti eszménnyé magasztosult előtte. Ha a hajdani nyírszegi emlékek felsorolása után csend lett és Lenke eltűnődve megint a képre nézett, amelyet a gyérvilágú lámpa miatt csak homályosan láthatott ilyenkor, Etelka viszont lopva az ő arcára pillantott, a megholt ember ittmaradt gyerekének arcára. És magában bölcs békességet érzett. Csak lássa ez az egészséges, tisztalelkű leány ilyen makulátlan emlékének az apját. És ne tudja meg soha, amit megtudhatna.

Egyszóval, hogy a Gyöngyössy Miklós látogatásához visszatérjünk, Lenke nem nagyon helyeselte, hogy a fiatalember egyébként kedves diskurálása megint felpiszkálta anyjában a multat. Már tudta tapasztalásból, hogy anyja ilyenkor soká hánykolódik álmatlanul, másnap rosszkedvű, szórakozott, sőt olykor minden ok nélkül el is sírja magát. Ezért elhatározta, hogy

a délutánt még nem fordítja papírkereskedelmi tájékozódásra, hanem anyja mellett marad. Elég lesz elkezdni holnap korán reggel.

Együtt is maradtak, vacsora után soká beszélgettek. A nagymama, akinek megvolt a maga kis asztala, elmoszkált szép csendesen a kártyáival. Ők a papírdolgot hányták-vetették.

- Nem is lehet érdektelen - mondta elgondolkozva Lenke, - ilyesmivel foglalkozni. Ceruza, irka, tinta, toll, levélpapír, mindenféle. Sokkal tarkább lehet, mint egy trafik.

Tovább nem mondta, a többit csak úgy tovább gondolta magában, zabolátlanul fűzve gondolatait a felelőtlen tünődés aranyfonalára. Anyja is hallgatott, úgy üldögéltek csendben. Egyszer csak megszólalt a nagymama:

- Meghótt Hajdu Sándor.

Leánya és unokája egyszerre rezzentek össze és egyszerre fordultak feléje. Nem értették ezt a furcsa vészírt, fogalmuk sem volt róla, ki az a Hajdu Sándor.

- Kivettem kártyán, vajjon él-e még. Kérőm volt az nekem valaha, Szoboszlón volt birtoka.

Lenke odalépett és megsímította a nagymama töpörödött arcát.

- Beteg volt?

- Nem, - rázta a nagymama a fejét, - vagy igen, nem is tudom. Nem láttam negyven esztendeje.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Anya is, leánya is folyton-folyvást a papírkereskedéseket bújták, minden ráérő idejükben. És ha este hazajöttek, külön-külön körútjaikról, mint vadászterületen megosztott két vadász, egyre távolabb jutottak egymástól útjaik végeredményében. Mert Etelka egyre jobban vesztette kedvét a dologhoz: a papírkereskedés áruraktára jóval kisebb értékűnek látszott a Hanauer úr követelésénél és az a remény, hogy a helyiséget jutányosan meg lehet szerezni trafik céljaira, egyre hiúbbnak tetszett. Még hozzá számba kellett vennie, hogyha a helyiséggel minden olyan kitűnően menne is, mint amilyen nehézkesen megy, hátra volna még a sokkal nagyobb feladat: a kész helyiségre megszerezni a trafikengedélyt. Ez a sok csalódás és latolgatás elkedvetlenítette, minden alkalommal rosszabb hangulatban jött haza, már kezdte átkozni magában ezt a helyiséget: miért találták és miért kívánták meg, ha úgymint elérhetetlen álom marad a tervezett üzletet benne berendezni. Viszont Lenke éppen ellenkezőleg: folyton elevenebb hangulatban jött meg egésznap kuncsorgásai után és egyre élénkebben magyarázta anyjának a papírüzlet részleteit. Egy este, anyja nagy meglepetésére így szólt:

- Mama, vegyük meg ezt a papírüzletet. A trafikot adjuk fel, nekem ehhez több kedvem van.

Etelka nagyot nézett. A dolog igen idegennek tetszett előtte. Papírkereskedés? Özvegy Recsky Ödönné, mint papírkereskedő? A trafik gondolatába is úgy ment bele, mint egész élete, multja, méltósága, büszkesége feláldozásába, pedig a trafik mégis más, mint akármilyen más boltosnak az üzlete. Most menjen el közönséges boltosnak? Leánya ötletére nem felelt mindjárt, olyasfélét mondott rá, hogy meg kell ezt alaposan beszélni. De Lenke nem hagyta annyiban a dolgot. Erőszakkal mindig a papírüzletre tért vissza. Elmondta anyjának, mi mindent lehet csinálni egy ilyen boltban. Van olyan papírkereskedés, amelyben a bruttó forgalomnak nem kevesebb, mint negyven százaléka tiszta haszon. Mert nem adósságra szerzik be a portékát a nagykereskedőtől, hanem készpénzért vásárolnak, sajátmaguk szolgálnak ki az üzletben, a rezszi felállításánál minden fillérre vigyáznak és minden gondolatukkal a bolt felvirágoztatását szolgálják. Miért ne tudnák ezt ők is megcsinálni? Azonfelül a papírárú olyan gusztusos. Ceruza, toll, tinta, papír: csupa olyan holmi, ami különben is érdeklí az embert.

- Csak azért érdekel, mert még benne vagy az iskolai feladatokban.

- Lehet, hogy csak azért, de én nem is kutatom, hogy miért. Én megelégszem azzal, hogy nagy kedvem van hozzá. Majd meglátod, megjön a te kedved is.

- De, édes fiam, ehhez érteni kellene. A trafik könnyű, ott mindennek meg van szabva az ára vételkor is, eladáskor is. Az ilyen szabad portéka más. Abban fel kell nőni. Annak a vérben kell lenni. Honnan vesszük mi a szakértelmet?

- Onnan, hogy megtanuljuk.

- Jó. És honnan vesszük az üzleti érzéket?

Lenke szeme vészesen felvillant. A kis csirkéről hirtelen úgy látszott, hogy verekedést kedvelő kakas lakik benne.

- Az üzleti érzéket? Majd meglátod. Csak jöjjön az a vevő, majd én ellátom a baját.

Etelka nézte ezt a leányt. Tyúkanyónak érezte magát, akinek kis csirkéjéről nem is az sült ki, hogy kakas, hanem egyenesen az, hogy kacsatójást raktak, volt a szakajtójába és ő most ámulva szemléli, hogy magzata nyugodtan rámeleg a vízre. De még mindig habozott. Némán hallgatta, mikor Lenke lelkendezve magyarázta neki eddigi tapasztalatait írka-árakról, nyilvános telefonról, spárgáról és forgalmi adóról. Ő maga hiába mászkált ugyanannyit ugyanannyi

papírkereskedésben, felét sem vette észre annak, amit Lenke, aki most befejezte hosszú előadását és kutatva nézett anyja arcába.

- Most mit néztél rajtam, mama?

- Azon gondolkoztam, drága gyerekem, hogy honnan vetted ezt az üzleti érdeklődésedet. Sem apád családjában, sem az enyémben nem volt soha boltos. Ha most lóra ülnél és remekül tudnál lovagolni, pedig sohasem ültél lovon, azon nem csodálkoznám. De hogy ilyen izgatottan tudsz beszélni a papírszakmáról, azon egyenesen elámulok.

Lenke elnevette magát.

- Nézd, mama, neked azon jár az eszed, hogy honnan jöhetett az, ami van. Én erre nem gondolok soha. Én hozzászoktam, hogy ami van, azt készen találtam és ezzel kész. Nekem azon jár az eszem, hogy ami van, abból mit lehet csinálni. Nyugodj bele, hogy kitűnő kereskedő leszek. Hogy ezt honnan vettem, azt majd kikutatjuk, ha óriási vagyonunkkal egyszer visszavonulunk a magánéletbe. Mert most nem érünk rá.

Etelka sokáig hallgatott. Aztán végül megcsóválta a fejét és csendesen ezt mondta:

- Furcsa világ ez a mai világ. Úgy veszem észre, hogy te nevelsz engem és nem én téged.

- Haragszol? - kérdezte hirtelen aggodalommal, gyorsan anyjához bújva a leány.

Nem, Etelka nem haragudott. Átkarolták és megcsókolták egymást. És mikor már rég lefeküdtek s a lámpát rég leoltották, mind a kettő kíváncsian figyelte a másik lélegzését: alszik-e már. Sokáig nem aludt el egyik sem. És egyszer csak Lenke sűgva megszólalt a sötétben:

- Mama, alszol?

- Nem alszom, - felelt rögtön Etelka, szokatlanul éber hangon, - mit akarsz, fiacskám?

- Mama, vegyük meg azt a papírüzletet, nekem olyan nagy kedvem volna hozzá.

- Jól van, reggel majd beszélünk róla, most aludj.

Másnap reggel beszéltek róla és végre megegyeztek abban, hogy Isten neki, fakeszt: ne legyen trafik, hanem legyen papírüzlet. Ha ugyan Hanauer úrral boldogulni lehet. Mert a tizenötezer pengős vételárát akkor sem tudták volna kifizetni, ha kitűnő vásárt jelentett volna. Recskyék vagyona most már alatta maradt a tizenötezer pengőnek. Most tehát Hanauer úrral kellett megalkudni. Ezt Lenke vállalta is. Ő jobban ráért, mert anyja még járt a hivatalba, de ő már feladta az iskolát.

Két hétig tartott az alku hadjárata. Négyyszer fogadták meg mind a ketten, Hanauer úr is, Lenke is, hogy soha többet a másikkal szóba nem állanak. De másnap újra kezdték. Az alku egyes mozzanatairól nagy izgalommal várta a tudósítást Gyöngyössy Miklós is, aki első látogatása óta gyakran elnézett hozzájuk. A hadikölcsönkötvények ügyéről kiderült, hogy abban nem igen tud segíteni, erről tehát hamarosan le is tett, de jött most már rokonképpen. Kedves volt, mulatságos, mind a ketten megszerették, a nagymama pedig egyenesen imádta.

Két hét múlva egy délután Miklós éppen ott üldögélt a Wahrmann-utcai lakásban, mikor Lenke hazajött a legutolsó harctéri jelentéssel, a győzelem hírével. A szerződést holnap alá lehet írni, Hanauer holnapig megiratja ügyvédjével: özvegy Recsky Ödönné megvásárolja a papírüzletet nyolcezer pengőért, mégpedig úgy, hogy ebből hétezer pengő a raktár és a boltberendezés vételára, egyezer pengő pedig a cégé. Le kell tenni a nyolcezer pengőből kettőezer pengő készpénzt rögtön, még kétezer pengő fizetendő egy félév múlva, a hátralévő négyezer pengő pedig egy összegben pont egy év múlva.

- Ezt nem értem, fiam, - szólt Etelka, - hiszen van pénzünk, miért nem fizetjük ki az egész vételárat rögtön? Elvetjük a gondját.

- Hohó, - felelt élénken Lenke, - miért adjuk a svábnak a kamatot? Csak kamatoztassuk mi azt a kétezer pengőt egy félévig és azt a négyezer pengőt egy évig. Betehetjük azt valami jó üzletbe és biztos fedezetre, hadd dolgozzék addig az a pénz nekünk és nem Hanauernek.

Miklós elragadtatva csapta össze a kezét.

- Lenke, maga előtt le kell venni a kalapot. Ha valaha életemben tiszteltem nőt, akkor magát tiszteltem. Csak azt érteném, hogy honnan vette ezt a remek üzleti vénát? Túltesz a legkőrmönfontabb lókupecen, becsületszavamra.

- Ezt mondom én is folyton, - sietett a szóval Etelka, - néha megijedek tőle.

- Bár így megfogná a dolog végét mindenki, - folytatta Miklós, - aki kimaradt a régi jó világból. - Csak ez menthetné meg az országot. Meg is fogja menteni, esküszöm. Amerre nézek, mindenütt a mi fajtánkat látom mozgolódní. A vállalatok tele vannak gentryvel. És kisül, hogy ezt is kitünően értjük, nemcsak a politikát. Nekem is olyan jó napom van ma, hogy majd kiugrom a bőrömből. A minap egy volt osztálytársammal találkoztam, aki földhözragadt szegény zsidófiú gyanánt kezdte és most már nagy rádióvállalata van itt Pesten. Berlinben kitanulta a szakmát, hazajött, szerzett egy társat és megalapították a céget. Óriási tételekben dolgoznak, egy fél éve áll fenn az üzlet és máris megduplázták a vagyonukat. Ezekkel én ma megállapodtam, hogy ügynökösködni fogok nekik. Van egy isteni szép, új típusú gépük, azt terjeszteni fogom. Húsz percentet kapok. Minden eladott darab után harminc pengőt. Ha csak egy kicsit jól megy, kényelmesen meg tudok élni belőle, sőt félre is tudok tenni és ha valami kis tőkém együtt lesz, magam is kezdek valamit.

Etelka elismerő arccal és biztató vonzalommal hallgatta a buzgó fiatalembert. Lenke nem. Lenke nevetve vágott közbe:

- Ne magyarázza a saját üzletét, mert sértve érzem magam. Most csak a mi üzletünkről szabad beszélni, csak az van a világon. Az egész világon csak papír van, a többi nem fontos. És csak egy üzlet, a Recsky-féle papírkereskedés. Most megyek és csinálom a kávé. De amíg kint vagyok, nem szabad rádióról beszélni, csak irkáról és papírszalvétáról.

Lenke kiment. Anyja utána nézett, aztán ránézett lopva a vendégre. És anyai szemével észrevette azt az elragadtatott tekintetet, amellyel a fiatalember szeme a leányt kikísérte a szobából.

A szerződési terv másnapra csakugyan készen lett. Egyszersmind lakásbérleti szerződés is volt: Recsky Ödönné kötelezte magát, hogy a boltbér s a vele egybeépített háromszobás lakásért évi háromezeröt száz pengő bért fog fizetni, viszont Hanauer kötelezi magát, hogy amennyiben bérbevevő a szerződést meg nem szegi, ő a bérletet öt évig nem bontja fel. Lenke izgatottan és villogó szemmel hozta a szerződést. Ott nyomban szeretne volna anyjával aláíratni, de be kellett látnia, hogy a szöveget ügyvédnek is szükséges elolvasni. Ezért az okmányt expressz-levélben postára tették az öreg nyíregyházi ügyvédnek, pársoros levélben, postafordultával expressz-választ kérve tőle. De a válasz postafordultával nem jött. Nem jött következő nap sem. Erre táviratoztak, válasz fizetve. A választ az ügyvéd felesége írta alá: férje három nappal ezelőtt meghalt.

Etelka töprengett, melyik fővárosi ügyvédet válassza. De Lenke túlságosan türelmetlen volt már. Különb is sietni kellett, mert váratlanul új vevő bukkant fel a látóhatáron. Lenke elképedve hallotta a papírüzletben, amint egy érdeklődő a háziurat kérdezte, jelezvén, hogy olvasta az apróhirdetést. Kiderült, hogy Hanauer aznap reggelre apróhirdetést tett közzé,

kínálván az üzletet. Lenke azonnal felment a lakására és lármát csapott. De Hanauer csak mosolygott és nyugodtan csavargatta hasán az óraláncot.

- Hja, a dolog húzódja, húzódja, ich kann nicht dafür.

A szerződést a minisztériumban három jogászember is megnézte és nem találtak benne semmi aggodalmas dolgot. Apróra végigtanulmányozta a terjedelmes szöveget Miklós is és igen előnyös szerződésnek találta. Nem volt miért tovább várni: egy szombat délután aláírták. Két példány készült belőle, az egyik a vevőnél maradt. Lenke simogatta, összehajtotta, kibontotta, elolvasta, dédelgette, este majd hogy a párnája alá nem tette. És csak azon sopánkodott, hogy másnap vasárnap van, nem lehet rögtön beülni a boltba.

Másnap vasárnap volt, pihenés napja. Miklós már ebéd után megjelent náluk.

- Kezüket csókolom, boltosok, - mondta ragyogó jókedvvel.

- Isten hozta, vigéc, - felelt rá Lenke hasonló vidámsággal.

Később, úgy uzsonnaidő táján, Lenke átszólt anyjához, aki a másik szobában ujságot olvasott:

- Mama, Miklósnak két mozijegye van. Elmegyek vele moziba.

Etelka megjelent az ajtóban. Arcán némi habozással.

- Kettesben?

Erre a lány is, a fiatalember is elnevelték magukat. Kettesben hát, persze hogy kettesben. Hol van az az idő, mikor ezen még megütöközött a világ? Elmentek moziba.

A moziban Miklós a széke szélére tette a kezét. Hogy hozzáérjen a Lenke kezéhez. Lenke észrevette a mozdulatot. Odafordult a fiatalemberhez a félhomályban és csúfondárosan ránézett.

- Nézze, Miklós, az én kezemet ne fogdossa. Én az ilyesmit unom. Ha akar valamit, mondja meg.

- Persze, hogy akarok, - szólt kissé zavartan a fiatalember, de igen melegen és halkán, - el szeretném venni magát feleségül.

- Na lássa, ez rendes beszéd.

- És mi a válasz?

- A válasz az, hogy majd meglátjuk. Maga nagyon tetszik nekem, jóképű fiú és úgy látom, hogy mellém való, talpraesett ember. Csak járjon hozzánk, a többi a jövő dolga. Most még nem mondom, hogy igen. De azt se mondom, hogy nem. Most figyeljük a híradót, mert ezt nagyon szeretem.

Miklós némán tudomásul vette a választ. De később, a nagy film alatt, egy jó darabig nem a képet nézte, hanem a mellette ülő leányt. Az megérezte a nézést és rápillantott. Miklós forrón súgta oda:

- Imádom.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

A szerződések kicserélődtek, a lakást felmondták, a boltot átvették. Etelka már ott is hagyta a hivatalát. Annyi dolguk volt, hogy néha enni sem értek volna rá. De a nagymamának mindenképpen enni kellett adni, egyikük tehát nem maradhatott ebéd nélkül.

Iparengedély után kellett futkosni. Cégtáblát kellett festetni. A nagykereskedők ügynökeivel kellett ismerkedni. A leltárt darabonként át kellett venni. A félemeleten az új lakást be kellett rendezni. Nyilvános telefonért kellett szaladgálni. A környéken, sőt távolabbi vidéken is, bújni kellett a papírüzleteket - úgyszólván áruhában - az egyes cikkek árainak szempontjából. A boltot teljesen át kellett rendezni. És ami fő: az összes tárgyakat át kellett betűzni.

Ez a munka különösen izgatta őket. A titkos betűk gyönyörűsége. Az első üzleti titok. Most tanulták meg nemrég, mi az értelme és rendszere annak a két-három titokzatos betűnek, amit boltosok az árucikkre rá szoktak írni. Etelka, mikor egy trafikos elmagyarázta neki a kérdést, úgy figyelte a magyarázatot, mint a legizgalmasabb detektívregényt. Hogy minden üzletnek megvan a maga titkos alapszava. Olyan tízbetűs szót szoktak keresni, amelyekben nem fordul elő két egyforma betű. Mármost minden betű egy számot jelent: egytől-tízig. A boltos ezekkel a titkos betűkkel írja rá a tárgyra a beszerzési árat.

Az a papírkereskedő, aki egyelőre még ott volt az ő boltjukban, hogy egy hónap alatt belejöjjenek mellette az eladás legegységesebb technikájába, azt az alapszót használta, hogy „respublika”. Ha tehát egy tárgyra az *eub* betűket jegyezte, ez azt jelentette, hogy neki az áru két pengő ötvenhat fillérbe került. Számmal is ráírta az eladási árat, amit a vevő is láthatott. Persze nem kettő ötvenhatot, hanem háromötvenet.

Etelkának ez az alapszó nem tetszett. Nekiültek a papírnak ceruzával a kezükben, hogy új alapszót eszeljenek ki. Etelka hamarabb lett kész a versenyben. Ezt találta ki: „új világban”. És ezekkel a chiffré-betűkkel betűzték végig a készlet valamennyi cikkét. Az *eub* helyett, amelyet áthúztak, ezt írták oda: *jlá*. És mellé számmal az eladási árat: háromhuszat. Mert lelkes dühvel szállították le mindennek az árat, amit más üzletekben olcsóbban árultak.

Még fel sem ocsudtak ebből a gyönyörűséges szenzációból, mikor jött a másik. Az előző kereskedő mindent ügynök útján vásárolt. Egy szép napon Lenke azt kérdezte tőle:

- Mondja kérem, keres ez az ügynök azon, hogy az árut közvetíti?
- Hogyne keresne. Hiszen abból él, az a kenyere.
- És ki fizeti neki azt a közvetítő díjat? Azt én meg akarom keresni. Ha közvetlenül a nagykereskedőtől veszem az árut, biztosan olcsóbb.
- Csak látszólag, Lenke kisasszony. A különbség nagyon kicsi és különben is rámegy villamosköltségre, meg arra, hogy a lőtás-futás alatt a bolt nélkülözi a munkaerőt.
- Először is nem kell villamoson járni, hanem gyalog. Az nagyon egészséges. Másodszor, aki a boltban marad, az elvégzi kettőnek a dolgát. Harmadszor, én mégis csak nyakamba veszem a nagykereskedőket, hátha az a különbség nem is olyan kicsi.

Nyakába vette. Mindenekelőtt elment Riglerhez a Rózsa-utcába. Aztán a Hahn-testvérekhez. Aztán a többihez. Hosszú árkusokkal jött vissza, amelyek száz meg száz árat mutattak fel szembeállítva. Vacsora után, ha felmentek a lakásba, nekiültek az árkusoknak és dolgoztak. Ha egy-két fillér lehetőséget találtak valamely cikknél, ujjongtak az örömtől.

- Neumannnál olyan olcsó a csomagoló papír, mama, hogy azt mástól nem szabad venni.

- Éppen azt számoltam. Nagyobb forgalomnál jó sok pengő a különbség.

Másnap Lenke már ment Neumannhoz. A régi boltos a fejét csóválta. Tamáskodott ebben a nagy-nagy hévben. Azt gondolta magában, hogy új seprő jól seper. Még egy kicsit le is nézte ezt a két nőt, akinek fogalma sincs a szakmáról, mégis vitatkoznak vele. De már a második héten ő is meghökkent. Lenke megjött a városból és lecsapott egy jegyzéket a pultra. Aztán az egyik polcról levett egy irkát.

- Mennyiért vette maga ezt az irkát? És mennyiért adta?

- Tizenhét fillérért vettem, huszonnégyért adtam.

- Na lássa. Mi tizennégyért fogjuk venni és huszonkettőért adjuk. Maga hét fillért keresett rajta, mi olcsóbban fogjuk adni és mégis nyolcat keresünk. Mert találtam egy nagykereskedőt az Akácfa-utcában, aki tizennégyért adja. A különbség a két irka között az, hogy az akácfa-utcai irkának nincs színes előlapja. Aki szól érte, annak azt fogjuk felelni, hogy éppen ezért huszonkettő és nem huszonnégy.

A kereskedő nem felelt. Azt gondolta magában, hogy ez a két nő vagy megbukik egy féléven belül, vagy csakugyan csinálnak valamit ebből a lehetetlen boltból. Mert ő lehetetlen boltnak tartotta.

Egy hónapig járt be hozzájuk a volt kereskedő. A hónap utolsó napján nem jó viszonyban váltak el. Egy szobalány stelázsi-papírt vásárolt és sokat okvetetlenkedett, a kereskedő idegesen szólt rá. Lenke, aki egyszerre háromfelé figyelt, mert anyja éppen az előljáróságnál lótotfutott, azonnal közbelépett. Átvette a kiszolgálást, a szobalányt erősen kisasszonyozta és úgy elkábította, hogy kétannyit vett, mint szándékozott volt. Mikor aztán elment a stelázsi-papírral, Lenke erélyesen nekiment a kereskedőnek:

- Hogy képzeli ezt, kérem? Rászólni a vevőre? Hogy a maga bukott üzletében hogyan ment, azt nem tudom. De a mi üzletünkben a vevő, az szent, értette?

A kereskedő felelt valamit, szóra szó következett, s mire Etelka megjött az előljáróságtól, Lenke már egyedül árult a boltban.

- Kitettem a szűrét, - magyarázta vállát vonva anyjának, - úgyis ez volt az utolsó napja, már úntam, hogy itt rontja a levegőt. Nem is volt már szükség rá, hiszen már nem tanulhattunk tőle semmit.

Az igaz, hogy nem tanulhattak tőle semmit, de másnap reggel már érezték a hiányát. Reggel hét és nyolc között - mert hétkor mindennap pontosan nyitottak - az iskolába menő gyerekek nagy forgalmában azt sem tudták, hol a fejük. Negyed kilenckor mind a ketten lerogytak egy-egy székre, de onnan is minduntalan fel kellett állni, mert akkor következtek a hivatalba menők, később pedig a délelőtti vásárlást végző szakácsnők vagy háziasszonyok. Közben pedig fél-füllel mindig fel kellett figyelniök a félemeletre, nincs-e valami baj a nagymamával. Mert a nagymamával mindig baj volt. Ha egy percnyi szélcsend akadt a boltban, - nem a forgalom, hanem a folytonos szortírozó és rakosgató munka közepette, - és Etelka vagy Lenke felfutott a lépcsőn utána nézni a nagymamának, biztosra lehetett venni, hogy vagy eltört valamit közben, vagy az éléskamra körül settenkedik, nem tudná-e megkaparítani a rumos üveget, vagy a kockacukrot. Ilyenkor szépen rendbe tették az üveget, leültették kártyájához, vagy füzetes regényéhez és megint rábízták felügyelet nélkül sorsára, amit ő zúgolódva vett tudomásul, mert beszélgetni szeretett volna.

- Mondjad már, édes gyermekem, - kérdezte kibámulva a szemközti nagy bérházra, - hányan laknak ebbe a nagy házba?

- Kétszázharminckilencen, - felelte Lenke gondolkozás nélkül és már indult is lefelé a lépcsőn.

- Osztán monddjad, édes gyermekem, mifélek azok? Hivatalnokok, boltosok? Vagy úriemberek is laknak ott?

- Úriemberek nem, - szólt vissza Lenke és már el is tűnt a lépcsőn.

Aztán a lakást ki is kellett takarítani, ebédet is kellett főzni, vacsorát is kellett csinálni. Hiába keltek fel mind a ketten öt órakor, a dolog nem ment. Egy hétig tartott, míg ezt belátták, s egy újabb hétig, amíg Etelka ki is merete mondani. Lenke még makacskodott volna egy darabig, de hogy anyja kimondta az igazat, nem vitázhatott. Be kellett látni, hogy vagy cselédet kell venniök a lakásba, vagy elárusító kisasszonyt a boltba.

Ekkor bukkant fel a látóhatáron Otti. Mintha valami őrangyal vezette volna ide.

Egy délelőtt jött be a boltba névjegyet rendelni. Mikor odaadott egy régi névjegyet mintának, Etelka meglepve olvasta le róla: csikkeszteszi és horogszegi Bándy Ottilia áll. el. tanítónő.

- A Bándy Antal lánya! - kiáltott fel Etelka.

Az idegen hölgy ugyancsak meglepetve meredt a papírkereskedőnére.

- Az vagyok. Honnan tetszik ismerni?

Etelka megmondta, hogy kicsoda. Ebből egy óra hosszat tartó megbeszélés következett. Egyik felében ennek az órának Lenke is résztvett, mert közben megérkezett a postaigazgatóságtól. Ott igen fontos dologban járt. Kiszpekulálta volt anyjával, hogy az olyan vevők szempontjából, akik képeslevelezőlapot vesznek, fontos volna megkapni a bélyegárusítási jogot, mert az a vevő, aki a lapjára nem kap mindjárt bélyeget is, szívesebben megy a trafikba lapot vásárolni. Egyszóval Lenke megjött a beszélgetés kellős közepébe. Az előzményeket összefoglalták neki tíz mondatban, aztán - szórványos vevők által megszakítva - hárman folytatták az izgalmas társalgást. Bándy Antal, Otti apja, úgynevezett szegény rokon volt, Jásznagykunszolnok megye árvaszékehez dugták be kis tisztviselőnek, ott is halt meg, semmi örökséget egy pipatóriumon és számos évfolyam bekötött Természettudományi Közlönyön kívül nem hagyván egyetlen leányára, Ottiliára, akit aztán kineveztek tanítónőnek. Hosszú szolgálat után sikerült felhelyeztetnie magát a fővárosba, itt azonban éppen most közölték vele, hogy nyugdíjazni fogják.

- Mégis csak csodálatosak az élet útjai. Ma reggel, mikor felkeltem, igazán nem hittem volna, hogy felfedezlek benneteket egy papírkereskedésben. Tudtam rólatok még régi időkől, azt is hallottam, hogy az urad elesett, de azt hittem, még a birtokon gazdálkodom.

- Ez jobb birtok, - vetette ellen jókedvűen Lenke.

- Gusztusos bolt, képzelem, milyen kedvvel csináljátok. No, fog csodálkozni a két Recsky-gyerek, ha ezt a bámulatos véletlent elmondom nekik.

- Két Recsky-gyerek? Miféle két Recsky-gyerek?

- A Recsky Gazsi fiai. Nem ismertétek Recsky Gazsit? Nektek duplán is rokonotok volt, mert nekem külön is rokonom volt. Bándy-lány volt az anyja.

- Tudom, tudom, boldogult uram emlegette néha. Dúsgazdag ember volt, de színésznőt vett el feleségül.

- Igen, egy vidéki primadonnát. Hát kérlek, én egyszer Cirkvenicában voltam nyáron és ott valami nyaraltatási gyermekcsoportban véletlenül két fiút hallottam beszélgetni, Egyik a másikat Recskynek szólította. Beszédbe elegyedtem a fiúval és kitűnt, hogy a Recsky Gazsi

árvája. Kis öccsével együtt ott nyaralt Cirkvenicában, a gyámja szerezte be abba a nyaraltatási akcióba. Egészen csöpp két gyerek volt. Én tovább is törődtem velük, érdeklődtem irántuk, meghívtam őket vasárnapi uzsonnára. Nagyon érdekes története volt mind a két gyereknek. A nagyobbik kadétiskolás lett, a háború után aktív tiszt. De aztán kimaradt a katonaságtól, mert a kommün utáni időkben valami zavaros terrordolgokba keveredett. Pedig nagyon kedves, derék gyerek. Most hányódik itt Pesten. A kisebbik tizenhatéves volt kommünkor, akkor kimaradt az iskolából, megpróbált hazaszökni a gyámjához. Nem sikerült. Vasúti ütközőkön utazott ide-oda, most az is itt lézeng Pesten, iskolai végzettsége nincsen. De kijártam neki egy kis állást, felvették a dohányjövédékhez. Igaz, hogy csak a napszámosi létszámba az egyik raktárhoz, de mivel nagyon szép írása van, benyomták az irodába. Most heti napszámot kap, de hivatalnoki munkát végez. Igen kedves, jó gyerek ez is. Úgy szeretem őket, mintha a saját gyerekeim volnának. Nekem sohase volt gyermekem, most már nem is lesz.

Etelka és Lenke egymásra néztek. Percről-percre jobban szerették ezt a horgos orrú, csunya vénkisasszonyt. Etelka folytatta a kérdezősködést.

- De hát mi lett a vagyonukkal? Gazsinak négyezer holdja volt Békésben.

- Az még meg is volt, mikor meghalt. Pár hét múlva meghalt a gyerekek anyja is. A gyámjuk Keresztessy Bálint lett, az a képviselő. Keresztessy még a háború alatt eladta a birtokot. Kitűnően adta el, az árvaszék maga is nagyon helyeselte az üzletet. A fiúknak hatalmas készpénzvagyonuk volt az árvaszéknél a birtokeladás után. Majdnem az egészen hadikölcsönt jegyezték, a többi devalválódott. Hiszen ismeritek az ilyen történeteket. Húsz fillér nem sok, de most annyi pénzük sincs.

- Hozd el ide azt a két fiút. Mert, remélem, gyakran fel fogsz keresni bennünket.

Ezt Etelka mondta. Lenke, akinek fürge esze már dolgozott, gyorsan hozzátette:

- Hozd el őket még ma, vacsora után. Veled is szeretnék valamit külön megbeszélni.

Otti megölelte, megcsókolta mind a két rokont, mikor elment. És vacsora után eljött ugyan, de a két fiú nélkül. Azokat egész nap nem tudta felhajszozni.

- Nem baj, - mondta Lenke, - majd elhozod őket holnap. Legalább nyugodtan megbeszélhetjük azt, ami délelőtt eszembe jutott. Mennyi nyugdíjad van, mennyi lakbért fizetsz, hogy élsz?

Otti habozás nélkül elmondta csendes kis életének igen szerény mérlegét.

- Hát hallgass ide. Gyere el hozzánk. Segíts nekünk a boltban és a háztartásban. Kosztod és lakásod meglesz, a nyugdíjadat megtartod zsebpénznek. Félre is teheted. Mamával már megbeszéltem, neki tetszik az ötlet.

Csak az első percben volt meglepetve Otti. A másodikban már tetszett neki a dolog. A harmadikban már túláradó boldogsággal gondolt arra, hogy amire titkon mindig oly sóváran vágyott s amit az élet eddig megtagadott tőle, azt most megtalálja: családja lesz.

Nem is várt elsejéig, nem kell ilyenkor sokat okoskodni. Másnap odaköltözött. A cselédszobát kinevezték az Otti lakosztályának. Estig szépen berendezkedett, harmadnap már ott állt a pultnál és tanult árulni. Most már ment a munka, mint a karikacsapás. Takarítani és főzni is rendesebben tudtak, a boltban is kevesebb volt a torlódás, a nagymamára is jobban tudtak vigyázni.

A két fiú is eljött. Bizony kopottak voltak szegénykék és nem igen látszott rajtuk, hogy túl lettek volna táplálva. Elfogódottan ültek jó darabig, a kezüket nem tudták hova tenni, de aztán a környezet vidám közvetlensége és különösen az a tapasztalás, hogy itt is elszegényedett, előretörő emberek vannak, megoldotta feszültségüket. A végén már tréfáltak is. Kivált Bódi, a

kisebbik, aki alacsony, zömök kis zsák volt és ugyanakkora uborka-orrot hordott, mint Otti. Valami jóízű, bumfordi humor lakott ennek a fiúnak furcsa külsejében, de hűbélis, derűs belsejében is. Akármicsoda számárságot mondott, azon muszáj volt nevetni. A másik fiú, Gyuszi, egész másféle volt: szabadjára eresztett fantáziával a világon mindenben szenzációt látott, óriási érdeklődéssel tudott a legcsekélyebb dolgokon csodálkozni és mindig azzal a jelzővel foglalkozott, hogy „amerikai”. Amerikai gyorsasággal épült a bérház, amelyet aznap délelőtt látott. Amerikai arányokban bontakozott ki a telekvásárlás, amelynél, mint telekügynök, amerikai arányokban óhajtott meggazdagodni. És valami amerikai csakugyan volt benne, mert húszezer és harmincezerpengős közvetítési díjakat egyelőre nem keresett ugyan, de a legbámulatosabb úton-módon, állandó futkosással és lihegéssel, öt pengőt, tíz pengőt mindig tudott keresni.

Ahogy Lenke Ottit vonta bele az üzletbe és a háztartásba, ugyanúgy Etelka kieszelte, hogy a két fiút odakapcsolja, mégpedig mindenkire hasznos módon. Mindenekelőtt elment abba a hónaposszobába, ahol a két fiú lakott, egyik az ágyban, a másik a diványon. Ott egy kis rendet csinált, beszélt a szállásadónővel, megnézte a fiúk fehérneműjét, adott nekik ajándékba két törülközőt és egy cipőhúzó. Aztán Lenkével és Ottival folytatott hosszú megbeszélés után egy este kihirdette a határozatot: a két fiú ezentúl itt fog kapni ebédet és vacsorát; amit keresnek, azt kötelesek Etelka kezéhez beszolgáltatni és Etelka szabja meg, mennyi zsebpénzt kapnak belőle mindennap villamosra, meg cigarettára. Mert Bódinak járt ugyan valamelyes cigarettaadag a dohányjövedéktől, mint ottani alkalmazottnak, de azzal - valljuk meg a titkot - panamázt. Eladta egy volt osztálytársának rendszeresen, rendes trafikáron, maga pedig bátyjával együtt sokkal olcsóbb cigarettát szívott. Így is sikerült egy kis mellékjövedelemre szert tenni.

Lassanként kialakult a megnépesedett család élete. Hatkor keltek, hétkor már nyitották az üzletet. Az előbbi tulajdonos csak félnyolckor nyitott, ők hétkor. A haditervet minden napra már előző este megbeszélték: hova kell menni tárgyalni, vásárolni, információt keresni, ki megy ide, ki megy oda, ki marad az üzletben és meddig, ki főz és mit. Kettőtájban megjött a két fiú éhesen, mint a farkas. Mindennap más volt a három nő közül a déli inspekciós, aki a két és három óra közötti csendes időben a boltot őrizte és a szórványos vevőket kiszolgált, míg a többiek odafent ebédeltek s a délelőtt eseményeit nagy elevenséggel megtárgyalták. Aztán a két fiú elment dolgozni, következtek a délutáni forgalom órái, majd pedig a vacsoraelőtti munka, a leeresztett redőnyök mögött: új áru szortírozása, betűzése, kirakatrendezés, számolgotás. Megint jött a két fiú, most már az udvar felől, és következett a nap legkellemesebb része, a vacsorautáni családi beszélgetés. Ilyenkor gyakran megjelent Miklós is, aki különben napközben is benézett öt percre, egy negyedóra. Esténként többször volt rajta szmóking, mint utcai ruha.

- Hova megy ma este? - kérdezte Lenke.

És Miklós valami ismertebb lipótvárosi familiát nevezett meg rendszerint. Gyakran meghívták ide is, oda is, mert kitűnő táncos volt, pompás bridge-játékos és igen csinos fiatalember. Ő pedig sietett a meghívásokat elfogadni és új összeköttetéseket kiépíteni, mert ahogy magyarázni szerette: az a jó üzletember, aki tisztában van képességeivel, valamint akár öröklött, akár szerzett előnyeivel, és azokat a hétköznapi élet minden vonatkozásában ügyesen értékesíti.

- Óriási különbség van abban, - szokta fejtegetni, - hogy ha valamilyen ügyben felszólítok telefonon egy bankdirektort, azt mondom-e neki, hogy „kérem szépen, méltóságos uram”, vagy azt, hogy „nézd, kérlek, Palikám.”

Lenke nem nagyon szerette ezt a felfogást és nem egyszer parázs vitát is rendeztek e kérdés körül. De hogy kinek van igaza, azt inkább csak a valóság próbája döntötte el, és egyelőre Lenkének is igazat adott az élet, Miklósnak is. A Lenke dolgai a papírüzletben majdnem

mindig sikerültek. Ha valami új dolgot főzött ki anyjával, azt úgy megrágták, hogy nem igen kockáztattak az üzleti mozdulattal semmit. Viszont úgy látszott, hogy Miklós boldogulási rendszere, amely rokonságra, tegeződésre, bridge-barátságra igyekezett egy-egy üzleti ötletet építeni, szintén jónak mutatkozott. Miklós sohasem volt zavarban, mindig olyan volt, mintha skatulyából húzták volna ki, mindig jókedvűen jött és jókedvűen ment, és vége-hossza nem volt üzleti tipjeinek.

Egy este kitűnőnek látszó üzleti ajánlattal jött. Annak a rádiócégnek, amellyel összeköttetésben állott, hirtelen párezer pengő forgótőkére lett szüksége. Az egyik cégtulajdonos késznek nyilatkozott, hogy a kölcsönt betábláztatja tehermentes Eötvös-utcai bérpalotájára első helyre és még két jó kezest is állít, amellet a bankkamatnál jóval magasabb kamatot fizet. Etelkát érdekelte a dolog, mert az a pénz, amely most bankban hevert, többet is hozhatott volna. Lenkének is tetszett elvben a dolog, annál inkább, mert a bolt minden figyelmét és energiáját lefoglalta és nem ért rá a pénz valamilyen jobb elhelyezésén törni a fejét. Etelka tehát már másnap elment a rádiósokhoz. Pompásan berendezett irodát talált ott, a jólmenő üzletnek s a tulajdonosok gazdagságának minden külső jelével. A telekkönyvnél is járt, a ház valóban tehermentes volt, a kamatajánlat pedig nagyon előnyös. Néhány nap alatt lebonyolították a dolgot. Etelka a Miklós rendelkezésére bocsátotta a pénzt. Egy részét egy negyedévre, egy részét kilenc hónapra. Ezek a dátumok voltak ugyanis a Hanauerrel kötött szerződés lejáratái. A bankban nem maradt több, mint pár száz pengő forgópénz, ami a papírüzlet folytatásához nélkülözhetetlen volt. És még valami: az a négyezer pengő, amelyet minden üzleti vonatkozás alól kivettek. Ezt a négyezer pengőt Etelka a Lenke kelengyéjére szánta. Ha majd férjhezmegy.

- Tudja, mit gondoltam, - mondta Miklós Etelkának, - meg kellene Lenkét lepnünk. Adjuk oda az ő négyezer pengőjét is a rádiósoknak és tábláztassuk a legelső helyre külön kölcsönnek. A kamat legyen az övé, azt az ő tudta nélkül bankszámlára tesszük. Ha majd négyezer pengő helyett ötezer pengője lesz, megmondjuk neki. Mondjuk névnapkor, vagy születésnapkor.

Így is történt. A kölcsön igen jónak bizonyult. A rádió cég gépszerű pontossággal fizette havonta a kikötött kamatokat és pontosan elküldte a Lenke külön pénze után járó kamatot is. Etelkának nagyon kezdett imponálni Miklós. És maga is természetesnek találta, hogy Miklós amolyan félhivatalos vőlegénynek tekinti magát. A jövőt jónak és megnyugtatónak találta. A bolt, bár igen lassan, de kezdett menni. Ha a napi kasszát összehasonlította az előző tulajdonos könyveiben a megfelelő tavalyi napi kasszával, boldog ujjongással tapasztalta, hogy bevétele felülmulja a tavalyit, pedig az egész világ, sőt a környéken minden személyesen ismert boltos azon panaszkodott, hogy milyen rohamosan romlanak a viszonyok. Szerződése jó pár évre biztos volt, mindnyájan kitűnő egészségnak örvendettek, a két fiú jól viselte magát és aki szívének teljes melegségét foglalta el: Lenke jókedvű volt, csinos, mindig talpraesett, tele életkedvvel és olyan tehetséggel, amely néha úgyszólván elképesztette. Ha tehát elképzelte, hogy az ügyeiben ügyesen és életrevalóan evickélő Miklós egy-két év múlva elveszi Lenkét, nem érzett egyebet, mint hálát a sors iránt, amely földresujtott életét végül mégis csak a csendes és szerény megelégedésbe emeli fel.

- Mondd, fiacskám - kérdezte egyszer leányát, mikor egy vasárnap délelőtt kettesben elmentek sétálni a szigetre -, szereted te ezt a Miklóst?

Lenke könnyedén és jókedvűen felelt.

- Már én is akartam erről beszélni veled, mama. A dolog úgy áll, hogy én egy cseppet sem vagyok szentimentális. Tetszik nekem, jóképű fiú, nagyon kedves. És mindig látok benne valamit, ami apára emlékeztet. Vagyis az arcképre. Szívesen hozzá is megyek, ha meg-

becsüli magát és ha tovább is azt látom, hogy haladni tud a dolgaiban. De a boltot jobban szeretem. És hozzá is csak úgy megyek, hogy a boltot azért folytatjuk.

Etelka bólintott. Amit leánya mondott, az józan volt és helyes. Nem is tudta megérteni, mi az a megnevezhetetlen visszás érzés, amit Lenkének nem is beszéde, hanem könnyed hanghordozása keltett benne. Lenézett a Dunára üres tekintettel, igazi tekintetével magába mélyedt, lányságának arra az idejére, mikor Recsky Ödönbe olyan bolondul szerelmes lett. És valami megmagyarázhatatlan részvétet érzett leánya iránt.

Lenke, ahogy friss és délceg léptekkel mendegélt mellette, egyáltalában nem tette az olyan lény benyomását, akit sajnálni kell. Kacagott róla a fiatalság, az egészség, a derű, a jövő hite.

- Gyerünk már haza, mama, olyan éhes vagyok, mint egy vadállat.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Tömzsi, mokány fiatalember volt ez a Borbás András. Az bizony, a hajdani inas fia, aki most mint budapesti köz- és váltóügyvéd mutatkozott be apja hajdani úrnőjének, özvegy Recsky Ödönnének.

Úgy jött be az üzletbe, súlyos lépteivel, amelyek inkább illettek volna nála sokkal korosabb emberhez, mintha maga az anyaföld lépett volna be. Pedig nem volt éppen paraszti kinézésű. Szépen meg volt borotválva, sőt ami a férfiakat legjobban el szokta torzítani: az a késedelmesen nyírott haj, hátul, teljesen rendben volt nála. De egész habitusában volt valami alapos, valami nehézkes, valami nem egykönnyen tovább mozdítható. Aki szemügyre vette volna részletesebben, azt mondta volna, hogy csuklója és bokája vastagabb egy gondolattal az úri fajtából született gavallérokénál. A legfeltűnőbb volt rajta a koponyája, ez a gömbölyű, furcsa tatárfej, amely a szemlélőben két gondolatot keltett első látására. Először azt, hogy ezt a fejet nemigen lehetne beverni, mert a héja egyszerűen vasból van. Másodszor azt, hogy ez az ember nem európai, hanem valami különös ázsiai fajta, lehet, hogy tatár, lehet, hogy kínai, lehet, hogy kirgiz, de az bizonyos, hogy messzi, messzi keletről való.

Modora sem volt síma, inkább szegletes és darabos. „Jó gyerekszobája van”, - szoktuk mondani olykor egy-egy síma biztonsággal, harmónikusan mozgó emberről, még ha ostoba és műveletlen is. Ez a Borbás Andris okos volt és művelt, mégsem jutott róla senkinek eszébe az a bizonyos gyerekszoba. Mozdulata, járása, fordulása, nélkülözött minden hajlékonyságot. Egyszóval alulról jött, parasztfiú volt, ne tagadjuk.

- Nézd csak, ki van itt, - szólt Etelka a városból hazatérő Lenkének, - a Mihály inas fia. De talán nem is emlékszel Mihály inasra. Most hallom, hogy elesett a fronton, akárcsak apád. A fia itt ügyvéd Pesten.

Lenke kezét nyújtott a fiatalembernek. És ezzel olyat tett, ami Borbás Andrisnak eddig nem jutott ki. Etelka nem adott kezét a látogatónak. Nem mintha lenézte volna. Hanem, mert idegeiben egy bizonyos ösztönt hordozott. Olyan ösztönt, amely jóságnál, megértésnél, élet-szemléletnél erősebb.

- Szegény, öreg ügyvédünk feleségétől hozott levelet, - magyarázta tovább Etelka, - azt írja szegény asszony, hogy Andris igen ügyes ember, egy ideig az árvánmaradt iroda dolgait vitte Nyiregyházán, de aztán kicsi lett neki Macedónia és most idefenn nyitott irodát.

Lenke és Andris furcsán nézték egymást. A nyírszegi birtokos kisasszony állott szemközt a nyírszegi inas fiával. És matematikai nyelven szólva mind a ketten ellenkező előjellel álltak ott. Mert az inas fia úr volt, fővárosi ügyvéd, külsejéről ítélve, jómódú ember. A kisasszony azonban boltos-kisasszony volt, papírkereskedő-féle, köszöngető, kiszolgáló, fillér-leső. Sőt, volt valami még furcsább a helyzetben. Az következett volna ebből a helyzetből, hogy az inas fiával szemközt Etelka legyen a rátarti, Etelka, a nyírszegi kastély hajdani büszke asszonya, s ezzel szemben Lenke legyen vele a nyájas és közvetlen, az új világból való Lenke, a modern lány, akinek a háborúutáni világ alaposan felforgatta társadalmi szempontjait. Mégis, ami történt, pontosan a fordítottja volt ennek. Etelka, aki nem nyújtott kezét inasa fiának, kedves volt hozzá, jóságosan érdeklődő és őszintén nyájas. Például, tegezte, Lenke azonban, noha egyenrangú társadalmi ismerős gyanánt üdvözölte, rideg volt hozzá és tartózkodó.

- Mióta van idefent, Borbás úr? - kérdezte tőle.

Borbás úr nem hökkent vissza attól, hogy Borbás úrnak szólítja igen kimérten, az, aki kezét ad neki, és Andrisnak szólítja igen nyájasan, az, aki nem nyújtott neki kezét. Nyugodtan felelt, olyan nyugalommal, amely Lenkében azonnal heves antipátiát keltett.

- Egy fél éve vagyok fent. Elég jól indul a dolgom. Azért jöttem ide, mert tudom, milyen jó volt ez a család szegény édesapámhoz, és szeretném a hálámnak legalább valami kis részét megmutatni.

Lenke, mialatt bontogatta a hóna alatt hozott tekintélyes papírcsomag cukorspárga-csomóját, merev arccal válaszolt:

- Ön aligha tartozik nekünk akármilyen hálával. Talán édesatyja tartozott volna. De, aki elesett a fronton, az örökre mindenkivel szemben minden tartozásnak eleget tett, én legalább úgy gondolom. Milyen rangban szolgált boldogult édesatyja?

- Szakaszvezető gyanánt kezdte ugyanannál a századnál, ahol Recsky úr elesett. De közben előlépett, arany vitézségi érme volt és őrmester gyanánt temették el. Szegény, boldogult édesanyám nem is tudott betelni vele, hogy milyen nagy legény volt az édesapám. De hagyjuk ezeket. Hallom, nincs ügyvédjük.

- Kitől hallja? - kérdezte Lenke, még mindig a csomagot bontogatva és kissé félvállról.

- Édesanyja öngyűlöletéről.

Lenke hirtelen odakapta a fejét a beszélő irányába. Rátekintett. Furcsálta a kifejezést. „Édesanyja öngyűlöletéről.” Nem tudta volna megmagyarázni, mi kivetni valót talál ezeken a szavakon, mégis bosszankodott rajtuk.

A társalgás mereven és vontatottan ment tovább. A boltról beszélgettek. Inkább Etelka beszélt, mintsem leánya. Elmagyarázta nehézségeiket, sikereiket, jövő terveiket. Mikor azt fejtegette, hogy milyen fontos része az ő vásárlóközönségének a sok környékbéli iskolás tanuló, András megjegyezte:

- Én a nagyságos asszony helyén - mert úgy mondta, hogy „nagyságos asszony”, nem pedig „tekintetes asszony” - azon tünődnék, hogy a két nyári hónap alatt milyen cikket lehetne bevezetni, ami a megcsappant iskolásforgalmat pótolja. Gondolom is, hogy mi lehetne az. Mikor idefele jöttem, sok gyereket láttam dadával. Mennek le a Duna felé sétálni, ahol jobb a levegő. Van a közelben játékkereskedés?

- Tudtommal nincs, - felelte Etelka, erősen figyelve az ifjú ügyvéd szavaira.

- Tessék bevezetni a játékot. Nyáron az valószínűleg kelendő lesz.

- Érdekeset mondtál, Andris. Ezt meg fogjuk gondolni. Lenke, erről részletesen kellene beszélgetnünk.

Lenke bólintott rá.

- Nekem is úgy tetszik, hogy az ügyvéd úr ötlete jó ötlet. Ami jó, az jó.

Volt valami sértő benne, ahogy ezt mondta. Mintha ez lett volna a hangjában: „Én igazságos vagyok és az ilyen jelentéktelen ember gondolatát is értékelni tudom, akihez nekem a világon semmi közöm nincsen.” Borbás Andris aztán ajánlotta magát azzal, hogy vacsora után tiszteletét fogja tenni a lakásban, mert Etelka mégis hasznosnak gondolta, ha az adóügyeit, meg egyéb ilyen jogi érdekű dolgait egy kicsit átbeszéli vele. Mikor elment, Etelka kutatva nézte lánya arcát.

- Kicsit kurtán-furcsán bántál ezzel a fiúval, drágám. Annyira ellenszenves neked?

Lenke vállatvont.

- Dehogyan ellenszenves. Nekem ő egyszerűen levegő. Különbözik értelmes embernek látszik, csakugyan jó lesz, ha néhány dolgot megtárgyalunk vele. Csak azt nem szeretném, ha mint jó ismerős kezdene viselkedni. Éppen elegendő vagyunk, mihozzánk ne járjon senki.

Így jelentkezett Borbás András első ízben Recskeyéknél, így lett a Recskey-féle papírkereskedés hivatalos ügyvédje. Gyakran jött, hacsak tíz percre is, éppen úgy, mint Miklós, akivel hamarosan összeismerkedett. Össze is barátkoztak; Miklós tüntető jóindulattal tegezte az inas fiát, jelezvén, hogy neki semmiféle előítélete nincsen. A két fiúval is összebarátkozott, de legmelegebb barátságba Ottival került. Ahogy belépett a boltba, Otti arca azonnal felragyogott. Mint ahogy elsötétült, mikor Miklós jelent meg az üzletben. Miklóst ki nem állhatta. És ebből nem is csinált titkot. Így cikáztak keresztül-kasul a papírbolt kis körében a barátságok és ellenségeskedések és Etelkának, aki valóságos királyné gyanánt hordta közöttük a veleszületett méltóság tekintélyét, módjában volt, hogy bölcs uralkodó gyanánt elvegye egy-egy megjegyzés életét, ha társalgás közben paprikás lett a hangulat.

Leggyakrabban Lenke kapott össze Andrissal. Mennél jobban összebarátkozott a fiatal fiskális a család minden más tagjával, annál jegesebb hidegséget tanúsított iránta Lenke. Minden látható ok nélkül. Nem egyszer történt, hogy Etelka is megsokallta a Lenke rideg magatartását és megjegyzést is tett rá. De András jókedvűen elhárította a pártfogást, viselkedésében volt valami megrendíthetetlen nyugalom, amellyel Lenke szúrásait fogadta és nem vette tudomásul.

- Olyan vagy te, András - mondta egyszer Etelka -, mint a mi hajdani házőrző komondorunk Nyírszegen. Azzal tett úgy Lenke kicsikorában, mint most veled. Tépázta, gyötörte, macerálta. Az a nagy, bolond állat meg csak tűrte valami nagy nyugalommal.

András arcán nem mozdult meg egy vonás sem. Közömbösnek tetsző hangon válaszolt:

- Az a kutya nagyon ragaszkodhatott... a családhoz.

Mielőtt a mondat utolsó szava elhangzott volna, Lenke hirtelen ellenségesen felkapta a fejét. Gőg villant meg az arcán, nem társadalmi gőg, hanem a fiatal leány gőgje, aki egy valómásnak tetsző célzást azonnal vissza akar utasítani. De mikor András befejezte a mondatot, nem volt mit visszautasítania. Ettől külön még nagyobb bosszúságra gyulladt. Az is mindig kihozta a sodrából, hogy egyre jobban lekötelezettnek kellett magát és mindnyájukat éreznie Borbás Andrissal szemben, mert az igen ügyes és hasznos embernek derült ki. Adóügyekben úgy harcolt, mint egy oroszlan. Mikor a régi tulajdonosnak eddig nem ismert olyan adósságai bukkantak fel, amelyekért a boltot fogták most perbe, pompás ügyvédnek bizonyult. És azt sem lehetett elfelejteni, hogy a papírkereskedés fejlesztésének ötlete, a játékarú bevezetése, szintén tőle származott.

Ez az ötlet kitűnően bevált. Lenke úgy rávetette magát az új üzletágra, mint vad nyomára a kopó. Napokon belül már ismerte a beszerzési forrásokat, az árakat, az egész üzletág természetét. Új kirakatot kellett rendezni, a boltban új polcokat kellett szánni az új áru tetszetős beállítására. És a dolog ment. A környékbeli gyerekek körében villámgyorsan elterjedt a szenzáció híre. A bolt megint nagyot ugrott előre.

Ebből keletkezett a Hottenbrühl-féle riadalom. A Recskey-bolt életében első jelentkezése a közvetlen és kártékony konkurenciának. Hottenbrühl úr a szomszéd bolt tulajdonosa volt, aki kosáráruval foglalkozott. Kosarakat és egyéb fonott holmit próbált eladni a közönségnek, de nem nagy sikerrel. Egyébként közeli rokona volt Hanauernek, a háziúrnak, a környékbeli mende-monda szerint már három szakmában ment tönkre, és rokona utolsó kísérlet gyanánt adta ki neki az egészen szűk kis helyiséget protekciós bérért. Ott üldögélt a boltjában reggeltől estig a feleségével, aki igen alacsony és igen kövér, vörösarcú asszony volt, folyton színházi hetilapot olvasott és csak az estét várta, mert lelkendezve imádta a mozi, meg a zenés kávéházat. A férjének is folyton csak a mulatságon járt az esze. Mivel a kosaras-üzletnek nem volt

telefonja, Hottenbrühl átjárt a papírület nyilvános telefonjához megbeszélését lefolytatni. Mivel az olyan nyilvános telefonnak, amely az üzlet homlokzatán a „zárt fülke” előnyét hirdeti, az a természete, hogy minden szót ki lehet hallani belőle, Etelkák pontosan értesülve voltak Hottenbrühl életmódjáról.

- Ennek okvetlen tönkre kell menni - mondta Lenke -, mert könnyű kiszámítani, mit hoz a nyomorult kis boltja. Hitelbe vásárol, drágábban kapja az árút, a forgalma rossz. És mégis minden áldott este elmegy moziba meg kávéházba. Hacsak napi négy pengőt számítok az ilyen lumpolásra, az havi százhusz pengő kiadás szórakozásra. Ennyit az a bolt nem bírhat el.

Ezt nyilván a vézna, kis fekete és kopasz Hottenbrühl is átlátta. Ezért gondoskodott ő is valami új üzletág bevezetéséről. Egy reggel Otti, mikor a Lehel-téri piacról hazajött a szatyorral, sápadtan és izgatottan lépett be a boltba. Mintha azt jött volna ujságot, hogy míg itt békésen kiszolgálják, odakinn ég a ház.

- Láttátok, mit csinált ez a csirkefogó?

- Kicsoda?

- Hottenbrühl. Bevezette a játékarut. Nézzétek meg a kirakatát.

Lenke hajadonfőtt kiszaladt az üzletből. Csakugyan: a gyékénypapucskok és fonott kosarak között egy csomó gyermekjáték díszlett a kirakatban. S a boltajtóban ott támasztotta az ajtófelet maga Hottenbrühl.

- Mondja - szólt rá Lenke harciasan -, hát van magának bőr a képén? Két lépésre a mi boltunktól konkurenciát csinál a saját ötletünkkel? Nem szégyelli magát?

Hottenbrühl vidáman vigyorgott.

- Nekem talán nem szabad?

Lenke szeretett volna nekimenni, hogy jobbról-balról egy-egy pofont kenjen oda az impertinens ábrázatra. De legyőzte az indulatát.

- Pukkadjon meg. Úgysem fog boldogulni, mert nem ért hozzá!

Azzal ment vissza a boltba. Nagy szenzáció volt ez nekik: konkurencia a közvetlen közelben. Egész nap ezt tárgyalták. Ezzel fogadták Miklóst, aki délelőtt benézett. Ezzel fogadták ebédkor a két fiút. Azok rögtön ajánlkoztak, hogy Hottenbrühlbe valamilyen ürüggyel belekötnék és rettenetesen megverik. Ezt a tervet azonban Etelka leintette. Aztán Andrissal közölték a vészes eseményt, aki nem szólt semmit, csak annyit, hogy utána fog nézni a dolognak, mit lehet csinálni. Vacsora után is ezt tárgyalták és szokatlanul sokáig voltak fenn. Megállapították Hottenbrühl rosszhiszeműségét. Hogy a játékarut bevezette, annak előkészítése nem mehetett egypár telefonbeszélgetés nélkül. Bezzeg azokat másutt bonyolította le, hogy rajtaütésszerűen támadhassa meg őket a konkurenciával.

Hottenbrühl másnap délelőtt úgy jött be megint telefonozni, mintha semmi sem történt volna. A három nő egymásra nézett. Fejüket csóválták a példátlan szemtelenségre. A kosaras csak vigyorgott. Még tréfálkozni is kezdett arról, hogy ők most már egyformát árulnak. És közben a játékok közelébe somfordált, szórakozottságot mimelve, elkezdte egyiket-másikat kézbevenni, árát nézni, piszkálni.

- Teszi le rögtön azt a játékot! - kiáltott rá Etelka.

- Véletlen volt - felelt vigyorogva Hottenbrühl -, már megyek is. Kisztihand.

- Mehet, de előbb fizessen két beszélgetésért negyven fillért.

- Csak egy volt.

- Kettő volt. Olvastam. Korábban keljen fel, ha minket be akar csapni.
- Hehehe, a hölgyek mindent észrevesznek.

Letette a negyven fillért és elment. Lenke ököllel fenyegetett utána.

- Csak azért is megmutatom, hogy nem fog nekünk ártani.

Most már kettős hévvel vetették rá magukat a játékokra. Etelka azt eszelte ki, hogy a babákat ők maguk öltöztetik, úgy sokkal olcsóbban állíthatják elő az árut. Lenke már másnap hozta a ruhátlan, kóccal töltött babatesteket. Ez a szórakozás kimeríthetetlen forrása lett, mert kedvükre tervezték a legtarkább kosztümöket a babáknak. Estélyiruhás babát csináltak, sportkosztümeset, úszóruhásat, mindenfélét, apró rongydarabokból, tollhulladékból, szövetmaradékból, hányódó lim-lomból állították össze a jelmezeket. És gyönyörködtek Hottenbrühl úrban, aki képtelen volt rájönni, hogyan adhatják Recskyék két pengőért ugyanazt a babát, amelyet neki a nagykereskedő nem ad kettő negyvennél olcsóbban.

A konkurrensok állandó harca egy napig sem maradt esemény nélkül. Ha kilesték, hogy egy nevelőnő, aki kisgyereket sétáltatott, véletlenül betért a szomszédüzletbe és ott játékot vett, egy óra hosszat tárgyalták az eseményt. A két Recsky-fiú, továbbá Miklós, meg Borbás Andris minden megjelenésük alkalmával részletes és izgatott helyzetjelentést kaptak. A verseny izgalma csakhamar őket is elragadta és most már mindenkinek, aki betette a lábát hozzájuk, első kérdése az volt, hogy mi ujság a konkurenciával.

Volt egy teljesen önzetlen résztvevője is ennek az izgalomnak, mégpedig Blau bácsi. Ez a Blau bácsi egy környékbeli kis irodának volt a vezetője, valamiféle kence-vállalat irodájáé. Lenke valahogy kiszaglászta ezt az irodát, felment oda és ajánlatot tett az összes irodaszerek ellátására. Blau bácsi döntött az ügyben, mégpedig úgy, hogy az egész szükségletet hivatalosan Recskyéknél rendelte meg. Különös kis ember volt Blau bácsi, borotváltarcú, teljesen kopasz és inkább látszott valamelyik kabaré komikusának, semmint irodavezetőnek. A beszéde csupa móka volt, mozgása, modora csupa figura. Ha bejött a boltba és elkezdett tréfálni, mindnyájan halálra kacagták magukat. Legjobban Lenkével barátkozott össze a furcsa, komikus kis zsidóember.

- Szálem alejkum - mondta, mikor belépett, aztán tréfásan megjátszotta, hogy még sohasem volt itt, -, kérem, ez a Recsky-féle papírkereskedés? Egy nagyobb rendelést szeretnék feladni. Különben inkább elmegyek a szomszédüzletbe, ott szebbek a játékok és olcsóbbak.

Indult is kifelé, mímelve, hogy elmegy. Ők kacagtak. Lenke utána kiáltott:

- Halló, halló, jöjjön csak vissza, szép, fiatal arisztokrata!

Blau bácsi visszajött és szertartásosan meghajtotta magát.

- Gróf Blau vagyok. Hercegnő, hogy van? Hoztam egy kis rendelést.
- Óriási - szólt Lenke, ahogy az átvett ívre rápillantott -, maga nem gróf, maga angyal!
- Angyal, csak egy kicsit öreg.

- Maga öreg? Nem látszik többnek harmincnál.

- Ez már beszéd. A bókért ajándékba megsúgok egy titkot. Ezt az úgynevezett amerikai naplót a maguk elődje tizennyolcért adta. Mért adják maguk tizennégyért?

- Hát Blau bácsi - szólt Lenke elragadtatva -, ha maga nem volna ilyen fess fiatalember, most megcsókolnám. De még félreérti.

- Mi az, hogy félreérttem? A jövő hónapban esküdhetünk.

- Azt elhiszem. A pénzemet akarja. El van téve négyezer pengőm kelengyére. Honnan tudta meg?

- Micsoda? Négyezer pengő? Szívem az öné. Még ma este beszélek a feleségemmel. Beszélek? Ordítok. Olyan nagyot hall, mint az ágyú. De különben nem is beszélek veled, egyszerűen áttérek a mohamedán vallásra. Mi van a konkurenciával?

- Megpukkad. Az előbb itt volt telefonozni, mikor egy vevő négy ötven ára játékot vásárolt.

- Éljen. Csak tovább. A rendelt holmit kérem holnap tizenegyig. Nekem most menni kell. Holnap pont délben legyen a török követség a dispenzáció miatt. Gudbáj!

És eltipegett a kis öreg, derült arcokat hagyván maga után.

Körülbelül ez volt az az idő, mikor egy napon betévedtem a papírüzletbe, és mint már elmeséltem, megismerkedtem Recskyékkel. Gyakran elnéztem hozzájuk és közvetlen szemlélője, vagy izgatott elmondásból friss hallgatója lettem annak a viharos esetnek, mikor egy hajszál híján elvesztették a pompásan megszervezett és bevezetett boltot. A nagy riadalom mindössze két nap alatt zajlott le. Ennek a két izgalmas napnak a történetét kell még elmesélnem a következő fejezetekben.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Kezdjük annak a napnak reggelén, mikor a vételár utolsó részletét kellett kifizetni. Etelkának nagyon jókedve volt, mikor kinyitották a boltot. Ha a vételárat teljesen kifizette, a bolt most már minden fenntartás nélkül az övé. És micsoda egy remek bolt ez: a forgalom hatvan százalékkal nagyobb, mint tavaly ilyenkor. A hivatalok és irodák, amelyek állandóan innen rendelik a holmit, egyre szaporodnak. Recsky Ödönné már személyes tekintélynek számít a környéken: gyakran bejönnek hozzá ügyes-bajos asszonyok, elpanaszolják intim családi dolgaikat és tanácsot kérnek.

Friss kedvvel kezdte reggel az eladást Etelka. És mindjárt óriási személyes sikert aratott egy eladási bravurral.

Bejött egy sportsapkás, külvárosi gavallér, akinek feltűnően vörös haja volt. Képeslevelezőlapot kért.

- Tájékoztatót vagy jeleneteket tetszik parancsolni? - kérdezte Otti.

- Jeleneteket.

Otti elébe tett egy nagy halmaz lapot abból a fajtából, amelyen egy fiatal ember és egy fiatal leány mindenféle ábrándos helyzetben ábrázoltatik. Vagy holdfényes kertben a padon fogják egymás kezét, vagy nyári tóparton a virágos fűvön ábrándosan nézik egymást. A gavallér sokáig válogatott. Nem találta, amit keresett.

- Kérem szépen, nekem olyan lapra volna szükségem, hogy egy fiatalember benéz egy ablakon és meglátja, hogy ott ketten csókolódnak.

Otti segítette keresni. És rövidesen nagy diadallal megtalálta. A fiatalember azonban a fejét rázta.

- Ez megfelelne, csak egy hibája van. Aki az ablak alatt áll, az fekete. Nekem olyan kellene, amelyiken ez a benéző fiatalember... ez...

Otti átlátta a fiatalember egész szerelmi regényét és kiegészítette a mondatot:

- Vörös.

Ekkor lépett közbe Etelka, aki már előbb is figyelte az ügyet.

- Dehogy vörös, miket beszélsz, aranszőke. Úgy-e, aranszőke legyen?

- Igen, - felelt a gavallér hálásan és szemérmesen, - valami olyan.

Otti sajnálkozva kutatózott a levelezőlapok között.

- Aranszőkével nem szolgálhatunk.

De Etelka már el is tolta onnan gyöngéden. Átvette a vevőt maga.

- Kérem, a bajon uraságod könnyen segíthet. Mindennek meg lehet találni a módját. Tessék ennek a benéző fiatalembernek a haját megfesteni. Szolgálhatunk nagyon szép aranyfestékekkel. És kitűnő ecsettel, valódi szőr, elsőrangú minőség. Ha uraságod a lapot szépen kijavítja, akkor a lap nagyon ízléses lesz, azonkívül az illető, akinek méltóztatik elküldeni, azonnal figyelemzettel lesz a benéző embernek a hajszínére.

Már szedte is le a polcokról a holmit. Aranyfestéket. Ecsetet. A gavallér habozott.

- Igen ám, kérem, de amit ráfestek, az lekopik a postán.

- Úgy van. Tehát betesszük egy szép, ízléses borítékba. Tessék egy ízléses boríték. És talán hátul a borítékra ragasszunk egy kis képet, az most nagy divat. Itt ez a nagy mappa, ebből lehet válogatni. Talán lehetne... ezt a kígyót...

És lélekismerő pillantással nézett a vevőre, aki elpirulva, de mohón kapott az ötleten.

- Kígyó! Az nagyon jó! Hűtlen kígyó, az nagyon jó!

És letett egy pengőt. Etelka villámgyorsan adott össze:

- Harminc, negyvennyolc, ötvenegy, hatvanegy, nyolcvanöt. Meg tizenöt, az száz, köszönöm, jó napot kívánok, legyen máskor is szerencsénk.

A vörös fiatalember elment, Etelka pedig boldogan szólt oda Ottinak:

- Látod, te ezt már elengeded volna. Jaj de örülök. Kezdek beletanulni ebbe a mesterségbe. Mintha soha életemben mást nem is csináltam volna.

Örömben úszott az egész bolt. És a további örömet hozta Lenke. Megérkezett a toloncházból, ahova már reggel kiment. Most azt a hírt hozta onnan, hogy pengőjével tud kitűnően felöltöztetett babákat kapni, amelyekért nyugodtan elkérhetnek két pengőt. Toloncházi nők csinálják a babákat, nagyon jók. Mindjárt hozott is magával hatot. Mindjárt rájuk is tette az árat és rakta ki őket a kirakatba. Közben szüneteket tartva a vevők miatt, nagy szenzációt terjesztett anyja elé. Egy új koncepciót. Mert volt már neki eddig több is. Ilyen volt a jutalom-blokk. Minden vásárló kapott egy blokkot, ha negyven filléرنél magasabb összegért vásárolt, mégpedig a vásárlási ár egy piciny százalékáról. Aki összegyűjtötte a blokkokat, azokért is úgy vásárolhatott, mintha készpénzzel fizetett volna. Aztán azt is Lenke találta ki, hogy „minden vásárló gyermek kap ajándékba egy szem cukrot”. A tizedik utcából is idejött az a gyerek, akinek valami vásárolni valója volt. Most tehát Lenke előadta új koncepcióját. Ezeket az ötleteket ő hívta úgy, hogy „koncepció”.

- Az éjjel remek dolgot találtam ki, ahogy gondolkoztam. Részletre fogunk írkat eladni.

- Micsoda?

- Ahogy mondom. A gyerek bejön, megveszi az írkat és fizeti heti egy filléres részletekben. Én már az egészséget végiggondoltam. Először is az a részletre vásárolt írka húsz százalékkal drágább lesz. Aztán csak ismerős gyerekeknek adunk részletre írkat. Már látom az egészségek a körvonalait, ma, vacsora után, ki is fogom dolgozni.

Úgy örült, hogyha nem lettek volna vevők az üzletben, még énekelt volna is. Örült mindenki. Még a nagymama is örült. Fent a félemeleten megjelent a lépcsőfeljártnál, kezében a füzetes regénnyel. Mindenáron közölni akart valamit.

- Etelkám! - szólt le a boltba.

Etelka odasietett a lépcső aljához.

- Mi az, drágám? Szükséged van valamire?

- Képzeld, Rodrigo megtalálta a titkos fiókban a végrendeletet.

- Ne mondd, jaj de érdekes. Hát csak menj vissza és olvass szépen tovább.

A nagymama visszament és olvasott szépen tovább. Ők pedig szorgoskodtak tovább a boltban, amely most már, órákon belül, teljesen az övék lesz, teljesen kifizetve, kitűnően bevezetve, virágzóan, a legkitűnőbb perspektívát mutatva a jövőre.

- Miklós még nem volt itt?

- Még nem, pedig már nagyon várom. Ahogy hozza a pénzt, azonnal visszük fel Hanauernek. Micsoda érzés lesz!

Alighogy ezt kimondta, Hanauer lépett a boltba.

- Jó napot kívánok a nagyságos asszony és kedves családjának. Nekem most valami dolgom van a városházán, elmegyek hazulról, hát gondolom, benézek. Nagyságos asszony tudja, hogy ma milyen nap van.

- Hogyne tudnám. Hanauer úr ismer engem: a pénzt még ma meg fogja kapni.

- Na igen, hodne. Csak mondom. És hány órákor lesz meg az a pénz? Mert én egy óra mulva visszajövök. Azt is akarom még önök figyelmeztetni, hogy doktor Lórántnak ne tessenek a kezibe pénzt adni.

Doktor Lóránt volt a Hanauer ügyvédje és egyszersmind házgondnoka.

- Nem szoktunk mi Lóránttal ilyesmit tárgyalni, tudja jól Hanauer úr. Hálístennek olyan jó a viszony köztünk és olyan kényelmes ez a közelség, hogy mi már csak inkább közvetlenül érintkezünk Hanauer úrral.

- Nagyon helyes. Hát csak mondom, hogy doktor Lóránt én ma reggel kidobtam. Már nem házgondnok. Szabálytalanságok csinált. Többrendbeli szabálytalanságok. Micsoda idők vannak máma, az egész világtól elment az esze. Hát egy óra mulva benézek, de ha még nincs meg a pénz, ráér délután, egész délután itthon leszek Lilike lányommal. Kérem, az bámulatos, Lilike lányom angol levelet írt és az angol tanárnő azt mondja, hogy egy igazi, kimondott nyelvtelhetség. Egy angol levelet írt, egészen saját magától, abban egy hiba nem volt, de azt úgy tessenek venni: egyetlenegy hiba abban nem volt. Micsoda öröm az egy szülőnek, mi? Hiszen a nagyságos asszony is egy szülő, mi?

- Bizony, - szólt közbe gyorsan Lenke, - meg is érdemelne egy szép kis ajándékot az a drága Lilike. Tessenek csak nézni ezeket a díszbabákat. Most kaptuk őket a gyárból. Valódi francia áru.

Hanauer nézegette a babákat. Látszott rajta rögtön, hogy tetszenek neki. Megkérdezte, mibe kerülnek. Anya és leánya egyszerre feleltek, ugyanazon pillanatban. Azt a szót, hogy „három”, egyszerre mondták. De Etelka megállott a három után, Lenke pedig még folytatta: „három ötven”. Etelka nem jött zavarba, nyugodtan, lassan hozzátette: „és ötven fillér”. Hanauer nem alkudott. Kiválasztott két babát.

- Hát jó, ez a kettő pakoljanak be és küldjenek fel a Lilikének. És akkor a pénz úgy-e este hatig: ahogy ki van kötve. Mert az üzletben a rend a fő, nem igaz? Na, fogja örülni Lilike lányom. A maguk rokonja is megmondhatja, az a Herr von Gyöngyössy, ő ma délelőtt azt mondta, hogy soha még olyan angol kiejtés nem hallott, mint az én Lilikémnek.

- Hol mondta ma délelőtt? - kérdezte Lenke, látszólag közömbös hangon.

- Telefonozta neki. Mindig fel szokja hívni. Nagyon kedves ember a Herr von Gyöngyössy. Na hát szóval este hatig a pénz, alászolgája.

Elment Hanauer és Lenke erőltetett jókedvvel ünnepelte a remekül eladott két babát. Öt pengőt kerestek tisztán a két babán. De Etelka anyai szemét nem csalta meg a hangos jókedv. Tudta jól, hogy lányát éppen úgy meghökkenettette, mint őt magát, Hanauer elejtett megjegyzése, hogy Miklós „fel szokja hívni Lilikét”. Erről nem tudtak, Miklós erről soha nem tett említést. Hogy Lilikét személyesen ismeri, azt tudták mindnyájan, kellett is, hogy ismerje, hiszen egyszer-kétszer, mikor a bolt nevében holmi ügyes-bajos dolgokat ment fel megtárgyalni Hanauerrel, természetesen Lilikével is találkozott. De hogy sűrű telefonérintkezésben van Hanauer Lilikével, az meglepő ujság volt anya és leánya számára egyaránt.

Végezték dolgukat a vevőkkel és nem tett megjegyzést egyikük sem. Csak jóval később, mikor úgy adódott, hogy éppen nem volt kit kiszolgálniok, szólalt meg Etelka:

- Azon gondolkozom, fiacskám, hogy ezt az eljegyzést sem kellene már halogatni.

- Minek az, - felelte nyugodtan Lenke, - mi tudjuk és ez elég. Sőt a környéken mindenki tudja. Az egész város tudja. Biztosan a miniszterelnök is mondta már ebédnél a családjának: hallottátok, Gyöngyössy Miklós elveszi ezt a Recsky Lenkét.

- Te csak tréfálg, fiam, örülök, ha jókedved van, de én szeretném azt az eljegyzési kártyát kinyomatni.

- Milyen könnyelmű vagy. Hát nem kár azért a kartonért?

- Nézd, most már sok mindent meg is kellene beszélni Miklóssal. Hogy lesz a lakással? A kelengyédet is ki kellene egészíteni, még sok egyéb kérdés is van, hiszen nem beszéltünk még semmiről.

- Anyuskám, - szólt Lenke nevetve, - neked bolhát tett a füledbe, amit ez a vén Hanauer elejtett. Ne félj, nem maradok pártában. Ha Miklós itt-ott elbolondozik, az engem nem izgat. Annál több eszem van. Nem jelent az semmit. Miklós csak jöjjön szépen rendbe, verjen egy kis gyökeret ebben az új világban, nem kerget bennünket a tatár.

Nem folytathatták a beszélgetést, mert egy irodakisasszony jött be, aki csak úgy hajadonfőtt szaladt át egy közeli hivatalból, és tíz ív tartozik-követelt vásárolt. És közben megjelent az első ebédkosztos, Bódi.

- Jézusmária, - csapta össze a kezét Etelka, - már ilyen késő van?

Aztán félénken rápillantott Lenkére. Lenke ugyanakkor pillantott órá. Egyet gondoltak. Etelka ki is mondta:

- Mi van már ezzel a Miklóssal? Mért nem jön a pénzzel?

- Nem kell nyugtalankodni, - mondta rögtön Lenke, mintegy saját magának is válaszolva, - valami dolga akadhatott. Ő is tudja, mint ahogy mi tudjuk, hogy a pénz este hatig ráér.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Bódi igen nagy ujságot hozott. Mint napszámos került az irodába, ott megszerették, áttették a napidíjas létszámba és ma délelőtt főnöke közölte vele, hogy ki fogják nevezni. Bekerül a tisztviselőlétszámba.

- A jövő hónapban meglesz, - ujságolta lelkendezve, - a dohányjárandóságom is több lesz, felmegyek majd havonta százhusz pengőre. De az semmi. A miniszteri tanácsos azt mondta, hogy háromszáztíz pályázó között nekem van a legjobb minősítesem. Ha egy évig így marad, remélhetem, hogy ki fognak nevezni dohánybevéltó tisztnek Kisvárdára.

- Szabolcsba? - szólt Etelka. - Azt nem szeretem. Általában nem szeretném, ha elmennél vidékre. Nem lennél a szemem előtt.

Bódi nem kezdetett bele az önérzetes fogadkozásba, hogy ő már akárhol megállhat a lábán, mert jött a másik ebédkosztos, Gysuzi. A szenzációs Gysuzi.

- Elkéstem? Remélem, nem késtem el. A Nyugati mellett kéménytűz van. Hogy vagytok? Lehet, hogy holnap eladom az egyik telket a Pasaréti-úton, egy özvegyasszony veszi meg, villát akar építtetni. Két percentet kapok, háromezer pengő, már csak az aláírás kell. Nem tudtok valakit, aki jóban van az Erjedéstani Intézettel? Az Erjedéstani Intézet kint van a Herman Ottó-úton. Ott most kezdődik egy ecetmesterképző tanfolyam. Oda kellene nekem protekció a kísérletügyi főigazgatóhoz. Talán Miklós fog tudni valakit. És két házvétel is esedékes. És még van hat telek. Egyikből csak lesz valami, nem igaz? Ha csak egy is sikerül, meg vagyok csinálva. Nem kerestek telefonon? A Rákóczi-úton elesett egy ló, megállt a forgalom. Van valami ujság?

Mindezt egy szuszra, szenzációsan, vízözönszerűen.

- Képzeld, - szólt Lenke, - Bódit kinevezik. A főnöke mondta. Százhusz pengő havonta.

- És te nem beszélsz, - kiáltott rá öccsére Gysuzi álmélkodva, - hiszen ez fantasztikus szenzáció! Csak itt állsz és olvasol ilyen flegmatikusan?

Bódi egy zöld papirosra nyomott sportujságot vett elő és azt olvasta. Rendkívüli nyugalommal, vontatottan felelt bátyjának:

- Láthatod, hogy olyan izgatott vagyok az örömtől, mint egy örült.

És olvasott rendületlenül tovább. Olvasott volna, ha bátyja hagyta volna. Mert Gysuzi elővett egy cigarettát és Bódi orra alá dugta.

- Idenézz, pupák. Ma reggel egy törött szivarból tizenkét cigarettát csináltam. Ilyen portorico-cigarettát gyártsatok annál a dohányjövedéknél, ha tudtok.

De Bódi nem vett tudomást a dohányjövedékre vonatkozó tiszteletlen megjegyzésről. Rendületlenül olvasott tovább, a pultnak dőlve. Gysuzinak viszkedett ez a közöny.

- Nézzétek a fináncot, hogy el van merülve.

Bódi felnézett.

- Mondd ezt még egyszer, vigéc, hadd röhögjek.

Így piszkálták egymást minden áldott nap, egymást fináncnak és vigécnek gyalázva. De lelkük mélyén roppant büszkék voltak egymásra. És a szó szoros értelmében tűzbe mentek volna egymásért. Etelkán, ahogy nézte őket, hirtelen ellágyulás vett erőt. De ezt a világerő nem mutatta volna. Sőt, hogy palástolja, pörölni kezdett.

- Bódi, az Isten szerelmére, miféle pecsét az a nadrágodon?
- Rácseppent a gyertya, - szólt igen gyáván az előbb méltóságteljes Recsky Boldizsár.
- És belevakartad, te tökéletlen, te. Való neked tisztességes holmi. Ebéd után leveted, Otti majd itatóspapírral és forró vasalóval kiszedi a pecsétet.

Mentek fel ebédelni. Etelka ebédelt a nagymamával és a két fiúval. Lenke, meg Otti a boltban maradtak. Paszuly volt disznókörmel. A beszélgetés arról folyt, hogy Miklós minden pillanatban betoppanhat, hozza a pénzt, Hanauernek rögtön kifizetik az utolsó vételár-részletet, akkor aztán hajrá, még nagyobb gőzzel neki a boltnak, szervezni, fejleszteni. És ekkor Bódi furcsa megjegyzést tett.

- Etelka néni olyan gazdag lesz, mint Örs bácsi.

Etelka csodálkozva érezte, hogy elpirul. A Recsky Örs nevét évek óta nem ejtették ki a családban. Hosszú hónapok szoktak elmúlni anélkül, hogy Recsky Örs neki is eszébe jutott volna. És ime, a név pusztá említésétől, annyi esztendő után, még mindig lángba borul az arca. Mint legutóbb, mintegy négy hónapja, mikor Guszti említette. Akkor is éppen így belepirult. Guszti ugyanis valami telekközvetítés dolgában protekció kellett a Pesti Hazainál. Puhatolódzás közben arra bukkant, hogy Recsky Örsnek nagy befolyása van a Pesti Hazainál. Gondolt nagyot és merészet és felkereste Recsky Örsöt úriutcai lakásán. Örs már generális volt és évek óta Budapesten éldegélt. A jelentkező ifjú rokont idegenkedve fogadta, a protekciós levél megírását megtagadta és valami olyasféle megjegyzést tett, hogy vigéc még sohasem volt a Recsky-familiában. Azóta csúfolta a család Gyusztit vigécnek. A vigécnek két pengő segítséget kínált Recsky Örs, de Guszti sarkonfordult és köszönni is alig hogy köszönt, mikor az előkelő rokont azzal a fogadalommal hagyta el, hogy soha életében nem keresi fel többet. Kalandját mindjárt elpanaszolta Etelkának, aki a lelkére beszélt és megvigasztalta. Holott saját magát kellett volna inkább megnyugtatni. Örs, mint a multból hirtelen felbukkanó kísértet, napokra felforgatta egész valóját. Csodálkozva nézett önmagába: hát még mindig. És ugyanúgy csodálkozott most is, hogy ennyire elpirul a név pusztá említésére.

- Hogy jut eszedbe Örs bácsi? - kérdezte Bódit, magára erőltetett közömbösséggel.
- Benne volt egy képes mellékletben, amit ma reggel láttam. Vadászaton volt levéve valami grófokkal. Etelka néninek nem ír soha?
- Nem.
- Egyáltalában tudja, hogy Etelka néninek papírüzlete van?
- Nem tudom.

Már az ebéd végén tartottak. S a témát, amelyet Etelka különben sem szeretett volna tovább feszegetni, elvágta a nagymama szokott ebédutáni panasz. Olyan gyenge volt már a memóriája szegénykének, hogy ha megebédelt, rögtön elfelejtette. Egyszer csak sírni kezdett.

- Hát ezt csináljátok velem?
- Mit csinálunk veled, drágám? - kérdezte Etelka türelmesen.
- Mindenki ebédel, - pityergett kislányszerű panasszal a nagymama, - csak nekem nem adtok enni. Jobb volna már énnekem a sírban.

Nem vitatkoztak vele, nem mutatták meg neki használt tányérját, amelyről csak az imént evett, hanem adtak neki még paszulyt, és még disznókörmöt. De módjával, mert vigyázni kellett, hogy a másik ebédelő turnusnak is maradjon elegendő. Lenke és Otti jöttek ebédelni, a fiúk rágyújtottak és készülődtek elmenni, Etelka pedig ment a boltba. A nagymama még mindig szipákolva, de már megnyugodva, ebédelt tovább az új turnussal.

Recsky Örs, Recsky Örs, ez a név kalapált az Etelka néma gondolataiban, mint a szívdobogás. Vajjon milyen lehet Örs, megöregedett-e, a régi daliás gavallér-e, vagy megroggyant öregúr? De vevők jöttek és elterelték a messzi mult felé kalandozó gondolatokat. Jött a spárgás ember is, az egyetlen, akire a Recsky-papírkereskedés ráfizetett. Egy bélistára került hivatalnok volt ez, szegény pára, tüdőtagulásban szenvedő korosabb ember. Óbudáról gyalogolt be mindennap és hordta a nagy kosarat, amelyben spárgakötegeket tartott. Két felnőtt gyereket iskoláztatta ezekből a spárgákból. Etelka ennél az egy cikknél kivételt tett: drágábban szerezte be, mint szerezhette volna.

De mintha meg lett volna babonázva a nap. Kisvártatva megint Recsky Örs neve bukkant fel a boltban. Borbás Andris jött be az üzletbe megnézni, hogy mi ujság. Ekkor már Lenke is lent volt a boltban, Otti odafent maradt mosogatni.

- Voltam az adóhivatalban, - kezdte beszámolóját Andris, - megvan minden reményünk, hogy az adóalapot megint mérsékelni fogják. A Kőnig-féle keresetet is megcsináltam, de már nem kell beadni, Kőnig maga járt nálam tegnap délután és fizetett. Itt a pénz. Serényiék is kifizették a részletet. Nagyon kértek, hogy oldjuk fel a biztosítási végrehajtást, de én nem mentem bele. Van itt aztán egy dolog, amin lehetne keresni. Maguknak rokonuk ez a Recsky Örs, a felsőházi tag. Hát ez a Recsky Örs elnöke valami vízszabályozó társulatnak. Egy amerikai gépgyár itteni képviselője nem tud bejutni hozzá. Nem fogadja. Leutazott már a kastélyába is, idefent is próbálkozott, hiába. Ha valaki el tudná érni, hogy Recsky Örs fogadja, - csak annyit, hogy fogadja, semmi mást, - akkor lehetne ezer pengőt keresni. Megjegyzem, a dolog nem panama, mert ha Lenke...

Etelka közbeszólt:

- Ne folytasd, Andris. Recsky Örstől mi nem kérhetünk semmit. Akárkitől hamarabb kérek akármit, mint Recsky Örstől.

- De nézze, nagyságos asszony, ezer pengő mégis csak...

Itt Lenke vágott hirtelen közbe:

- Ne is erőszakolja, kérem. Ezzel az ügygel nem kívánunk foglalkozni.

Kurtán-furcsán hangzott a megjegyzés, sőt egyenesen ridegen. Abban a tónusban, amelyet Lenke a hajdani inas ügyvéd-fiával szemben használt, mindig volt valami ellenséges. Úgy látszik, Borbás Andris alkalmasnak látta a percet, hogy ezt tisztázza. Egyenes kérdéssel fordult Lenkéhez, akit egyszerűen Lenkének és nem Lenke kisasszonynak szólított.

- Mondja, Lenke, hajlandó nekem egy kérdésre őszintén felelni?

- Én kérdésekre csak őszintén szoktam felelni. Kivéve arra a kérdésre, hogy az áru nekünk mennyiben van.

- Az első tréfa, amellyel kitüntet. Köszönöm. Hát nézze csak, maga általában jókedvű és tréfás. Mindenkivel a világon elbolondozik, mindenkivel két perc alatt jóban tud lenni, de ha én felbukkanok az ajtóban, azonnal elkomorodik. Én vagyok az egyetlen élőlény, akit ridegségével tüntet ki. Még azzal a sváb kosarassal is tud tréfálni, akit a pokol fenekére kíván. Velem nem.

- És miért fontos ez magának?

- Mert a maguk ügyvédje vagyok. Az ügyvéd és a kliens közötti teljes harmónia nagyon megkönnyíti az ügyvitelt.

- Bocsánat, a harmónia teljes. Maga kitűnő ügyvéd, és mi nagyon hálásak is vagyunk magának.

- Ne térjen ki a kérdés elől. Mi az oka annak, hogy maga ki nem állhat engem?

- „Ki nem állhatom”, az túlzás. Mondjuk úgy, hogy... hogy idegen nekem.

- De miért? Talán az a baj, hogy az apám inas volt?

- Ez nálam nem szempont. Blau bácsi sem nagyon előkelő származású ember, mégis nagyon szeretem. Erről jut eszembe, a Blau bácsi irodájával az évi szerződés...

- Nix évi szerződés. Nem arról van szó. Arról van szó, hogy mi a baja velem.

Lenkének elfogyott a türelme. Feltűnő idegességgel tört ki.

- Ez a bajom magával! Ez a szívóssága, ez az agresszív erőszakossága! A természete! Nagyon megnyugtató dolog, ha az embernek az ügyvédje ilyen, de azontúl... azontúl, az más kérdés. Engem idegessé tesz, hogy olyan élelmes, hogy olyan makacs esze van. Ha magára nézek, a pók jut eszembe, amelyiknek a hálójából nem lehet kikecmeregni, mert akár jobbra fordul az alperes, akár balra, ott magának már előre elkészített szálai vannak. Ne csodálja, ha az ember önkéntelenül visszahúzódik. Remélem, nem bántottam meg ezzel, igazán sajnálnám, maga nekünk fontos ember.

- Szóval élelmes vagyok, - felelt Borbás Andris nyugodt jókedvvel, - az a baj. Maga nem élelmes? Maga nem szívós? Lássá. De nem ez a lényeges az én számomra. Hanem az, hogy az ilyen természetű embert nem szereti. Hát milyen szeret?

- Van olyan is, amelyet szeretek.

- Persze. Az önzetlent. A gavallérosat. Vannak olyanok is. Kedves emberek. Nem kényelmetlenek, mint én. Sohasem kell félni tőlük, sohasem támadnak. Ha baj van, olyan megnyugtatóan tudják mondani, hogy „majd holnap.” Meg azt, hogy „nincs itt semmi baj.” Meg azt, hogy „majd rendbejön, nem kell félni.” És felteszik a monoklit és... nagyon kedvesek no, el kell ismerni.

Lenke hangja most már komolyan nyers lett. Szinte gőgös.

- Ha Miklóstra céloz, akkor arra kérem, hogy szüntesse be ezt a filozófiát. Miklós nem ilyen. És ha ilyen volna is, majd az én kezemben más lesz. De mondom, nem ilyen.

Etelka odalépett hozzájuk. Félt, hogy megint összevesznek. De a közbelépésre nem volt szükség. Megszólalt a telefon és Lenke sietett oda. Mikor a hallózás után azt mondta, hogy „jó napot, Miklós”, Etelka izgatottan figyelni kezdett. És az arca ragyogóra derült, mikor Lenkét így hallotta beszélni:

- Rendben van a pénz? Na hála Istennek, már nem tudtuk, mi van magával. Hát csak siessen. Vizontlátásra.

Lenke is sugárzó arccal jött ki a fülkéből. Etelka pedig, mialatt egyik fiókban valami írások között keresgélt, megkönnyebbült hangon mondta:

- Jaj, de nagy kő esett le a szívemről. Nem mintha egy pillanatig is kételkedtem volna Miklósban, de az ember fáradt és ideges és képzelődik. De most már nem. Jaj de boldog vagyok!

- Anyuskám, - szólt Lenke rosszálló hangon, - te komolyan féltél!

- Az ember annyi bolondot összegondol. Nézd csak, te Andris, itt van az adásvételi szerződés, amit Hanauerrel kötöttünk. Te akkor még nem jártál hozzánk. Nézd meg egy kicsit. Lóránttal kötöttük, a Hanauer házgondnokával. Ja igaz, jó, hogy eszembe jut: Hanauer ma kidobta ezt a Lórántot valami szabálytalanságok miatt, nehogy szóba állj vele.

Andris arcán megvillant valami.

- Megürült a házgondnoki állás?

Rögtön megnézte az óráját. Aztán nem szólt semmit, belemerült a szerződés tanulmányozásába. Jó sokáig tanulmányozta, aztán fejcsóválva tette le.

- Nagy szerencse, hogy Miklós hozza a pénzt. A szerződést ez a Lóránt roppant ravaszul csinálta meg. Ha nagyságos asszony ma nem tudna fizetni, a két első részlete a vízbe esnék, és Hanauer szőröstül-bőröstül átvehetné a boltot. Bocsánatot kérek, de hogy lehetett ezt a fantasztikus szerződést aláírni?

- Miért ne írtam volna alá? Hiszen biztos volt, hogy ki tudom fizetni. A pénzem megvolt.

- Mégsem volt helyes. Ha most a pénzzel valami baj volna, Hanauer beülne a boltba, a nagyságos asszony pedig az eddig már kifizetett rengeteg pénz fejében elvihetné a lépcsőt, a polcokat, meg a pultot.

- De értsd meg, hogy fizetek! A pénz megvan! Ennél biztosabban még nem adtak ki pénzt soha. Nézz ide, írásom van. Ingatlanra van bekebelezve első helyen.

- Igen, - bólintott Andris, az újabb írást tanulmányozva, - ez a pénz biztosnak látszik. De tegyük fel...

Lenke diadalmas kárörömmel, élesen szólt közbe:

- De ne tegyük fel. Itt van Miklós.

Valóban Miklós lépett be a boltba. Elegáns volt, csinos, megnyerő. Lenke tüntető örömmel futott eléje.

TIZENHATODIK FEJEZET

- Szervusz, fiskális. Már az előbb is láttam, hogy itt vagy. Benéztem a kirakaton keresztül.

- Az előbb? - szólt Lenke csodálkozva. - Maga már erre járt? És nem jött be?

- Nem, előbb még fel akartam szaladni Hanauerhez, de nem találtam otthon. Ezt a kis ibolya-bokrétát hoztam Lenkének. És hogy a másik fiatal hölgy se sértődjön meg, itt van még egy.

Lenke is, Etelka is átvették a gáláns ajándékot. Lenke azonnal a mellére tűzte. És lopva Andrisra pillantott.

- Jaj, fiacskám, - szólt Etelka, - köszönöm, de ne ezt most... olyan izgatott vagyok a pénz miatt.

- Mért kell azért izgulni? Ennél jobb pénz nincsen. Hanauer nem járt itt? Beszélni szeretnék vele. Hogy a pénz rendben van.

Kiki idegesen kapta fel a fejét. Lenke szólalt meg, hangjában némi csodálkozással.

- Persze, hogy rendben van. Szó sem volt arról, hogy nincs rendben.

- Éppen az, - szólt Miklós, könnyedén cigarettára gyujtva, - nincs itt semmi baj. Megkapja a váltót és kész.

A két nő egyszerre kiáltott fel, megdöbbenve:

- Váltót?

- Igen, - szólt Miklós hanyagul, - ezek addig okoskodtak ott a rádió-üzletben, amíg eltelt az idő, és a bankok becsuktak. Van valahol egy hamutartó?

A két nő nem volt ilyen könnyed. Lenke megdöbbenve bámult rá. Etelka sápadtan szólalt meg:

- Miklós, az Isten szerelmére, nincs meg a pénz?

- Ugyan, hát hogyan volna meg. Csak jó ennek az öreg svábnak a legprímább rádió-cég váltója?

Most szólalt meg Borbás Andris.

- Miért váltó és miért nem csekk?

Miklós hallgatott. Andris várt egy kicsit és tovább kérdezett:

- És ha már nem csekk, hanem váltó, akkor milyen lejáráttal?

- Amilyennel akarom. Olyat fognak kiállítani, amelyet diktálok.

- Hogyhogy „fognak”, - szólt most Lenke, aki egyre sápadtabb lett, - hát váltót sem hozott?

- De, bocsánat, milyen váltót hoztam volna, amíg nem tudom, hogy Hanauerrel milyen váltóban állapodom meg?

Lenke megingott. Szédülés vett rajta erőt. Etelka azonnal szigorúan rákiáltott:

- Lenke! Szedd össze magad!

Lenke összeszedte magát. Végigsimította homlokát. Kihúzta magát.

- Nincs semmi baj, anyuskám. Hanauert kifizetjük az én pénzemből.

- Érdekes, - szólt Andris, - nem is tudtam, hogy magának van mobil négyezer pengője.

- Igen, van. Félretettük nekem kelengyére.

- Az nagy szerencse, - bólintott Andris, - ajánlom is, hogy ne sokat tárgyaljanak és változzanak Hanauerrel, hanem fizessék ki rögtön. Neki főnyeremény volna, ha maguk nem tudnának fizetni. Hát csak elévenni azt a négyezer pengőt hamar. Mert ha Miklós nem hozott csekket, az azt jelenti, hogy a rádiósok hirtelen nem tudnak pénzt adni. És ha ma nincsen csekk, akkor holnap is aligha lesz csekk.

- Nem kell félreverní a harangokat, - szólt idegesen és sértődötten Miklós, - eddig is pontosan elintéztem mindent, ezentúl is pontosan elintézek mindent. A Lenke négyezer pengőjéhez nem nyúlhatunk, mert azt az ő háta mögött szintén az ő javára gyümölcsöztettük a rádió-cégnél.

A csoporthoz Otti is szeretett volna csatlakozni, aki a másik pultnál dolgozott. De nem jöhetett ide, mert ő volt most az egyetlen, aki kiszolgált. Ezek itt sápadtan meredtek maguk elé és nem tudtak szólni a megdöbbenéstől. És ebben a percben lépett be a boltba Hanauer.

Mindnyájan igyekeztek összeszedni magukat. Csak Andris nem, ő kezdettől fogva nyugodt maradt és nyugodt volt most is. Bemutatkozott Hanauernek, akivel eddig sosem találkozott, aztán várt. Egyelőre Miklós volt az aktív. Nagy hűhóval, barátságos hátbautéssel üdvözölte Hanauert, túláradó nyájjassággal igyekezett elbűvölni és rögtön szóba hozta Hanauer Lilike angol tudását. Hanauer papa látható örömmel bele is ment a témába, de aztán felvetette a kérdést, hogy mi van a pénzzel.

- A vevők itt zavarják a beszélgetést, - mondta Lenke, - gyerünk fel a lakásba.

A lakásban a nagymama üldögélt egyedül, fülén a Telefon-hírmondó két kagylójával és átszellemült arccal hallgatott valamit. Még dúdolt is hozzá öreg hangocskájával. A belépőket nem is vette tudomásul. Mialatt lenről is felhangzott egy kereskedelmista harsány hangja, aki tíz darab kereskedelmi számtanvinyettát és egy ív pénztári naplót vásárolt, ők elhelyezkedtek az asztal körül.

- Hát, kedves Hanauer bátyám, - szólt Miklós, megigazítva szemén a monoklit, - erről az utolsó részletről van szó. A pénz rendben van.

- Nagyon helyes. Guba, az guba.

- Maga csak a régi Hanauer marad, mi? A készpénz, az az istene magának, mi? Hát hallgasson ide, Hanauer bátyám, én elkéstem a bankból, eldiskuráltam az időt...

- Aha, - vágott közbe Hanauer mohón, - szóval nincs guba.

- Fenét nincs guba. Csak jó magának a legjobb rádió cég váltója, nézze meg az ember.

- Nézze, Herr von Gyöngyössy, maga egy nagyon kedves ember, de az üzlet, az más. Nekem maguk ne adják váltót még a Rótsildtől sem, mert holnap azt olvasok az ujságban, hogy a Rótsild nem jó. Átmeneti nehézségek. Maguk nekem adjanak ide a pénzt délután hat óráig. Még csekk se szívesen fogadom el.

Hanauer felállt. Lenke is, Etelka is nekifogott, hogy kérlelje, de ő felemelte a karját annak jeléül, hogy hiába minden beszéd. Ekkor kezdett csak szóhoz Borbás Andris.

- Várjunk csak, Hanauer úr. A szerződést az ön nevében doktor Lóránt kötötte, úgy-e. Az ön jóhíszeműsége kétségtelen, de esetleg ez a doktor Lóránt félrevezette a vevőt valamiben. Én ezt a szerződést perrel tudnám megtámadni. Lehet, hogy tévedek, de az a benyomásom, hogy ez perelhető. Mindenesetre ki lehet hallgattatni ezt a Lórántot tanunak. Majd meglátjuk, hogy Lóránt ön mellett vall-e, vagy sem. Na, de hát erről szó sincs. A nagyságos asszonynak esze ágában sincs pereskedni. A nagyságos asszonynak azt is módjában volna firtatni, hogy Hanauer úr mennyiért vette az üzletet. Én úgy tudom, árverésen vette, mert az előbbi tulajdonos a magas házbér miatt tönkrement. Én azt hiszem, hogy aközt, amit Hanauer úr adott a

pultokért, és aközt, amit kapott értük, van akkora aránytalanság, ami a bírót esetleg gondolkodóba ejtheti. Én éppen a minap nyertem egy olyan pert...

- Maga nyerte egy pert? - kérdezte Hanauer, aki élénken figyelte a fiatal ügyvédet.

- Én eddig minden pörömet megnyertem, Hanauer úr. Rossz ügyet nem vállalok. Ezt például vállalnám, ha a nagyságos asszony pereskedni akarna. De nem akar.

Hanauer egy pillanatig nézte az Andris arcát. Gondolkozott. Majd legyintett.

- Ez mind lárifári. Nekem szerződés van a zsebembe, ez mind lárifári. Na, hát mit akarnak? Váltó nem fogadok el. Hát mit akarnak?

- Tessék haladékot adni.

Hanauer nem felelt az ajánlatra. Andrist figyelte. Vizsgaszemmel kutatta a fiatal ügyvéd arcát.

- Magának evvel a szerződés nincs igaza, fiatalember, de úgy látom, hogy ügyes. Nagyon ügyes. Talán lehetne nekünk együtt dolgozni. Maga később átjöhetne a lakásomra kicsi beszélgetni.

Borbás Andris erre a felszólításra váratlan választ adott.

- Nem érdemes, Hanauer úr. Én tudom, hogy önnél megürült a házgondnoki állás, de én nem vagyok erre jó jelölt. Én nagyon drága ember vagyok.

Hanauer jóízűen nevetett. Tetszett neki a felelet.

- Das ist ein verfluchter Kerl. Maga csak nézze be hozzám hat órákor, majd mindenféle dolgok beszélgetünk. És majd megismertetek magát a Lilike lányommal.

Lenke remegett az idegességtől. Élesen szólalt meg:

- De bocsánat, itt most nem arról van szó, hogy az ügyvéd úr a zavarosban kap-e új állást, vagy sem. Itt a mi dolgunkról van szó. Hanauer úr adjon haladékot.

- Ja, igen, - felelt igen nyájasan Hanauer, - hát haladék, az nem adok.

Indult a lépcső felé, kezében a kalapjával. Ezek mind utánanyomultak. Legfürgébben Miklós, aki még elébe is állott, hogy útját elzárja.

- Nézze, Hanauer bátyám, az én kedvemért. Ha ránézek arra a nyílt, becsületes, magyar arcára, már látom is, hogy belemegy. Bele hát. Egyheti haladék. Na, úgy-e, mondtam, hogy belemegy.

- Holnap délelőtt tízig várok, - mondta ki Hanauer a végső szót, - tovább nem.

Azzal elment. Alig tűnt el a lépcsőnél, Miklós könnyedén gyujtott rá egy új cigarettára.

- Mondtam, hogy elintézem. Holnap délelőttig ráérünk. Nincs itt semmi baj, Majd rendbejön minden, nem kell félni.

Ezeknél a szavaknál, amelyeket mintha az Andris nemrég elmondott jellemzéséből idézett volna sajátmagára, ketten egymásra pillantottak. Andris és Lenke. Lenke leplezetlen bosszúsággal. Kettős daccal válaszolt.

- Nem fél itt senki. Nagy könnyelműség volt így elhanyagolni a terminust, de holnapig most már el kell intézni.

- Természetes, - szólt Miklós, - most megyek és beszélek ezekkel a rádiósokkal. Megmagyarázom nekik a helyzetet. Estére hozom a csekket, holnap reggel beváltjuk. Különben még megjegyzem, hogy bár semmi szükség nincs rá, van még egy kitűnő ötletem. Lehetne kölcsönkérni Recsky Örstől.

Etelka összerezzen. Micsoda furcsa találkozása a dolgoknak, hogy ma már harmadszor bukkan fel a Recsky Örs neve, amely különben hónapokig pihen az elfelejtettségben? Miklós buzgón folytatta:

- Annyi pénze van, mint a szemét. Biztosan ad, hiszen meg lehet mutatni neki a betáblázást. Egy távirat Torbágyra, estére itt van ő maga, holnap megvan a pénz.

- De minek az, - szólt elképedve Etelka, - ha maga estére úgyis hozza a csekket? Hát nem biztos az sem?

- Hogyne volna biztos. De engem útközben el is gázolhat a villamos. Tessék csak táviratozni Recsky Örsnek. Szerintem remek tipp. Már megállapítottam, hogy otthon van Torbágyon. Láthatják, hogy én mindenre gondolok. Tessék csak rám hallgatni.

- Ezt maga nem érti, Miklós, ez lehetetlen. Inkább meghalok, mint hogy Örstől pénzt kérjek kölcsön.

- Ha nem, hát nem, - felelt kedvetlenül Miklós és vállat vont, - én csak mondom. Én most megyek és mindent el fogok követni. De esetleg nincsen náluk a csekk-könyv. Ezer dolog közbejöhethet, mit tudom én. Kezüket csókolom, szervusz.

Miklós látható kedvetlenséggel ment el. Nem úgy viselkedett, mint aki holtbiztosan hozza estére a pénzt. A két nő megrendülve maradt az asztal mellett. Csak néztek maguk elé rémülten és sápadtan. Andris még egyszer elkérte a szerződést és még egyszer alaposan átnézte. Aztán azt mondta, hogy okvetlen kerítsenek pénzt akárhonnan, de még ma. Mert különben elvesztik eddig befizetett pénzüket is, a boltot is. Hogy Miklós estére csekket hoz, az ábránd. Ha annak a cégnek volna mozgatható pénze, akkor délben is kiállíthaták volna a csekket. Mégis csak jó volna annak a gazdag rokonnak táviratozni.

- Inkább meghalok, - kiáltott Etelka.

- De miért nem, anyuskám, - kezdte most már rábeszélni Lenke is, - hiszen ez rendes üzlet, kamatot is fizetünk neki.

- Nem, nem és nem! Ez az egyetlen ember a világon, akihez én nem fordulhatok. Olyan dolgok vannak itt, régi-régi dolgok, amiket te nem tudsz. Csecsemőkorodban történtek ezek. Lehetetlen! Özvegyen maradtam, tönkrementem, boltosné lettem, dolgozom reggeltől estig, lemondtam mindenről, a régi életemmel, a származásommal, a rangommal leszámoltam, de az emberi büszkeségemet megőriztem. A jó Isten segítségével meg tudtam mutatni, hogy a pult mellett is úriasszony maradtam. Kellott hajnalban kelni, kellott suszterinasokat kiszolgálni, kellott kávé t vacsorázni, de megalázkodni nem. A büszkeségem a nyomorúságomban is megvan. Én Recsky Örsnek nem táviratozok. Mindenkié, csak neki nem.

Fáradtan dőlt vissza a székre. A szeme könnyes volt az izgalomtól. Lenke és Andris soká nem szóltak semmit. Csak a nagymama dúdolása hallatszott a szobában és letről felhatolt a bolti forgalom zaja. Andris felállt.

- Ha a nagyságos asszonynak még nem kellett megalázkodni, akkor még mindig nem tudja, mi az élet. Az én tanácsom az, hogy ne veszítse el az üzletet.

- Ne veszítsem el! Mit eszünk, ha elveszíttem?

- Tetszik látni. Estére még elnézek, hogyan döntöttek.

Andris elment. Lenke gyűlölettel nézett utána. Indokolatlan gyűlölettel.

- Házgondnok lesz. Bemutatják Lilikének. Persze. Paraszt a fajtája. Az ilyen paraszt, ha pénzszagot érez, megőrül. Eh, nem törődöm vele. Mondd, anyuskám, mi volna, ha én táviratoznék Örs bácsinak?

- Nem ismered, - mondta Etelka fejét ingatva, - arra nem jön. Az én hívásomat várja. Húsz éve várja. Kegyetlenül és makacsul csak azt várja. Hát nem. Megalázkodni, azt nem!

Lementek a boltba. Lenke tünődve nézte oldalról édesanyját. Nem igen értett ebből az Örsdologból semmit. Csak homályosan érezte, hogy itt valami régi-régi regény hajdani szálai élnek még mindig. Etelka a megalázkodás elleni küzdelmében most jóval magasabbnak tűnt fel, ahogy ott állt a pult mellett és kihúzta magát, dacosan, évek óta nem látott kemény büszkeséggel. Ilyen fejtartással, szilárdan köszöntötte a most belépő Bayer iskolaigazgatót is. Bayer nagy, pohos ember, egy közeli iskola igazgatója volt, és nekik nagyon fontos.

- Jó napot, igazgató úr. Isten hozta. Mivel szolgálhatok?

Bayer igazgató nagyon fel volt indulva. Fújt haragjában és lihegett. Gorombán, nyersen vágta oda Recskynének:

- Majd mindjárt megmondom, mivel szolgálhat. Mi ez?

Azzal indulatosan lecsapott a pultra egy könyvet.

- Valami hiba van? - kérdezte Etelka nyugodtan, mialatt a lecsapott könyvet vizsgálgatta, - nagyon sajnálnám, hiszen igazgató úr tudja, mekkora súlyt helyezünk a pártfogására.

- Hát sajnálhatja! Osztálykönyvet hozatok, és kereskedelmi mérleg van bekötve a táblába? Mi?

- Igazán sajnálom. A nagykereskedő hibásan kötötte be.

- Mégis csak disznóság! Jön nekem a tanfelügyelő iskolalátogatásra, kinyitja az osztálykönyvet és ezt találja, mi? Hogy jövök én ahhoz, hogy nekem ilyen kellemetlenséget csináljanak, micsoda disznóság ez, mi?

Bayer igazgató most már hangosan kiabált és a pultot verte. Több vevő megfordult és figyelte a botránnyt. Etelka igyekezett türtőztetni magát. Csendesen válaszolt az ordításra:

- De hiszen mondom magának, hogy...

- Mi az, hogy magának? Mit magáz maga engem? Én magának nagyságos igazgató úr vagyok, értette? Hogy jön maga ahhoz, hogy engem lemagázzon? Még magának áll feljebb? Ha ilyen előkelő, akkor menjen főhercegnőnek! Jó napot!

Dühösen, lihegve ment ki a boltból. Útközben még szitkozódott. Tisztán lehetett érteni, mit mond magában:

- Hogy a fene egye meg az ilyen népséget.

Lenke megkövülten nézett utána. Elállt a szava. Aztán azonnal heves sírásban tört ki. Otti odarohant a pulthoz és a végzetes könyv hibáját kezdte vizsgálgatni.

Etelka behúnyta a szemét, mert szédülni kezdett. Megkapaszkodott a pult sarkában. Aztán keményen rászólt Lenkére.

- Ne sírj! Nem tűröm, hogy sírj! Szedd össze magad! Ezt le kell nyelni.

Elhallgatott, mert az ő torkát is a sírás fojtogatta. Tünődött egy darabig, mereven maga elé nézve. Aztán gyötrött hangon, csendesen megszólalt:

- Van itthon távirati blanketta?

Otti futva hozta a blankettát. Etelka leült és megírta a táviratot Recsky Örsnek. Lenke maga futott vele a postára.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Borbás Andris, mikor estefelé benézett Recskyékhez, már üzletzárás után érkezett. Csak Lenkét találta fent a lakásban, Otti valahol a konyha körül szorgoskodott, Etelka pedig a városban szaladgált. Valami naiv reménységgel indult el, hogy végigjárja üzleti ismerőseit, hátha kaphatna innen is, onnan is annyi kölcsönt, hogy a szükséges pénzt összerakja. Akkor aztán Recsky Örsnek azt lehetne mondani, hogy köszönjük szépen, most már, hála Istennek, nincs szükség semmire, igazán sajnálatos, hogy ide kellett fáradnia.

- Van valami ujság?

- Van, - felelt Lenke, - közvetlen zárás előtt Örs bácsi felhívta telefonon az üzletet. Én voltam a telefonnál. Azt telefonozta, hogy a táviratot megkapta és még ma este el fog jönni.

- Szóval van valami remény, hogy megkapják azt a pénzt?

- Azt én nem tudom. Én Recsky Örsöt nem ismerem, nem is tudom, milyen ember. Olykor hallottam róla egyetmást, de az ilyen rokonai mende-mondákra nem lehet adni. Azt tudom, hogy nagyon gazdag. Nagy birtoka és szép kastélya van Torbágyon. Ha akar segíteni, akkor tud. Az a kérdés, akar-e. A szüleimmel réges-régen volt valami differenciája, de itt nem tudok tájékozódni, mert ennek a történetét nem ismerem, anyámat pedig nem kérdeztem, mert ő erről nem szeret beszélni. De beszéljünk arról, hogy volt-e maga ma délután a háziúrnál.

- Onnan jövök. Titokban reméltem, hogy ki tudok belőle szorítani egy kis haladékot, de sajnos, nem ment. Hanauer elintéztnek hiszi a dolgot, az üzletet már a sajátjának látja. Valljuk meg, nem is valószínű, hogy maguk holnap reggelig annyi pénzt kerítsenek. Ez a rokon talán... nem tudom. De ma a földbirtokosok folyószámláján sem áll halomszámra a készpénz. Maguk nagy hibát követtek el, mikor nem közölték velem ezeket a dolgokat. Ha énnekem tudomásom van erről a lejáratról, akkor már hetekkel előbb elkezdek mozogni, hogy a pénz idejében meglegyen. De maguk zárkóztak és bizalmatlanok hozzám. Az ember pedig restelli tukmálni a segítségét olyan helyen, ahol a készségét nem látják szívesen.

- Maga téved, kérem, mi nagyon megbecsüljük a maga tanácsait. Nem tagadhatja, hogy ezt minden alkalommal igyekeztünk is hangsúlyozni. Anyám is, én is. Belátom, hogy igaza van: eszünkbe kellett volna jutni, hogy ezt az egész adásvételi ügyet közöljük magával. De ezen most már késő sopánkodni. Most azon gondolkozzunk, hogyan lehet menteni, amit lehet. Én még nem adtam fel minden reményt. Anyám is pénz után futkos most a városban, Örs bácsi-val is beszélünk. És az lehetetlen, hogy Miklós cserbenhagyjon bennünket éppen most, mikor meg akarjuk tartani az eljegyzést.

Borbás Andris felkapta a fejét. De a hangja nyugodt maradt.

- Az eljegyzést? Olyan sürgős?

- Ha most magamba nézek, akkor azt érzem, hogy mennél hamarabb férjhez akarok menni.

- Úgy. Mondja, kérem, micsoda tulajdonképpen a Gyöngyössy Miklós mestersége? Nem akar ő állást vállalni?

- Állást? Ma? Hol lehet ma állást kapni? Sehol sem azon gondolkoznak, hogy kit lehet még felvenni, hanem azon, hogy kit lehet még elküldeni. És ha kapna is állást, próbáljon megélni havi százhusz pengőből, mint kezdő? Neki megvan a maga mestersége.

- És az mi?

- Hát... üzletember. Megtanult dolgozni. Nagyon szorgalmas. Lefutkossa a lábát. Nyáron volt neki az a Rákóczi-plakett jótékony célra. Négy embere volt, akik házról-házra jártak akvirálni. Nagyon szépen keresett a terjesztéssel, pedig az egyik sikkasztott. Aztán volt az a Kisgazda-Zsebnaptár, ő vette kézbe a hirdetési részt. Kapott húsz százalékot. Három hónapig megélt belőle. Ezeknél a rádiósoknál is van szerződése. Mindig talál valamit. Ehhez a származása, a megjelenése... nem kell őt féltetni.

Eddig visszafojtotta ingerült idegességét Lenke. De ahogy ideért, hirtelen kitört.

- Mit akar ezzel? Mit piszkálja ezt a Miklóst, meg az én eljegyzésemet? Mit akar maga?

Andris a világ legtermészetesebb hangján felelte:

- El akarom magát venni feleségül.

Lenke felugrott a székről, amelyen ült. Menekülésszerű rémülettel kiáltott fel:

- Nem! Nem!

Aztán megbánta, hogy ilyen hangon mond nemet. Visszaült a székre és hűvös udvariassággal folytatta:

- Bocsánat, nem akartam megbántani. Az ajánlata nagyon megtisztel, de nekem vőlegényem van.

- Az nem kifogás. Az eljegyzést fel lehet bontani. Arra már volt példa a világtörténelemben.

- Fel lehetne bontani, ha szeretném magát. De én magát nem szeretem.

- Sőt gyűlöl? - kérdezte Andris vídáman.

- Sőt gyűlölöm. Jaj de jó, hogy kimondtam, milyen tehertől szabadultam meg. Látta, mindjárt jobb kedvem lett.

- Hálstennek. De még mindig nem értem, hogy miért gyűlöl.

- Mert félek magától. Nézze, én úgy nőtem fel, hogy nem is tudtam, mi az élet. Régebben a király fiúsította az egyetlen leánygyermeket, engem az élet fiúsított, mikor tönkrementünk. Kenyérkereső lettem, boltoskisasszony, üzletember. Úgy verekszem az életben anyámmal együtt, mint a hősök a mesében. És megálltam a helyemet. Még nem találtam emberre, akivel meg ne tudtam volna küzdeni. Mert eszem van és szeretem a munkámat. Maga az első ember, aki okosabb, erősebb, élelmesebb, mint én. Maga kihoz a sodromból. Dühbe hoz, hogy van a világon. Mit csináljak: gyűlölöm magát. Remélem, nem haragszik, hogy ezt ilyen őszintén elmondom, hiszen ez tulajdonképpen bók magának.

- A gyűlölete rendkívül hizelgő. De mondja: maga nem tud valakire másképpen gondolni, csak mint kereskedő? Hiszen van magának egyéb minősége. Például: nő.

- Nő vagyok, hogyne, de mai nő. A régi lányok zárdából mentek férjhez, én a pult mellől. A régi lányoknak az volt a hiúságuk, hogy csinosak. Az enyém nem.

Borbás Andris szemében megcsillant az ingerkedés ördöge.

- Nagy szerencse.

- Miért nagy szerencse? Hogy érti ezt? Talán olyan ronda vagyok?

- Maga nagyon jól tudja, hogy nagyon csinos. Az a kis szabálytalanság az arcában nagyon érdekessé teszi.

- Szabálytalanság? Miféle szabálytalanság?

- Ó Istenem, hiszen nem is vevődik észre. Arra gondolok, hogy az arc-csontjai egy kicsit szélesek, de ismétlem, ez csak még érdekesebbé teszi.

- Ejnye, a csillagát magának, az én arc-csontom szabálytalan? Az én arc-csontom? Eh, különben bánom is én, igazán közömbös nekem, hogy hogyan vélekedik az ügyvédem az arc-csontjaimról. Szabálytalanok, rendben van. Nem leszek a maga felesége. És nagyon lekötelez, ha erről a bámulatos ajánlatról nem beszél többet. Ajánlom figyelmébe Hanauer Lilikét. Az való magának. Öröm volt nézni, hogy Hanauer papa, hogy ragadta magát galléron, mint partiképes fiatalembert. Hogy sikerült a megismerkedés? Közölték a sorok között, hogy Lilikének mennyi hozománya van?

- Nem, - nevetett Andris, - erre nem került a sor. Lilike őszintén szólva fütyült rám. Valami történhetett vele, mert ki volt sírva a szeme és nagyon ideges volt. Alig beszélgettünk három szót, máris visszavonult.

A társalgást félbeszakította Etelka érkezése. Holtfáradtan rogyott a székbe. Természetesen nem tudott pénzt keríteni. Szomorú sóhajjal még ki is nevette magát, hogyan lehetett olyan naiv, hogy ilyesmit remélt.

- És csak ülök itt, ahelyett, hogy sietnék átöltözni. Ilyen porosan, gyűrötten igazán nem fogadhatom Örsöt.

Felkelt és indult öltözni, mikor belépett Miklós. Szmókingosan, elegánsan. De az arca kifejezése elárulta, hogy pénzt nem hozott.

- Holnap délben lesz pénz, - mondta gyáván, szégyenkezve.

- Akkor már elviheti az ördög, - szólt Lenke, - most aztán csak Örs bácsi az utolsó reménység.

Andris felállott, búcsúzott. Megígértették vele, hogy az este még egyszer felnéz. Hátha szükség lesz a tanácsára. Andris megígérte. És mikor Miklósnak kezet nyújtott, könnyedén így szólt hozzá:

- Kérlek, ne hogy azt mondd, hogy a hátad mögött dolgoztam ellened, közölni akarom veled, hogy megkértem a Lenke kezét.

Miklós nagyot nézett. Etelka megállt az ajtóban.

- Úgy, - szólt Miklós, - és Lenke mit válaszolt?

- Egyelőre nemet mondott. Viszontlátásra.

- Mi az, hogy egyelőre, - kiáltott Lenke a mosolyogva távozó fiatalember után, - mi az, hogy egyelőre? Szentelen, erőszakos. Szeretném megfojtani.

Borbás Andris vidáman csókolt kezet Etelkának és elment. Etelka gondolkozott, hogy maradjon-e a fiatalokkal ezt a furcsa fordulatot megbeszélni, de aztán bölcsőbbnek gondolta kettesben hagyni őket. Különben is nagyon izgatta, hogy átöltözzék Örs számára. Ezek tehát ketten maradtak. Miklós megfogta a Lenke kezét.

- Lenke, úgy-e nem hagy el? Olyan rémes lelkiállapotban vagyok...

Panaszosan, gyengén mondta ezt, szinte nyöszörögve. Lenke kelletlenül vont vissza a kezét.

- És miért vett szmókingot ehhez a lelkiállapothoz? Talán bálba megy, mikor maga miatt tönkremegyünk?

- Ne mondjon nekem ilyent, nem tudja, mi van most énbennem. Kaptam egy meghívást ecsedi Grószékhoz, ott ma estély van. Délután ötkor beszéltem a rádiósokkal, a legszebben ment a dolog, úgy volt, hogy fél nyolckor egész biztosan megkapom a pénzt. Gondoltam, elhozom

ide a pénzt nyolckor, aztán elmegyek az estélyre és örömömbbe még le is iszom magamat francia pezsgővel. Fél nyolckor megint találkoztunk. Technikai akadályok. Azt hittem, ott rögtön meghalok. Holnap meglesz a pénz. Ez a borzasztó. Ez a huszonnégy óra különbség. Egy családnak az egzisztenciája múlik rajta. Én azt jól tudom. Megérdemelném, hogy valaki nekem jöjjön, megpofozzon és megrugdajjon. De ennél is nagyobb büntetést kaptam. Ráeszméltem magamra, megtudtam, hogy ki vagyok...

Etelka visszajött egy pillanatra, valami holmit keresett. Megállt és megütődve hallgatta Miklóst, aki egyre hevesebben, egyre szenvedélyesebben panaszkodott.

- Megtudtam, hogy ki vagyok. Tehetetlen, halálra ítélt, élheteretlen slemil vagyok, aki hátul kullog és nyöszörög és nem tudja a többit utólélni. Hiszen én dolgoztam. Én szorgalmas voltam. Én igyekeztem. Én nem züllöttem el. Én korán keltem és loholtam villamoson az üzletek után. Én buta se vagyok. Utóbb mindig látom a hibát, amit csináltam.

- De már későn, - szólt Lenke, aki élénken figyelte ezt az új Miklóst, a kisgyerekszerű panasszal nyöszörgő összetört embert.

- Későn, - bólintott az, - ez az a rettenetes szó! Hogy az egész mindenség rohan tovább és nem vár. Nem lehet lélegzetet venni. Eddig ment a dolog, szépen kerestem, én nem tudtam, hogy itt mi van. Én ma tudtam meg, hogy milyen világ van. Olyan nekem, mintha felébredtem volna és körülnéznék. Én szentléleki és gyarmati Gyöngyössy Miklós vagyok, úgy kezdtem az egészszet. Predikátummal, monoklival, kérlekalással, kedves bátyám. Olyan szépen indult, mikor elkezdtem. Olyan kedvesek voltak az emberek. Csak a pénzt nem adták ide. Csodálkoztam. Mi az? Hát a gentry már senki? Hát lehet engem vártni az előszobában? Lehet megszegni az ígéretet és kinevetni? Jól van: belementem. Senkise vagyok. Még jobban kell dolgozni. Dolgoztam még jobban. Mentem az államtitkárhoz, adjon pauszát a nyomtatványokra. Nem tegezett vissza. Lemagázott. Lehet az? Igen, lehet. Nyeltem egy nagyot. Még erősebben kell, még többet. Jól van. Mindenről lemondtam, nincs rokonság, nincs segítség, csak egyedül, lótni-futni, kunyorálni, alkudni, rossz cigarettát szívni, kávéházban lókupecnek kibicelni, hogy jobb kedve legyen, mindent, mindent, reggeltől estig lihegve, mint a teherhordó barom. Még így se megy! Ez valami rettenetes kegyetlenség. Hát mit csinálják még? Hát mit adjak még oda? Már a bört a képemről odaadtam, hát lemondás, munka, szorgalom, ez se elég? Mikor Galiciában erőltetett mars volt, a sorból kidőlt Molnár János népfőlkelő. Elnyúlt az országút mentén, ott álltam a revolverrel, csak nézett rám az üveges szemével, teljesen közömbösen. Akkor én sírva fakadtam. De ez még rosszabb! Itt még nem is sajnál senki! Ott hagynak...

Miklós hangja elcsuklott. A szeme könnyes volt. Sírt. Úgy folytatta tovább sírva.

- Ott hagynak. Mennek tovább. Az erősebbek, az ügyesebbek. Nem is néznek vissza! Szentléleki és gyarmati Gyöngyössy Miklós, dögölj meg!

Leborult az asztalra, a két karjára. Rázkódva zokogott, úgy mondta még többször egymásután, mint valami mániákus:

- Dögölj meg... dögölj meg...

Etelka úgy nézett rá, mint egy kísértetre. Hirtelen néhai férje állott előtte, Recsky Ödön. Ez a zokogó férfi kísértetiesen emlékeztet a gyenge, érzelmeinek könnyen engedő, önmagát sajnáló, ugyanígy síró Recsky Ödönre. Odalépett az asztalhoz és rátette a kezét a síró férfi lehajtott fejére.

- Nem haragszom magára, Miklós, kimondhatatlanul sajnálom.

Lenke is nézte a síró embert. De ő nem rendült meg.

- Én is sajnálom, - mondta, - de úgy, mint ahogy a beteget szokás. Szörnyű betegsége van: gyöngye ember. Én egészséges vagyok. Erős vagyok.

Miklós zokogása megszűnt. Rohama elmúlt. Már nem is sírt, mikor fejét felemelte. Hangja fáradt volt és náthás.

- Lenke, ne hagyjon el. Én tudom, mit csináltam maguknak, de ne hagyjon el.

- Úgy van a dolog, - felelt Lenke maga elé nézve és tünődve, - hogy jött az árvíz és valamennyien evickélünk benne, egy nagy piszkos tenger az egész. Van, aki nem tud úszni, az megfullad. Van, aki csak annyira tud erőlködni és csapkodni maga körül, hogy nem merül el és legalább megy az árral, amerre az viszi. De én tudok úszni. Én átmegyek a túlsó partra, ha megfeszülök is! Aki velem tud jönni, az velem jön.

Gyöngyössy Miklós komoran nézett maga elé. Mint aki halálos ítéletét hallgatja.

- Aki nem tud úszni, - mondta halkan, - az az úszókba kapaszkodik. És lehúzza őket. Élethalálharc. Ez vagyok én. Lehúzom magukat. De talán... most, hogy kipanaszkodtam magamat, megkönnyebbültem egy kicsit... De talán, ha maga segít... egyedül, belátom, nem megy... talán, ha magára támaszkodhatom... hiszen azt mondta, hogy hozzámjön...

Aggódva nézett Lenke arcába. De a választ nem kapta meg. Otti lépett a szobába. Üzenetet kellett átadnia. Hanauer Lilike kereste Miklóst délután telefonon. Valami nagyon fontos ügyet akar megbeszélni. Miklós azonnal hívja őt fel.

- Ja igen, - felelt Miklós gyorsan, - én őt is igyekeztem felhasználni... gondoltam, valami haladékot talán ki tudna erőszakolni az apjánál... bizonyosan erről akar valamit... én mindjárt át is megyek, aztán majd visszajövök, ha beszéltem vele. És mi van Recsky Örssel?

- Kaptunk hírt tőle, - mondta Etelka, - hogy még ma este idejön.

- Micsoda? Recsky Örs az első szóra idejön? Az előbbi megrázkódtatásnak már nyoma sem volt Miklóson. Csak a szeme volt vörös egy kicsit és a hangja kissé orrhang. De a nézésében már megint teljes optimizmus ragyogott.

- És maguk hagynak itt engem kétségbeesni? Hálaistennek, meg van mentve a haza. Lássá, Etelka néni, milyen nagyszerű ötlet volt tőlem ez a Recsky Örs! Hiába, jó az öreg a háznál. Na de azért nem kell elkönnyelműsködni a dolgot: én most mégis átmegyek Hanauerékhoz, mert ha haladékra nem lesz is szükség, legfeljebb gyakorlom magam egy kicsit a kapacitálásban. Drága Lenke, adjon nekem egy kis pudert.

Lenke szótlánul nyújtotta neki a rizsposros dobozt. Miklós rendbehozta az arcát. Közben könnyedén, derűsen beszélt:

- Hát aztán csak ügyesen, Etelka néni, azzal az Örssel, ügyesen. Rendbe jön az egész dolog, nem kell félni. Később még benézek. Hálaistennek, hogy így rendbejön minden.

Udvariasan köszönt, olyan elegáns meghajlással, amit nem lehet megtanulni, mert azzal csak születni lehet. És ment át Hanauerékhoz.

- Én csak annyit mondok, - szólt Otti, - hogy nekem ez a Lilike a telefonálással nem tetszik.

De megjárta a megjegyzéssel. Mind a két nő idegesen szólt rá, hogy mit okozódik most, mikor Örs minden pillanatban betoppanhat. És Etelkának még át kell öltöznie. Otti dohogva, meghunyászkodva ment vissza a konyhába. De magában tovább bizonygatta, hogy neki ez a Lilike nem tetszik.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Etelka úgy intézkedett, hogy Örsöt csak ő maga fogadja. Izgatottan öltözködött. S mikor kész lett, Lenke összecsapta a kezét.

- Anyuskám, milyen szép vagy!

Etelka hálásan mosolygott a lányára. Nem tudta maga előtt sem tagadni, hogy lámpaláza van. Leült, felállt, megint leült. A percek multak. És egyszer végre, végre megszólalt kint a csengő. Pár pillanat múlva ott állott Recsky Örs. Délceg, kemény, daliás öregúr. Szmókingban.

Pár pillanatig némán nézték egymást. Álltak egymással szemközt. Etelka szólalt meg elsőnek.

- Megöregedtem?

- Én sem lettem fiatalabb, - felelt Örs könnyedén, majd körülnézett a szobában és társalgási hangon folytatta, - a lakásod igen kedves. Nini, ez az almárium még a régi. Erre emlékszem. Ez ott állt az Ödön szobájában. Várjál csak.

Recsky Örs behúnyta a szemét. És mintha a régi szobában állana, elkezdte mutogatni a régi tárgyak hajdani helyét.

- Ott volt a pipatórium... amott állt a könyvszekrény, és a tetején volt egy üveg diópálinka... és ha az ember amarra akart menni, akkor belebotlott Cickébe, az agárba, amelyik mindig beszemtelenkedett... hát persze, nagy becsben volt, mint afféle billikomos agár... késő délután volt, nagy csend... a kastély túlsó végéről zongoraszó hallatszott...

Recsky Örs kinyitotta a szemét. Közömbösen kérdezte:

- Szoktál még zongorázni?

- Nem, - nevetett Etelka, - arra bizony nem érek rá. És nincs is zongorám. Foglalj helyet.

Leültek. Etelka azonnal a dologra akart térni.

- Igazán nagyon hálás vagyok neked, Örs, hogy a hívásomra ilyen gyorsan megtiszteltél, hiszen szinte boszorkányos gyorsasággal jöttél...

- Nincs ebben semmi boszorkányság, - vágott közbe elhárítóan Örs, - autón egy órányira vagyok Pesttől. És ma este úgyis bejöttem volna, van egy társaságom, ahol minden péntek este bridgezni szoktam.

- Ó Istenem, igazán restellném, ha feltartanálok. Nagyon röviden el tudjuk intézni, amiért idekérettelek. Egy kérésem van hozzád. Természetesen elvárom, hogy a legnyíltabb őszinteséggel válaszolj. Ha megteheted, nagyon lekötelezel, de ha nem teheted meg, nincs semmi baj. Arról van szó, hogy... bocsáss meg... nem tudtam, hogy ilyen nehéz lesz... nem is tudom, hogyan kezdjem...

- Nagyon ideges vagy, - szólt Örs, - látom rajtad. Nem kell olyan nagyon sietni. Van ráérő időm bőven. Kicsit diskurálunk, az majd megnyugtat. Az olyan zár, amelyet nagyon ritkán nyitnak, egy darabig csikorog. Mi pedig elég régóta nem beszélgettünk.

- Ne mondd ki, - szólt halvány nevetéssel Etelka, - hogy hány éve. Látod, azért a kulcs ahhoz a zárhoz mégis előkerült.

- És mit nyitunk ki vele? Kriptát. Odabent halottak vannak.

Itt megtört Recsky Örs eddigi könnyed társalgó hangja. Hirtelen kitört, kirobbant belőle, amit egy életen át kellett visszafojtania.

- Megöltél, Etelka, - mondta keserűen és vadul, - megöltél. Kegyetlenül, irgalmatlanul megöltél.

- Van értelme ezt most kiásni a földből? Hiszen elfelejthetted az egészet régen. Hallottam rólad. Mindig nők és mindig nők...

- Igenis, mindig nők, és mindig mardosó szomjúság, hogy megkínozzam őket, hogy gyötrődjenek, hogy kínjukban az öklükbe harapjanak, hogy szenvedjenek legalább ezredrész annyit, amennyit velem szenvedtetett közülök egyetlenegy. Mindig nők, igen, és valamennyi megátkozta azt az órát, amelyben született. Nem adtam pardont. Azt nem. Én sem kaptam.

- Nagyon kegyetlen tudsz lenni, ha akarsz, azt régen tudom. De vajjon tudsz-e most jó lenni, mikor kérésem van hozzád?

- Az én életem két részből áll. Az első rész addig tartott, amíg születtem, felnöttem és találkoztam veled. Addig jó voltam, mint egy falat kenyér. A második rész akkor kezdődött, mikor rájöttem, hogy csak játszottál velem.

- De most győztél. Megvan az elégtétele. Úgy lett, ahogy megmondtad: megalázkodom és könyörögve kopogtatok az ajtódon. Mindjárt elmondom, mit kérek. De előbb most már egyebet. Te engem el akartál venni Ödöntől.

- El hát. Az asszony azé, aki erősebb.

- Nem azé. Hiszen akkor a tied lettem volna. Én hiába mondtam, hogy csak játék volt az egész. Én téged halálosan szerettelek. Akkor is, azután is még, sokáig...

Recsky Örs megdöbbenve meredt Etelka arcára. Fel akart ugrani a székről. De Etelka szelíd nyomással visszatartotta. És elkezdett beszélni. Elmondott mindent. Ödön összeomlását, hamis váltóit, az ő nagy elhatározását és lemondását, mindent. Örs megdöbbsent, álmélködő szemmel hallgatta a régi-régi történetet.

- Itt szemközt a mi utcánkban, - mondta a hosszú történet végén Etelka, - van egy bodega. Este ott emberek isznak és énekelnek. Van köztük egy, már ismerem a hangját. Annak az a nótája, hogy: „Amíg engem szeretted, piros csizmát viseltél”...

- Szóval itt tartunk a mezítlábnál, - szólt keserűen Örs, - most boltosné vagy. A telefonkönyvben közvetlenül az én pesti lakásom telefonja előtt ott van özvegy Recsky Ödönné papírkereskedése. Nyilvános állomás. Látom, a cégtáblán is kint van a Recsky-név.

- Persze, hogy kint van. Szégyelljem, hogy Recskyné vagyok?

- Dehogy. Inkább azt szégyeld, hogy boltosné vagy. Hiába nem állsz magad a pult mellé, a neved, ami az én nevem is, ott virít a cégtáblán.

- Nem állok magam a pult mellé? Hát ki áll oda? Én, meg a lányom. Hogy képzeled te ezt a mesterséget?

- Magad kiszolgálász? Mindenkit, aki bejön?

- De Örs, én nem értelek. Ebédre kell! Házbérre kell! A gyerekemnek cipőre kell!

- Ismerek miniszteri tanácsost, aki megtanult cipőt talpalni. De otthon, négy fal között. És úriember maradt.

- Rendben van. Az hivatalnok. Én meg kereskedő vagyok. Mi itt a különbség?

- Már engedj meg, egy kereskedő...

A többit lenyelte Recsky Örs. Vállat vont. Nem akart sértő lenni.

- Ember, ébredj fel, - szólott Etelka, - tudod, milyen világ van? A volt főispánunk fia bejött ebbe a boltba albumot eladni, abból él. Marjay tábornok beállt raktárnoknak ide a Léderer-

gyárba, a kegyelmes úr raktárnok lett, érted ezt? Mert két fia jár a közgazdasági egyetemre! Stiessner báróné, a rokonod, trafikos Újpesten, ezt a múlt héten tudtam meg. A nővérenek negyedrészt tulajdonjoga van egy külvárosi moziban. Körtvélyessynek az özvegye a Vöröskeresztnél kapott olyan állást, hogy kora reggeltől késő estig anyalföldi nyomortanyákon ül és éjszaka írja a környezettanulmányi jelentést. Hol élsz te, Örs?

- Megnyugtatlak, én is az új világban élek. Recsky Lőrinc kúriai bírósági írástudó. A sógora, Tomory Oszkár, miniszteri tanácsos. Meg a többi mind. Csupa vagyontalan ember. Ezek is hősiesszen küzdenek az étellel. De egyik sem lett rőfös, egyik sem lett vigéc, egyik sem lett kupec. Viselik a mártiromságot.

- Miféle mártiromságot? Miféle hit az, amiért szenvednek?

- Ezt te kérdezed, Bándy Etelka? Hát nincs ez neked a véredben? Az ő hitük a történelmi hit. Egy fajta hivatásának a hite.

- De mi a hivatása ennek a fajtának? Hogy ne keressen pénzt?

- Semmiesetre sem az, hogy a pult mellé álljon. Egy történelmi nemzetnek sok osztálya van, és mindegyik osztálynak más a dolga. A dolga mindegyiknek ki van osztva ezer esztendő óta. Nekünk az a mesterségünk, hogy vigyázzunk a földre és vigyük az ország dolgát. Ha boltos, ha suszter kell, meg ha napszámos kell, arra van más. Mindenkinek hagyományok vannak a véreben, aki azokat elhagyja, az elárulja a fajtáját. Ezt a mi fajtánkat pedig nagy bűn eltéríteni az öröklött mesterségtől, mert valamennyi között, akik itt élnek és mozognak, ez a legértékesebb és legtehetségesebb fajta. Ha apád, nagyapád, dédapád, ükapád meg felfelé, a Bándyak valamennyien itt állanak a cégtábla előtt, vajjon mit szólnának?

- Azt hiszem, legelőször is pénzt adnának a lányuknak, aki nehéz munkával keresi a kenyerét. Mondd, te nagy genealógus vagy. Az én első ősöm Mike volt, úgy-e?

- Az. Barátosi Mike. Az kapta a dónációs levelet Mátyás királytól.

- És ennek a Mikének mi volt az apja?

- Mi lett volna? Közrendi parasztember.

- Látod. Paraszt. Dolgozó paraszt. Aki húzta az igát, hogy a gyerekeinek enni adjon. A nevét nem is tudjuk, úgy-e. Hát te csak legyél büszke az őseidre, én erre a névtelen parasztra vagyok a legbüszkébb. Mert az azt csinálta, amit én. És én tudom, hogy mi az a munka.

- Attól függ, mit nevezünk munkának. Szerintem az az igazi munka, amit szeret az ember. Nem pedig az a robot, amit utál.

- Te azt hiszed, hogy én utálom a munkámat? Tévedsz. Imádom.

- Ezt a munkát? Imádod? Hallatlan. Mikor beléptem ide, a régi Etelkát láttam testestül-lelkestül. De most minden szóval, amit mondasz, messzebb mégy tőlem. Ezt a munkát te csakugyan imádod?

- Sőt. Este már alig várom a holnap reggelt, hogy megint elkezdhessem. Ez olyan érdekes, olyan tarka, olyan izgalmas, hogy azt nem tudom neked elmondani. Én ezt a boltot legalább úgy szeretem, mint te a földedet.

- Etelka! Ezt a földhöz hasonlítani! Hát kicserélték a véredet? Hát nem sajog benned vissza, amit ott hagytál?

- Nem mondom. Néha fáj. Nem könnyű, ha eszembe jutnak régi dolgok. De a lányomnak már nem! Ő már ebből a világból való! Látnád, mikor alkuszik, mikor elbánik a konkurenciával! Nem fáj annak semmi, olyan derűs, olyan talpraesett, hogy a boldogságtól összeszorul a

szívem, ha ránézek. Olyan boltos, amilyent egész Pesten keveset találsz. És Recsky-vérből való, meg Bándy-vérből. Ha fiú volna, a háború előtt kamarás lehetett volna, mint te. Hát honnan vette akkor? Hol van itt az osztályok kiszabott feladata?

Recsky Örs sokáig nem felelt. Bámulva nézte Etelkát.

- Nézlek, és idegen vagy. Milyen furcsa. Azt mondták valaha rólad, hogy te vagy a legokosabb asszony Szabolcsban. Az eszed most is megvan. Csak a lelkedet cserélték ki valami ráolvasással. Egy új asszony költözött beléd. Látod, mikor idejöttem ma este, én még szerelmes voltam beléd. Azzal a régi szerelemmel, amivel úrfi-koromban, csak csendesebben, keserűbben, érettebben. Az autóban azon tűnődtem, vajjon milyen lesz, mikor meglátlak. Egyszerre lángoló lobbot vetett az egész megint. És most... most itt állok az elrontott életemmel, és az, aki elrontotta, nincs sehol. Most látom, hogy húsz évig egy kisértetet szerettem. Én innen a viharok helyett megbékélt lélekkel fogok elmenni. Üres, didergő, de megbékélt lélekkel.

- Ó milyen nyugalom nekem, hogy ezt mondd. Mert ha még szeretnél, én már nem tudnék érte semmitsem adni. Ha visszagondolok arra az időre, mikor megbolondultam érted, tűnődnöm kell, hogy csakugyan én voltam-e az? Öregasszony lettem, Örs, és most már nyugodtan nyujthatnám feléd a kezemet, de most már minek?

- Ne is nyujtsd. Mert én bizony nem nyujtanám az enyémet. Te elrontottad az életemet és én neked nem bocsáthatok meg.

- Szóval ellenségem vagy?

- Ne félj, amit megtehetek érted, megteszem. A fajtámért teszem. Talán ki tudlak emelni ebből a...

Ezt a mondatot megint befejezetlenül hagyta Recsky Örs. Csak legyintett.

- Pedig éppen az ellenkezőről van szó, - mondta Etelka, - hogy benne hagyjál. Amit kérek, nem az asszony kéri tőled. A szegény rokon kéri szépen, szeliden, reménykedve a nagyúri rokontól. Én elveszítem a magam, a lányom és az anyám megélhetését, elveszítem ezt a boltot, ha holnap délelőtt tíz óráig le nem teszek négyezer pengőt.

- Elveszíted? Hálistennek!

- Örs, én megtanultam alázatos lenni. Összetett kezekkel kérlek, adjál nekem négyezer pengőt kölcsön. Okmányokkal bebizonyítom neked, hogy ez a pénzem megvan, egy nagy ingatlanra elsősorban van betáblázva, megkapsz minden garanciát. Ments meg engem.

Recsky Örs felállott.

- Nem adok. Érted nyúlok az életedbe, a hajdnál fogva visszahúzlak onnan, ahova kerültél. Nem adok.

- Ha nem adsz, kitesznek innen. Odavész a kis tőkém, a munkám, a biztos jövőm, a lányom jövője. Mondd meg, mit csináljak.

- Megmondom. Nálam Torbágyon ellakhatsz. Megkapod a kis házat. Az ellátás nem okoz gondot, azt a kastély nem érzi meg. A ruhátok kevésből kijön, azt fizetem. És a lányod számára majd akad valami szolgabíró, vagy valami elfogadható fiatalember. De ebből innen ki! A Recsky-névnek ezen a cégtáblán híre-hamva se maradjon!

- És én egy mozdulattal odadobjam, amit eddig építettem? Az én boltomat? Hát nem érzed, hogy ez olyan volna, mint a gyilkosság? Szabad valamit megölni, ami él és hasznos? Nem bűn az a Jóisten ellen?

- Nézd, ne sokat teketóriázz, holnap jöhetsz. Pénzt nem adok. Őszintén szólva nem is igen tudnék adni. Manapság földbirtokosnál nem áll halomszámra a készpénz, ami birtokon úgylis mindig kevés volt. Holnap reggelig négyezer pengő, az nem olyan egyszerű.

- Neked? Ezernyolcszáz holddal?

- Az régen volt. A földreformnak odaadtam négyszáz holdat, ötszázat parcelláztattam a parasztoknak, maradt kilencszáz. Azon annyi teher van, hogy ha azt akarom, hogy meg ne egyen a kamat, háromszáz holdat el kell adnom. El is adok.

- Marad hatszáz? Neked? Akinek a hivatásod, a történelmed, a hagyományod az, hogy vigyázz a földre?

- Én nem vagyok hibás. Jó gazda vagyok. De hát ilyen időket élünk.

- Örs, ez rettenetes! Hiszen te tönkre fogsz menni!

- Vagyunk így birtokosok százan is, ezren is. Ha előre nézünk, a sötétben nem látni semmit. Lehet, hogy tönkre megyek, elég példa van már előttem. Pedig nem költekezem, elég takarékosan élek. De hát... a világ megőrült. Csakhogy az én szemem másképpen nézi ezt, mint a tied. Te azt mondod, hogy biztosan rosszul van nálam felállítva a rezsi. Én pedig azt mondom, hogy minden történelmi osztály, amelynek hivatása van, egyszer elérkezik oda, hogy befejezte azt a hivatást. Akkor az az osztály eltűnik. Azt hiszed, én vak vagyok? Azt hiszed, én nem látom, hogy itt új világ kezdődik? Mozog itt az egész, reng a föld, hatalmas erők dübörögnek. Valami, ami jön, az most vajudik. Ha majd az egész megülepedett, akkor mi talán fogunk kelleni, talán nem. Ha igen, akkor itt vagyunk. Ha nem, akkor... akkor szalutálunk egy utolsót, mint a süllyedő gőzösön a kapitány, és a szemünk nem fog megrebbenni. De a márványtáblán fel lesz írva, hogy ezer évig mi adtunk itt életet egy nációnak.

Etelka nézte, nézte, hallgatta, és most összecsapta a kezét.

- A hideg végigszalad a hátamon, mikor hallgatlak. Úgy beszélsz, mint egy beteglelkű ember, aki gyönyörködik abban, hogy öngyilkos lesz. Minek meghalni? Nem kell meghalni! Hiszen az élet nyitva van. Nézz rám! Én már élek! Én már átmentettem magamat, a kis batyumat, a kis batyumban az életemet, a hitemet. Ezt te nem tudod?

- Ilyen áron nem. Egyszóval pénzt nem adok. Holnapig felelhetsz az ajánlatomra. Felhívhatsz a lakásomon egész délelőtt. Még az is lehet, hogy megint benézek ide, a lakásodra. A boltba inkább nem. Szeretném megismerni a lányodat. Most már sajnos, mennem kell. Isten veled.

Recsky Örs összeütötte sarkantyúhoz szokott sarkát. Kezet csókolt. Elment.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

Lenke hallani sem akart arról, hogy Torbágyra költözzenek. Valahogy meg kell menteni a boltot. Akárhogy, valahogy.

- Csak azért is! Ha lopni kell holnap reggel, akkor is!

De hogy mi lesz holnap délelőtt, azt mégsem tudták elképzelni. Tíz óra felé felnézett Borbás Andris még egyszer és tudomásul vette, hogy Recsky Örs nem hajlandó segíteni. Megigérte, hogy holnap reggel már nyolckor benéz. És elment. Miklós az est folyamán nem is jelentkezett többé. Nyilván holtbiztosra vette az Örs segítségét, elment arra a bizonyos estélyre. És örömeiben bizonyára ivott egy nagyot, ahogy előre kitervelte.

A nők egyedül maradtak. A nagymama kártyát vetett a sarokban, ők pedig hármásban üldögéltek az ebédlőasztal körül. Nagy ritkán mondtak egy-egy mondatot. Inkább semmitmondó volt az is. Aztán elfáradtak az aggodalmas tünődésben. Éjfélkor, szokatlanul későn, lefeküdtek, és alig aludt egy szemhunyást egyikük is. Le kellett számolni azzal a gondolattal, hogy a boltot holnap elvesztik.

Másnap reggel nehéz szívvel láttak neki a munkának. Az órát nézték. Ha a kis mutató a tizre ér, vége lesz mindennek, a bolt nem lesz az övék többé. Csak jönne legalább az a Borbás.

Jött is az pontosan. Nyolckor, ahogy ígérte. Nem sokat teketóriázott. Letett Etelka elé egy négyezer pengős csekket.

- Honnan vitted ezt a pénzt? - kérdezte Etelka elképedve.

- Sehonnan. Volt nekem. Igen takarékosan élek. Van még nekem több is. Ezt kölcsön adom. Ez az egyik része a dolognak. A másik az, hogy a nagyságos asszonytól is ezennel megkérem a Lenke kezét.

Csak halkán beszélgethettek, mert bár az iskolásgyerekek serege a nyolc óra elteltével már elmaradt, vevő azért bőven jött-ment az üzletben. Lenke mégis meghallotta a Borbás Andris ajánlatát. Azonnal odasietett anyjához és a fiatalemberhez.

- Menjünk csak fel a lakásba, ezt így nem lehet elintézni. Otti, kérlek, egy kicsit magad maradsz, légy szíves vigyázni mindenre.

Felmentek a lakásba. Ahogy felértek, Lenke már rá is kezdte.

- Hogyan képzeli ezt maga? Meg akar engem venni négyezer pengőért? Lássá, ezek azok a tempók, amelyek miatt rá sem tudok nézni magára. Ez a durva erőszakosság. Az előnyöknek ez az otromba kihasználása. Hát vegye tudomásul, hogy inkább vesszen a bolt, inkább meghalok, de ebbe az üzletbe nem megyek bele.

Akarta volna még tovább is folytatni, de ekkor óriási lárma és kiabálás hallatszott fel az üzletből. Rögtön indultak mindhárman vissza a boltba. Már a lépcsőről látták, hogy Hanauer úr ordítózik ott Miklóssal. Mindketten akkor léphettek be az üzletbe, mikor ők idefenn beszélgettek.

- Disznó, gazember, - kiabálta Hanauer, - tönkretette lányomat. Meg fogok ölni magát, gazember! Le fogok löni magát!

- Ne örüljön meg, - hebegett Miklós, - el lehet ezt csendesebben is intézni. Minek csinál itt botrányt?

- Még öneki állja feljebb! Gazember. Meg fogok gyilkolni magát, vegye tudomásul!

A vevők csodálkozva álltak a boltban, míg ezek így kiabáltak. Még az utcáról is kezdett betekintgetni egy-két kíváncsi a nagy zenebonára. Etelka megjelenésére elhallgattak egy kicsit. Hanauer egész testében reszketett az izgalomtól. Etelka csak nehezen tudta a sarokba ráncigálni, de mivel ott is rögtön kiabálni kezdett, megint csak fel kellett menniök a lakásba. Most már öten mentek fel, mint az előbb hárman.

Odafenn nagyon kellemetlen jelenet folyt le. Hanauer kitálalta az egész bajt. Lilike leánya ugyanis még az éjjel igen súlyos vallomással lepte meg. Olyan vallomással, amelytől az apák csakugyan gyilkoló kedvet kapnak. A bajt Miklós csinálta. Miklós titokban találkozgatott Lilikével. És visszaélt azzal, hogy Lilike benne látta az elegáns gavallér eszményképét. Mindez cáfolhatatlanul kiderült Hanauer úr előadásából is, de abból is, hogy Miklós alig próbált tagadni. Ott ült sápadtan és Hanauer papa feléje áradó szidalmaira csak egy mondatot tudott felelni:

- Uriember vagyok. Állok rendelkezésére bármilyen formában.

A meddőnek tetsző botrányba Borbás Andris vetette bele a megoldó ötletet.

- Nézze, Hanauer úr, mi lemegyünk az üzletbe és magukat egyedül hagyjuk. Beszéljék meg szépen, rendesen, hogy hogyan tudják egymással ezt a dolgot elintézni. Ha készen lesznek, majd szóljanak le értünk.

A két felindult ellenfél, atya és csábító, fent maradtak a lakásban. A többi három pedig megint ment le a lépcsőn libasorban, mint az imént.

- Nézzék, kérem, - mondta Andris halkán a sarokba vonva őket, - itt nincs időnk arra, hogy sokat kukoricázzunk. Lenke azt mondja, hogy nem hagyja magát megvenni négyezer pengőért. Ha így fogja fel a dolgot, akkor igaza is van. És akkor nem jöhet hozzám, és a pénzt sem fogadhatják el, amit kölcsönképpen felajánlok. Természetesen normális kamatra. Hanem ajánlok egy megoldást. Én a négyezer pengőt felajánlom, de feltételhez kötöm: Lenke menjen férjhez. Hogy kihez, az mellékes. De menjen férjhez. Menjen oda a pulthoz, vegyen egy darab papírt és egy ceruzát és írja fel rá, hogy kihez akar menni. Akárkit ír arra a cédulára, nekem az mindegy. Mihelyt felírt egy nevet, a csekk a magáé.

Lenke egy pillanatig gondolkozott. Aztán bólintott. Ment a pulthoz. Felírt egy nevet egy cédulára. Már jött is vissza. A csekket és a cédulát kicserélték.

Így jegyezte el Borbás András ügyvéd, az inas fia, Recsky Lenkét. Ugyanakkor, mikor odafent a lakásban Gyöngyössy Miklós eljegyezte a dús gazdag Hanauer Lilikét.

HUSZADIK FEJEZET

Elmondtam történetüket. Lenke igen szűkkörű esküvője a jövő hónapban lesz. Engem is meghívtak.

De a történet teljessége kedvéért még azt is el kell mondanom, hogy a Recsky-üzlet játék-konkurrenciája megszűnt. Igen egyszerűen szűnt meg: Andris az előljáráson megállapította, hogy a kosarasnak nincs is iparendélye játékarúsításra.

A múlt vasárnap jártam náluk legutóbb. Igen kellemes délután volt. Sokat beszélünk Recsky Örsről, aki azóta nem járt a háznál. Nem is telefonozott, nem is írt, nem is érdeklődött. Azért került szóba, mert a lapok megírták, hogy a felsőházban impozáns nagy beszédet mondott a korszellem anyagiassága ellen. Javában tárgyaltuk ezt a beszédet, mikor az utcáról erős szirénahang búgott fel. Etelka intett, hogy nézzek le az utcára.

Miklós ült ott egy vadonatúj autóban. Elegáns kis sportkocsi volt. Miklós maga vezette. Hanauer Lilike éppen akkor szállott be melléje. Mentek valahova autózni. És ahogy Lilike nyitotta a kocsi ajtaját, megláttam azt a feltűnően nagy ötágú koronát, amelyet az új autó ajtajára festettek.

Vége